



**Eötvös Loránd Tudományegyetem**  
**Gazdálkodástudományi Intézet**

**Jegyzetkivonat a Számvitel mesterképzési szak Szakmai ismeretek szigorlatához**

**Szigorlati tárgyak:**

Adózás

Nemzetközi számvitel

Vezetői számvitel

Készült: Budapest, 2019. szeptember 5.

---

<sup>1</sup> A szigorlati jegyzetkivonat a szigorlati tárgyak oktatási segédanyagai alapján készült, azok – sok esetben – szó szerint, egy az egyben átvett fejezeteit, bekezdéseit tartalmazza.

## **I. Adózás c. tárgy témakörei**

### **1. Adózás rendszere**

#### **1.1. Adózás definíciója, célja, eszközei**

Az adózás Magyarországon is alkotmányos kötelezettség. Vagyis az adókötelezettség fogalmát, mint az állampolgárok kötelezettségét a magyar alkotmány definiálja a következőképpen:

„Minden állampolgár köteles jövedelmi és vagyoni viszonyainak megfelelően a közterhekhez hozzájárulni.” (701/I.§) Az adófizetés ennek egyértelmű következményeként pedig megfogalmazódik némileg egzaktabban is:

„Az adó a természetes és jogi személyek által kötelezően fizetett rendszeres (esetenként rendkívüli) anyagi juttatás, illetve a közösségi funkciók ellátásához nélkülözhetetlen pénzügyi forrás.”

De megfogalmazhatjuk egy másik szempontrendszer alapján, amely az állami magatartásforma szerint, mármint az állam, mint bevétel maximalizáló jövedelemtulajdonos szempontjából fogalmazza meg az elvonás formáját és mikéntjét. Eszerint az adó olyan kényszerítő eszköz, mely lehetővé teszi a kormányok számára, hogy díjat szedjenek az egyéntől anélkül, hogy e mögött kinyilvánított fizetési hajlandóság állna.

A megfogalmazás egyértelműen rávilágít az államhatalom egyoldalú, kényszerítő voltára akár az állampolgárok kinyilvánított akarata ellenére.

Az adózás mikéntjét tárgyalva, az adófizetői hajlandóságot felmérő és előre jelezni kívánó szakirodalomban két alapvető iskola áll egymással szemben:

- az állampénzügyi paradigma (neokonzervatív) képviselői szerint az a jó adórendszer amelyben – miután egy időszakon belül előteremtendő adó nagysága adott, s a mód, ahogy beszedik, nem befolyásolja az adóbevételek színvonalát – sikerül beszedni a szükséges adóbevételeket,

- a liberális közgazdaságtan: az adózás – közösségi választások halmaza –, az adófizetési hajlandóság összefügg a közjavak iránti lakossági kereslettel. Vagyis az a jó adórendszer, amelyben a lakosság éppen annyit hajlandó áldozni a közjavakra, mint amennyibe azok kerülnek.

Ennél sokkal egyértelműbb a magyar adóhatóság által adott definíció:

„Az adó olyan egyoldalú fizetési kötelezettség, amelyet az államhatalom kiró, és beszed mindenfajta ellenszolgáltatás nélkül.”

A megfogalmazások eltérő hangsúlyai ellenére egyértelmű az adó lényege, egyoldalú, ellenszolgáltatás nélküli, kivethető és behajtható fizetési kötelezettség.

Az adó kivetését a központi, vagy helyi államhatalom kezdeményezi, amelyet a törvényhozó hatalom (parlament) fogad el és a végrehajtó hatalom (kormány, helyi önkormányzat) hajt végre, ahogy neve is mutatja.

Az adórendszer feladata, hogy elsősorban az állami, korábban értelemszerűen a császári, királyi kiadások fedezését szolgálja és klasszikus jellemzője az általánosság, vagyis az, hogy az adóforintok és fillérek nem egy adott célt finanszíroznak, hanem általában a kiadások forrását adják. Éppen ezért az adóbevételek fölhasználhatóak a közvetve, vagy közvetlenül értelmezett állami, központi kiadások fedezésén túlmenően egyéb célokra is.

Az adórendszer már önmagában elősegíti az államháztartás stabilizációs, másrészt redisztribúciós céljainak megvalósulását, amelynek révén meghatározott módon átcsoportosítja a megtermelt jövedelem egy részét a különböző jövedelemtulajdonosok, és ezen belül csoportok között.

Az adópolitika, mint a gazdaságpolitika eszköze elsősorban a bevételek garantálásában játszik fontos szerepet: önmagában aligha értelmezhető, mindig a fiskális politika részeként, annak alárendelve jelenik meg. Éppen ezért az adótörvények mindig a gazdaságpolitika egyes céljainak teljesítéséhez kötve, annak eszközeként fogalmazódnak meg. Viszont nem teljesen egyértelmű, miként lehet vagy kell ezekben az adófizető polgárok magatartását, az egyes változásokra adott válaszát figyelembe venni. Bár az adózás elmélete – mint láttuk az I. fejezetben – rendkívül széleskörűen tárgyalja az egyes adófajtákat, elemzi a különböző adózási eszközöket, nincs egyértelmű válasz arra, hogy mikor melyik típusú adózási szisztéma tekinthető optimálisnak.

A fejlett országok adórendszere többszáz éves, nagyobb megrázkódtatásoktól mentes folyamat révén jött létre, megőrizve a korai formákat, mint a közvetett adózást (forgalmi adó), vagy a közvetlen adók közé tartozó keresetadóztatást (jövedelem adók), a vagyonadózást, kiegészülve olyan újabb és újabb formákkal, mint például az ökoadó egyre népesebb csoportja.

Az OECD alapján a következő adócsoportokat különböztetik meg:

Jövedelem- és profitadók (ide tartoznak a jövedelemadók és a vállalkozásokat érintő nyereségadók). Az alkalmazottak személyi jövedelemadózása az alkalmazotti munkavállalás általánossá válásával, vagyis a II. világháborút követően terjedt ki ezen jövedelmekre és alakult tömegadóvá. Egészen a legutóbbi időkig a jövedelemadózási tárgyalása, problémáinak felvetése egyet jelentett a modern adópolitikával, miután a hozzáadott érték típusú, közvetett adózási bevezetése csaknem harminc évet váratott magára. A jövedelemadózási fontosságát csak megtöbbszörözte a növekvő közkiadások miatt a költségvetésekre háruló teher, amely a közterhek igazságos, méltányos és hatékony elosztási módját látta a közvetlen és főként a személyi jövedelemadóknál.

Számos típusa ismert – az egyénre bontott, a családi állapotot figyelmen kívül hagyó modellől (Magyarország), a családi jövedelemadózáson át (Svédország), egészen a negatív jövedelemadózásiig (USA) terjed a skála. A jövedelemadók döntően progresszív adózási táblát tartalmaznak, és ezt egészíti ki az elvileg szolgáltatásért fizetett, lineáris adónak is felfogható társadalombiztosítási járulék vagy kereseti adó. A jövedelemadózási progresszív volta lehetőséget ad arra, hogy a közterheket a legtehetősebb rétegekre rakja a mindenkori gazdaságpolitika – legalábbis ezek a feltevések igazolták az erőteljesen progresszív adózási táblák bevezetését.

A társasági adózás a vállalkozások nyereségétől függő befizetési forma, de önmagában már pusztán létezése is megosztja a mai szakértőket, akik nem egy jövedelemadót, hanem egy működési forma megadóztatását látják a vállalati nyereségadóban. Két fő nézetrendszer alakult ki: a Musgrave által képviselt integrációs nézet szerint a társasági adó olyan eszköz, amely arra szolgál, hogy a vállalati jövedelmeket beépítsék a személyi jövedelemadó alapjába. A másik, úgynevezett abszolutista felfogás szerint a vállalatokat terhelő adó elvált a személyi jövedelemadótól és független, új, abszolút adófajtaként működik.

Társadalombiztosítási befizetések. A munkaadók és a munkáltatók által külön-külön fizetett, a nyugellátást, illetve egészségbiztosítást szolgáló befizetések. Miután általában a bérek és keresetek után kell fizetni, pay-roll tax-nek is hívják az angol szakirodalomban.

Vagyoni adók. A bérek, keresetek adóztatása mellett bevezették a tőkejövedelmek adóztatását is. Ebbe a csoportba tartozik a különböző megtakarítások után kapott kamatok adóztatása, az osztalékok, a tőke működtetéséből származó vállalkozási nyereségek adóztatása is, illetve a vagyonadók, különös tekintettel az ingatlanok adóztatására. Ez utóbbinál már rendkívül korán felmerült a vagyon mérésének, értékének meghatározása miatti problémakör: például, hogy a vagyon bruttó vagy nettó értéke után vessék-e ki az adót, minden ingó- és ingatlanvagyonra figyelembe kell-e venni stb. A vagyonadó – eltérően az előbb említett központi adóktól – számos államban (például USA-ban) a helyi adózás szintjén maradt.

Belföldi áruk, javak és szolgáltatások forgalmának adója. Az általános forgalmi adórendszer az említett adónemeknél sokkal nagyobb múltra tekint vissza. Forgalomarányos elvonási formaként ismert az államháztartáson belüli adórendszer kezdete óta. Alapvető változás a XX. század második felében következett be, amikor a költségvetési bevételek növelésének szándéka, a jövedelemadókból származó bevételek elégtelen volta, általában az ehhez az adótípushoz tartozó, rendkívül magas, olykor 80 százalékos adókulcsok okozta holtteher-veszteség miatt felmerült az igény egy egyszerűbb, a korábbi forgalmi adótípust fölváltó rendszer iránt. A kutatásoknak erőteljes lökést adott az akkori Közös Piac fejlődése, amely nagy hangsúlyt fektetett egy versenysemleges, a piaci tényezőket nem torzító forgalmi adórendszer bevezetésére. Amíg 1950-ben egyetlen ország sem alkalmazta a hozzáadott érték típusú ÁFA-rendszert, harminc év múlva már több mint hatvan ország vezette be. Nagyobb lélegzetű változás 1977-ben ment vége az EU-tagországokban, amelyek magukra nézve kötelezőnek ismerték el a hozzáadott értéken alapuló forgalmi adózást, és francia, majd német példát követve bevezették azt. A hozzáadott érték típusú adózás révén a forgalmi adóbevételek nagymértékben nőttek a korábbi évekhez képest, így az alkalmasnak bizonyult a közvetlen adók által nem kezelhető jövedelmi aránytalanságok mérséklésére is. A túlságosan sok adókulcs, a kivételek, kedvezmények megadása feleslegesen bonyolította a rendszert és növelte az igazgatási költségeket, ezért a kezdeti három-négy kulcsos rendszer az EU-tagországokban nagymértékben egyszerűsödött.

A nemzetközi kereskedelemhez és tranzakciókhoz kapcsolódó adók (vámok), illetve az országok között különböző módon kivetett, az előbbi csoportokba nem, vagy nehezen sorolható adók (a gépjárművek forgalomba hozatalakor kivetett regisztrációs adó). A vámok és általában a nemzetközi tranzakciókhoz kapcsolódó adók szerepe az EU-n belül értelemszerűen elsősorban a harmadik országokból származó behozatalra korlátozódik.

Az ökoadó elsősorban a hagyományos adórendszeren belül nem kezelhető gazdaságpolitikai prioritások, mint a környezetvédelem előretörése miatt kerültek az elvonási rendszerbe. Alkalmazásuk révén lehet korlátozni például a szennyező csomagolóanyagok használatát, vagy szabályozni azok megsemmisítését.

A fejlett országokban alkalmazott adórendszerek mindegyike tartalmazza a felsorolt főbb adótípusokat. Az adórendszerek kialakulására természetesen rányomta a bélyegét a nemzetállam léte, a nemzeti adórendszerek formálásakor nem kellett figyelembe venni más államok adózási intézkedéseit, miután nem gyakoroltak jelentős hatást a helybeli gazdasági szereplők döntéseire, nem befolyásolták a hazai adóbázis alakulását. Az adóztatás tehát – az államok szuverén jogaként – kizárólag a saját kormányzati célok elérését szolgálhatta anélkül, hogy az adórendszerek paramétereinek alakítása jelentősen befolyásolta volna a gazdaság versenyképességét, az erőforrások nemzetközi allokációját, a nemzetgazdaságok egymás közötti viszonyát.

A globalizációs folyamatok következtében azonban nemcsak a kereskedelem vált nemzetközivé, hanem több országon átnyúló jellegű lett a befektetések és a termelés is, lebomlottak a határok, felgyorsult a technikai fejlődés, általánossá váltak a különböző régiók közötti feladatát helyezések, tulajdonosváltások, a kommunikáció és a közlekedés fejlődése is felgyorsult. Ennek eredményeként a földrajzi egységek körvonalai elmosódtak, a versenyképesség globális jellegűvé vált.

E folyamat egyik fő integráló tényezője az Európai Unió – egységes piacával, gazdasági és pénzügyi uniójával és egyéb területeken kialakított közös politikáival. A globalizáció térhódításával földrajzilag mobilabbá vált a tőkepiac, s ez az adóalapok mozgékonyágát is magával hozta. Egy ilyen környezet pedig lehetőséget ad egyes országok számára, hogy adópolitikájukkal másoknál kedvezőbb adózási környezetet teremtsenek a tőke vonzására. A beruházási és pénzügyi döntésekben egyre nagyobb szerepet játszanak az egyes országok

adózásbeli különbségei, különösen a beruházási helyek megválasztásakor válnak fontossá az adózási megfontolások. E folyamatok eredményeként kialakult egy speciális piac, az államok piaca, amit „a szuverenitás piacának” is nevezhetünk. Az államoknak a befektetőkért, a munkahelyekért, az adófizetőkért folyó harca új alapokra helyeződött. Megindult egy adóverseny, amelynek korlátozására leginkább az EU törekszik, ugyanakkor az empirikus felmérések nem igazolták egyértelműen az adóverseny elsődlegességét, illetve az adókulcsok hatásának döntő befolyását a beruházási döntésekre.

Bármely adórendszernek rendelkeznie kell bizonyos alapvető tulajdonságokkal, amelyek teljesülése révén megközelítheti a jó adórendszer elnevezést. Bármilyen típusú adórendszert akkor nevezhetjük jónak – Stiglitz meghatározása szerint, aki beépítette Smith elveit, modernizálva azokat –, ha:

- gazdaságilag hatékony, nem zavarja meg a rendelkezésre álló erőforrások allokációját,
- egyszerű adminisztrációt alkalmaz, vagyis olcsó az adóigazgatás,
- rugalmasan alkalmazható a megváltozott gazdasági körülményekhez,
- tükrözi a törvényhozók politikai felelősségét, vagyis az egyének átlátják adófizetési kötelezettségeiket, és preferenciáik tükröződnek a politikai döntéshozatal során,
- végül pedig megfelel az igazságosság elvének, a különböző egyéneket méltányosan és igazságosan kezeli.

Természetesen mind az öt alapelv egy időben való érvényesítése inkább elméleti optimum, a gazdaságpolitikákon belül helyet foglaló adópolitikákat éppen ezek az eltérő hangsúlyok különböztetik meg egymástól. Alapvetően eltérnek egymástól a költségvetési szerepvállalás mértékének, módjának meghatározásában, amely determinálja az adórendszer prioritásrendszerét is. A költségvetési bevételek szerkezete és a hozzájuk rendelt kiadások megadják az adórendszer keretét. A legfontosabb kérdés, hogy az állam mekkora bevételi igényt jelent be, ebből mennyit tud elfogadtatni és ennek mekkora hányadát fedezhetik az adók?

Az adóelméletek az adózás általánossá válásának legfontosabb időszakában, a XX. század második felében elsősorban három alapvető kritérium, a méltányosság, az igazságosság és a hatékonyság kritériumainak teljesülése között kerestek egy optimális megoldást. Napjainkig érvényes, hogy az adókérdések bármelyik aspektusának tárgyalása ezen elvek rögzítésével kezdődik, miután ha nem is mindig domináns, de általában egyik alapvető szempontját képezik egy adórendszer megtervezésének.

A méltányosság elve azért meghatározó, mert a bevételi igényeket csak egy méltányos és egyben hatékony adórendszer garantálhatja: méltányosnak kell lennie, hogy az adóalanyok hajlandók legyenek fizetni. A méltányosság két síkját szokás megkülönböztetni:

- a horizontális méltányosság az azonos összegű jövedelmek azonos módon való adóztatását tekinti elfogadhatónak,
- a vertikális méltányosság a különböző nagyságú jövedelmek eltérő módon való adóztatását írja elő, arra való hivatkozással, hogy a tehetősebbeknek magasabb adót kell fizetniük ahhoz, hogy az adóterhet az alacsonyabb összeget keresőkkel azonos súlyúnak érezzék.

Igazságosnak akkor tekintünk egy adórendszert, ha az állampolgárok között arányosan osztja el az adóterheket, amelyek arányban állnak vagy a szerzett jövedelemmel, vagy a közjavakból elvett, elhasznált résszel.

A hatékonyság pedig önmagában azt jelenti, hogy a kitűzött elveket, valamint a bevételeket viszonylag egyszerűen és a lehető legolcsóbban lehet beszélni, hogy az adóigazgatás, beszedés, behajtás ne eméssze fel a bevételek nagy százalékát.

A méltányosság elvét – vagyis azt, hogy az állampolgároknak jövedelmük méltányos részével kell a közkiadásokhoz hozzájárulnia – senki sem vitatja, ám a méltányos rész meghatározásában soha sincs egyetértés, s a különböző, utólag nem mindig igazolódott feltevések a döntéshozók akaratától merőben független és meglepő eredményt is produkáltak. A kétféle, egy időben érvényre jutó méltányosság, mint elméleti optimális cél elérése természetesen többféle módon képzelhető el a hasznossági, illetve a fizetőképességi elv mint alkalmazott eszköz révén. A két elv jelzi az alapvető különbséget a két megközelítés között egy eldöntendő kérdésben, mihez mérjük, mihez kössük a beszédendő adó nagyságát?

### **A haszonelv alapján történő adóztatás**

A második világháború végéig a méltányosság, az igazságosság játszott meghatározó szerepet a gazdaságpolitikai vitákban és adópolitikában, és az akkor már széles körben bizonyított hasznossági elméletek szolgáltattak alapot az adótáblák és kulcsok megalkotásához.

A haszonelv annak kifejeződéséeként került az adótan fogalomtárába, hogy a közjavakat fogyasztó egyén eltérő módon és eltérő mennyiséget fogyaszt a közjavakból, és ennek mértékében kell ezekért fizetnie. Ez a megközelítés egyébként meglepő hasonlatosságot mutat a közösségi szektor gazdaságtanának James Buchanan által megfogalmazott mai elveivel is, amely kapcsolatot keres az adóbevételek, illetve a közjavak fogyasztása iránti hajlandóság között.

A haszonelvű adózás az állampolgároktól elvont hasznosságok ekvivalenciájának megteremtését tűzte ki célul, elfogadva néhány alapvető kitétel: az egyik, hogy állampolgárok eltérő, egyenként változó preferenciákkal rendelkeznek a közjavak iránt és egy minden szempontból igazságos adótábla proporcionális adókulcsokat alkalmazna, vagyis figyelembe venné minden egyes állampolgár (adófizető) adófizetési hajlandóságát a közjavakból való részesedés függvényében. Hiszen az adó nem más, mint a közjavakért fizetett ár.

Háromféle módon képzelhető el az ekvivalencia:

- ha azonos mennyiségű hasznosságot veszünk el,
- ha azonos arányban csökkentjük az alacsony és magas jövedelműek hasznosságát,
- illetve ha az adózás után azonos mértékű hasznosság marad az egyes jövedelem-tulajdonosoknál.

Ennek az elméletnek a gyakorlatba való átültetése nem más, mint a közkeletű kérdésre keresendő válasz: milyen adótáblát használjunk? Az adótábla lehet lineáris, progresszív, valamint degresszív. Első megközelítésben mindenképpen egy progresszív tábla teljesíti mind a méltányosság, mind a hatékonyság kritériumait, de az adófizetők reakcióját is számításba véve már nem ilyen egyértelmű a válasz.

Az alkalmazott adótábla ebben a megközelítésben már egyértelműen az adófizetési hajlandóságtól függ. Ennek meghatározásához célszerű két csoportra bontani az adófizetőket – alacsony és magas jövedelműekre. További feltételezés, hogy a kispénzűeknek minden egyes pénzegység többet ér, vagyis minél többet birtokol a pénzből valaki, annál kisebb az utolsó egység hasznossága. Viszont ez még nem jelenti automatikusan azt, hogy a magasabb jövedelműek hajlandók többet fizetni a közjavakért.

### **Fizetőképesség alapján történő adóztatás**

A haszonelv alkalmazható bizonyos kormányzati célok közvetlen finanszírozására, ennek foghatjuk fel a vizitdíjnak nevezett egykori egészségügyi adót is –, de adós marad a válasszal az alapvető kérdésre: milyen elven szedhető be a szükséges adómennyiség, ha az egyes elvonási formákhoz nem kapcsolható közvetlen kiadás?

A fizetőképesség elve a XVII. századi politikai gondolkodók Locke és Hobbes által kidolgozott társadalmi szerződés elméletekből lépett elő: minden állam polgárának, amennyire

csak lehetséges, saját képességei arányában kell hozzájárulnia a kormányzat kiadásaihoz: azaz azzal a jövedelemmel arányban, amelyet az állam biztosította védelem mellett élveznek.

A fizetőképesség elve alapján megkonstruált adórendszer az azonos fizetőképességű adófizetőket azonos összeg befizetésére kötelezi, míg a kevésbé solvens polgárok kevesebbet fizetnek. Az azonos fizetőképesség szerinti egyenlőség a horizontális méltányosság elvének megvalósulását, az eltérő fizetőképességűek eltérő adózása a vertikális méltányosság érvényesítését jelenti. A fizetőképesség a jövedelmeket alapul véve határozza meg a közkiadásokhoz való hozzájárulást, a fizetőképesség mérése pedig a jövedelmek és a vagyon mutatóinak mérését jelenti.

Végeredményben a fizetőképesség elve szerint a több – látható – jövedelemmel rendelkezőnek kell többel hozzájárulnia a közkiadásokhoz.

A fizetőképességi elv alkalmazása nem írta felül a hasznossági függvények jelentette érvrendszert, de egyértelműen egy progresszív adórendszer bevezetését indokolta, igaz, nem minden adónemben. Már az adózás általánossá válásakor elkülönültek egymástól az alkalmazotti keresetek adói (bérjövdelem adó), az egyéb, vagyonelemekből származó adóktól (kamatadó, osztalékadó, tőzsdei műveletek után fizetendő adó, ingatlanadó mint vagyonadó). A vagyon után a személyi jövedelemadó alapjától elkülönülten, általában lineáris tábla szerint, de az szja határadókulcsához közelítően fizetnek a jövedelem tulajdonosai.

A következő csoportba kerültek a vállalkozások, illetve a vállalkozás nyeresége, amely után társasági adó formájában fizetnek a jövedelemtulajdonosok adót. Az ide tartozó jövedelmeket sokszor a tőkejövedelmek közé sorolja elsősorban az amerikai szakirodalom, arra alapozva, hogy részben a befektetett tőke hozamának felel meg a vállalati profit.

Akarmelyik adónemet is nézzük, az adózás alapja a fizetőképesség, akár a megtermelt jövedelmet, akár a forgalmi adó alapjául szolgáló fogyasztást vesszük. Viszont a fizetőképesség mérésének számos, gyakorlati korlátja van, így többek között:

- mi számít jövedelemnek, a kereset vagy éppen a saját termelésű készlet fogyasztása?
- mi legyen a jövedelemadó alapja, a jövedelem vagy éppen a fogyasztás alapján számítják ki a fizetendő adót?
- hogyan lehet egyértelművé tenni a vagyon mérését, hogyan lehet például a növekményt megadóztatni?

Az adóalap, illetve az adótábla megválasztásának problémakörét feszegetve úgy tűnik, hogy a vertikális és a horizontális méltányosság elveinek pontos elhatárolása, illetve a fizetőképesség mint elv használata csak látszólag kínál ésszerű vagy egyértelműen használható alapot az adórendszerek kialakítására. Nem eldönthető továbbá az azonos terhelés módja abban az esetben, ha nem tekintjük az ekvivalencia alapjának a pénzbeli azonosságot, és tudomásul kell venni azt is, hogy a fizetőképesség – meglehetősen szubjektív kategória.

Akár a haszon-, akár a fizetőképesség elveinek alkalmazása alapján javasolt adórendszert nézzük, a kérdés ugyanaz: miként szolgálja a megoldásként bevezetett adórendszer a méltányosság, az igazságos közteherviselés elveit, a közjavak termelésének és elosztásának hatékony voltát és teszi a lehető legolcsóbbá az adóigazgatást. Ez a megközelítés alapvetően különbözik a kínálati közgazdaságtan elveitől, a neoklasszikus közgazdaságtan individualista felfogásától, de a közpénzügyek modern elméletétől is, mert passzív szemlélője az állami kiadások meghatározásának, a forrás megteremtése kötelezettség, a behajtandó összeg exogén, megkérdőjelezhetetlen adottság. Vagyis leegyszerűsítve, adott a szükséges adóbevétel nagysága, amit a haszonelv vagy a fizetőképesség elve alapján elosztva kell beszédni az adófizetőktől, jövedelmük, vagyonuk vagy fogyasztásuk arányában.

## 1.2. Egyéb elvonási formák

Az adó funkcióját tekintve a közületi (állami) kiadások fedezésnek egyik alapvető forrása. Jellemét tekintve tehát közös (közületi) bevétel, de csak olyan közösség szedheti be, amelyik szélesebb társadalmi célokat szolgál és a bevétel elrendeléséhez, kivetéséhez, beszedéséhez és elköltéséhez is közjogi hatalommal rendelkezik.

A közület a nemzetállam keretei között lehet maga az államhatalom, kisebb, regionális adókivetési joggal is rendelkező helyi közösség (megye, régió, tagállam), de akár egy kerület is bírhat hasonló hatalommal az állami berendezkedéstől függően.

Az adó jellegzetesen közületi bevétel, de a közületi bevételek egyéb formái is ismertek. A közületi bevételeket két csoportra oszthatjuk, a közjogi és a magánjogi bevételekre.

### **Közjogi bevételek:**

Adó: adófizetésen alapuló, egyoldalúan kivethető, végrehajtható, behajtható, ellenszolgáltatás nélküli befizetés.

Illeték: az állampolgárt, annak vagyonát érintő közületi eljárásért fizetendő, a költségek fedezését szolgáló, előre meghatározott díjszabáson alapuló, ellenszolgáltatásért járó díj.

Járulék: egyoldalú kötelezettségen alapuló, kivethető, behajtható ellenszolgáltatást nyújtó – nyugdíj jogosultság, egészségügyi ellátás – befizetés.

### **Magánjogi bevételek:**

Díjak: költségvetési intézmény által nyújtott szolgáltatásért, előre szabott díjtételek alapján kért befizetés, amelyet csak akkor kell fizetni, ha az eljárást az állampolgár kéri, vagy túri (pl bírósági eljárás). Ebben az esetben a díjért cserébe ellenszolgáltatást kap az állampolgár, a szolgáltatást nyújtónak pedig – egyéb szolgáltatás értékesítéséhez hasonlóan – garanciális kötelezettségei vannak.

Hitel: olyan ideiglenes bevétel, amely nem növeli a hitelt kapó bevételeit, majd visszafizetése szintén nem növeli a hitelt nyújtó jövedelmét. Az állampolgárok hitelnyújtása az állam számára pénzügyi művelet, amely piaccgazdaságban a két fél egyenjogúságán alapszik.

Egyéb díjak: Koncessziós díjak, regálé (forgalmi típusú) jövedelmek, állami monopóliumként nyújtott termék értékesítések, szolgáltatások bevétele.

A bevételek fajtái közül az adó, illetve az illeték, díj, járulék között mindig éles a határvonal, az adó egyoldalúan elrendelt fizetési kötelezettség, amelyért semmiféle ellenszolgáltatás nem jár. A második csoportba tartozó bevételek azonban valamiféle ellenszolgáltatást adnak az állampolgárok, mint szolgáltatást igénybe vevők számára.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy pusztán az elnevezés alapján következtethetünk egy állami bevétel valódi funkciójára. Például a magyar személyi jövedelemadóban bevezetett, az adózott természetbeni juttatásokat sújtó 17,5 százalékos szociális hozzájárulási adóért cserébe elvileg semmiféle szolgáltatás sem járna, holott a társadalombiztosítási ellátások fedezetére szolgál. Vagyis megtévesztő elnevezése ellenére klasszikus járulékként funkcionál.

## 1.3. Társadalombiztosítás kialakulása, funkciói

Az állami bevételek jelentős csoportját a társadalombiztosítás díjak, járulékok képezik.

Adó és járulék sokszor összekeveredik, de csak „külsőségei” miatt, a kivetést, beszedést, behajtást ugyanúgy a NAV, vagyis a Nemzeti Adó- és Vámhivatal koordinálja, de míg az adó egy ellenszolgáltatás nélkül befizetendő pénzügyi hozzájárulást jelent, addig a járulékok, díjak egy adott közszolgáltatás fedezésére szolgálnak.

A modern, jóléti állam fejlettségének egyik legfontosabb mutatója a jóléti rendszer állapota. Minél szélesebb körben és magasabb szinten képes állampolgáraitól gondoskodni,



annál fejlettebbnek bizonyul. Ennek a költségvetés egyik alrendszerét képező formának a célja a szociális biztonság megteremtése. (Botos J. 2006.) Röviden megfogalmazva, a társadalombiztosítás az öregekről, betegekről, elesettekről, összességében a rászorultakról való társadalmi gondoskodást jelenti, amelyben kifejeződik a társadalmi szolidaritás.

Ez a gondoskodás az angol-szász országokban általában kötelező befizetés (járulék befizetés) nélkül nyújt állampolgári alapon minden polgárának valamilyen alapszintű ellátást, amelyet kiegészít a már járulékfizetéshez kapcsolódó, attól függő ellátás és erre pedig ráépül az üzleti alapon felépülő önkéntes biztosítási rendszer.

Magyarországon a német típusú, vagyis a kötelezően befizetendő járulékból finanszírozott társadalombiztosítási rendszer épült ki a XIX. században. Ennek jellemzője, hogy a járulékfizetés ellenében szerezhettünk jogot az ellátására, viszont ez kiegészül a társadalmi szolidaritás elve alapján adott ellátásokkal, amelyek nem függnek a befizetéseinktől, hanem állampolgári alapon adhatóak. (Igazné, 2006 )

A társadalombiztosítás négy részre tagolódik, az egészségbiztosításra, a baleseti biztosításra, a családi biztosításra és a nyugdíjbiztosításra. Ettől elkülönülten működik a munkanélküliség esetén bekapcsolódó ellátórendszer.

Többszörös, alapvető változások hatására manapság két nagy ágat különböztetünk meg Magyarországon, a nyugdíj, valamint az egészségbiztosítási ágat: ezek gazdálkodása elkülönült állami alapként folyik, vagyis elkülönülten szedik be az őket illető járulékokat, díjakat és azokat a jogszabályok adta keretek között az adott juttatásokra költik.

A két fő ágat a hasonló elven működő, részfeladatokat ellátó, elkülönült alapok egészítik ki, mint például a munkanélküliség miatti bevételkiesést ellensúlyozó szociális alap, a szakképzést vállalati járulékokból finanszírozó szakképzési alap. Ezek együttesen alkotják a társadalombiztosítási rendszert.

#### **1.4. Ellátórendszerek fajtái, funkciók, finanszírozásuk**

**TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSI RENDSZEREK:** A társadalombiztosítási rendszer azokat a jogszabályokat, valamint a létrejött elkülönülten gazdálkodó alapok összességét jelenti, amelyek megszabják, hogy az egyes jövedelemtulajdonosok milyen járulékokat kötelesek fizetni, az ezekből finanszírozott elkülönült alapok milyen elvek szerint kötelesek gazdálkodni, és ennek révén a járulékfizetők, vagy pedig az állampolgárok milyen juttatásra jogosultak

A két nagy ág a nyugdíj és az egészségbiztosítás adja a társadalom jóléti kiadásainak túlnyomó részét. A két alap azonban alapvetően különbözik egymástól, az egészségbiztosítás időhorizontja alapvetően rövid-és középtávú, a nyugdíjbiztosítás pedig közép-és hosszútávra tervez, vagyis a gazdálkodás időhorizontja eltér.

Még nagyobb a különbség, ha az ellátásokat nézzük, a nyugdíjbiztosítás esetén járulék, amit befizetünk, és járadék, amit kapunk, egyenmű „jóság”, vagyis pénz, amelynek értéke a figyelembe veendő időtényezőktől függ.

Az egészségbiztosítás esetében azonban a járulékért nemcsak járadék érkezik, hanem sokféle természetbeni ellátás, szolgáltatás jár. Nem pénzbani, vagyis természetbeni ellátás az orvosi ellátás, a kórházi ápolás, de a rehabilitáció is.

Szintén eltér egymástól a két ág finanszírozási rendszere. Az egészségbiztosítás a szükség esetén nyújtott szolgáltatásra való jogosultságot jelenti, a baleseti biztosítás viszont más alapokra építkezik, egyáltalán nem garantálja, hogy minden körülmények között kapunk valamit, hanem a baleset és annak következményei esetén biztosít a következményeket enyhítő járadékot, természetben például a kórházi kezelést, a gyógyszereket és pénzben a keresetpótló járadékot ( ilyen a rokkantnyugdíj).

A nyugdíjrendszer azonban a feltételek teljesülése esetén – öregségi korhatár betöltése, minimális szolgálati idő elérésekor a szolgáltatás, vagyis a nyugdíj igénybevételére való jogosultságot adja (Vígvári, 2005).

Mint látható, az adórendszer feladata az éves költségvetési bevételek garantálása, a társadalombiztosításnak viszont a közép-és hosszú ellátási kötelezettsége keletkezik, és az egyik legfontosabb követelmény az évtizedeken keresztül, vagyis hosszabb távon is garantálható működőképesség, a kiszámíthatóság és a stabilitás fenntartása. Ezek mellett azonban nem elhanyagolhatóak a gazdaság szereplőire gyakorolt hatások sem, a társadalmi szolidaritás megvalósítása miként befolyásolja a gazdaság szereplőinek viselkedését, az egyes gazdálkodók versenyképességét, miként hatnak a megtakarításokra (túl magas járulék esetén egyszerűen nem jut pénz az egyéb megtakarítási formákra), illetve hogyan befolyásolja minden az államháztartás egyenlegét?

A két ág közül a legtöbb problémát a nyugdíjbiztosítás jelenti, hiszen egy adott évi kiadás tulajdonképpen évtizedekkel korábban meghatározódott, de a fedezetet generációkkal később is elő kell teremteni.

A nyugdíjbiztosítási rendszer finanszírozására jelenleg háromféle elv alapján építkező rendszert sorol fel a szakirodalom:

- felosztó-kirovó
- tőkefedezeti
- várományfedezeti elvet követő rendszereket ismerünk.

**FELOSZTÓ-KIROVÓ ELV:** A felosztó-kirovó alapon működő társadalombiztosítási rendszer az adott időszakban befolyó bevételekből fedezi az adott időszak kiadásait.

**TŐKEFEDEZETI ELV** lényege, hogy a nyugdíjba menőket a járulékbefizetésekből tőkével látják el és annak felélése hozamaival együtt fedezetet ad a várható élettartamra fizetendő nyugdíjra.

**VÁROMÁNYFEDEZETI ELV** szerint a korábbi járulékbefizetéseket tőkésítik, és ezt az összeget kapják vissza a nyugdíjba vonulók és ez az a tőke a járulékaival együtt fedezi majd a várható élettartamra járó nyugdíjat.

Magyarországon többszöri reform, módosítás után a felosztó-kirovó rendszer működik, vagyis a jelen generációk befizetése fedezik az előző generációk által igényelt nyugdíjat, illetve az egészségbiztosítási befizetések a forrásai az egészségügyi kiadásoknak. Mint az alábbi táblázat mutatja, elsősorban a járulékbefizetések teremtik ennek a rendszernek a forrását.

Mint látható, az államháztartás bevételei között találjuk az adókat, míg a társadalombiztosítási alapok önállóan gazdálkodnak bevételeikkel, ebből fedezik a kiadásait, hiány esetén pedig a költségvetés egyéb helyekről, például más elkülönített alapból, vagy a tartalékaiból csoportosít át a hiány fedezésére.

A társadalombiztosítás lényege, hogy a tagok egy kötelező kockázatközösséget hoznak létre, amely a tagjainak jólétét kívánja biztosítani öregség, betegség, baleset, rokkantság esetére, vagyis minden olyan helyzetben, amikor az egyén valamilyen oknál fogva nem tud gondoskodni magáról. A rendszer szabályozza, hogy kinek, személynek és gazdálkodónak mikor, mely bevételeiből, milyen módon és mennyivel kell hozzájárulnia a társadalombiztosítás bevételeihez, illetve meghatározza, hogy ezek után ki mikor, milyen és mekkora összegű járadékra, térítésre számolhat.

Itt kell megemlíteni az úgynevezett potyautas – problémát, azt a helyzetet, amikor a társadalom tagjai tömegesen kibújnak a kötelezettség alól, de a szolgáltatásokból ezek után sem zárják ki őket.

Bár a befizetésért – szolgáltatás elv az alapja a rendszer működésének, éppen a társadalmi szolidaritás okán nem befizetők is kaphatnak szolgáltatás (például sürgősségi

betegellátás mindenkinek, állampolgári jogon jár), de a rendszer finanszírozhatatlanná válik, ha nem követeli meg a befizetéseket, amelyek kötelező jellegűek.

A Magyarországon jelenleg érvényben lévő rendszer nagymértékben hasonlít más európai ország gyakorlatához, eszerint a társadalombiztosítási befizetéseket a két nagy jövedelemtulajdonos csoport, a vállalatok és a magánszemélyek teljesítik.

Az egészségbiztosítási alapba befizetett járulékok fedezik a befizető egészségügyi ellátásának természetbeni költségeit, például az orvosi ellátást, a kórházi kezelés költségét, vagy például a gyógyszerek árában foglalt állami térítést, de a természetbeni ellátás mellett szükség van pénzbeli ellátásra is, a betegség miatt kieső kereset pótlására. Vagyis a járulékért cserébe természetbeni és pénzbeli ellátásra lesznek a biztosítottak jogosultak.

A nyugdíj esetében a munkával töltött évek során befizetett járulékért cserébe a jogosultak, vagyis a biztosítottak jogot szereznek arra, hogy inaktív korukban is kapjanak jövedelmet.

Ma Magyarországon kötelező nyugdíjrendszer és egészségbiztosítási rendszer működik. Mindkettőt azonban kiegészítheti az önkéntes alapon vállalt kötelezettség, vagyis az önkéntes egészségbiztosítási pénztárak és nyugdíjpénztárak rendszere.

Ezek az intézmények vállalkozási, üzleti alapon működnek, de a tagok ugyanúgy kockázati közösséget alkotnak, mint az állami rendszerben.

A befizetők lehetnek egyrészt a magánszemélyek, másrészt a vállalatok is köthetnek munkavállalóikra önkéntes biztosítást. A befizetett összeget erre felhatalmazott a pénzügyintézetek közé tartozó pénztárak kezelik, minden tagnak elkülönült számlát hoznak létre, amellyel évről évre elszámolnak, be kell mutatni a bevételek, vagyis a befizetett összeget, a hozamokat és a kiadásokat.

A jelenlegi rendszerben ezek kiegészítő jellegűek, vagyis növelik és nem helyettesítik az állami rendszert. Természetesen a jelenlegi helyzet nem jelenti azt, hogy esetleg nem tér vissza az eredetileg három pillérré tervezett rendszer, ahol az állami nyugdíj mellett kötelező magánbiztosítási rendszer működött és ezt egészítette ki az önkéntes nyugdíjbiztosítási rendszer. A második pillér, vagyis a kötelező magánbiztosítási rendszer működése még középtávúnak is alig volt mondható, vagyis tényleges nyugdíj kifizetésre nem adódott alkalom. Ahhoz ugyanis, hogy egy biztosítás fizetni tudjon, meghatározott ideig tartó díjfizetésre lenne szükség. Ha ez a kumulációs időszak nem fut végig, akkor csak a befizetett tőke és annak hozama, veszteség esetén a tőke mínusz a veszteségek után maradó összeg kifizetéséről lehet szó. A bevételek szempontjából a társadalombiztosítási járulékok egyre nagyobb részarányt képviselnek, az okok nyilvánvalóak. Míg egy jövedelemadó a költségek leírhatóságával viszonylag nagymértékben lehet mérsékelni, addig a társadalombiztosítási kötelezettségek teljesítésének minimuma, az úgynevezett elvárt bérminimum (Magyarország) vagy éppen a minimálbér után előírt minimális kötelezettség befizetésével jól tervezhető és állandó, amíg persze nem következik be egy drámai fordulat a munkapiacra.

Mindez nem magyar jelenség, mint a következő ábra mutatja, a társadalombiztosítási járulékokból származó befizetések az Európa Unióban is egyre inkább meghaladják a személyi jövedelemadóból befolyt összegeket.

## **2. Személyi jövedelemadózás**

### **2.1. Személyi jövedelemadózás alapelvei, célja, eszközei**

A magyar adórendszer 1988-as reformja után egy önbevalláson alapuló, a jövedelmeket azok keletkezési forrásától függetlenül, egyazon mércé szerint kezelő, az egyenlő közteherviselés elvét szem előtt tartó, a magánemberek jövedelmeit adóztató, személyi jövedelemadó rendszer jött létre. A törvény számtalan módosítást ért meg, míg mai formáját

1995-ben elnyerte. Az azóta elfogadott módosítások pedig ebbe a szövegbe ágyazva jelennek meg.

Az 1995. évi CXVII törvény (személyi jövedelemadó törvény) szabályozási elvei - némi egyszerűsítéssel - a következők:

- a jövedeleमारान्यos közteherviselés alkotmányos követelményét - az adott lehetőségek határain belül - igyekszik megvalósítani,
- az önálló és a nem önálló tevékenységből származó jövedelem után az első forinttól adózni kell;
- az szja prioritásként kezeli a befektetések, megtakarítások különleges preferálását, külön jövedelemként történő adózását.

Ennek megfelelően a magyar szja a következő sajátosságokkal rendelkezik:

- személyi jellegű,
- általános,
- több csatornán kedvezményez,
- az igazságosság és méltányosság elvén nyugszik,
- adókedvezmény csak akkor adható, ha a szerződés megvalósítja a szabály célját.

Minden adótörvény első paragrafusaiban definiálja azt, hogy pontosan kikre – például magánszemélyekre, társas vállalkozásokra – vonatkozik és milyen tevékenység esetén lépnek életbe az előírásai. Ezt nevezik a törvény alanyi hatályának.

A személyi jövedelemadóról szóló törvény hatálya a magánszemélyre (természetes személyre) annak jövedelmére (elvileg bármilyen forrásból és bármilyen formában megjelenő jövedelmére) és az e jövedelemmel összefüggő adókötelezettségre terjed ki.

Ez az elvi deklaráció azonban számos tényezőn keresztül érvényesül a szabályozásban és - mint arról meg később részletesen szó lesz – a maga "tisztá" formájában sehol sem találkozhatunk vele.

Az első befolyásoló tényező maga a nemzetközi gazdasági élet, az általa szükségszerűen kialakult kapcsolatrendszer, amely az adók területen két- és többoldalú nemzetközi egyezmények formájában (is) érvényesül. Erre tekintettel rendezni kellett a magyar személyi jövedelemadó törvény és a kettős adóztatás elkerüléséről (valamint más adókat is érintő) nemzetközi egyezmények egymáshoz való viszonyát alá-és fölérendeltségi pozíciójukat. Az első (az 1987. évi VI. törvény) óta változatlan szabály a nemzetközi egyezmények primátusa, feltétlen elsőbbsége a magyar adójoghhoz képest.

Ennek megfelelően, ha nemzetközi egyezmény a személyi jövedelemadó törvénytől eltérően rendelkezik, az egyezmény szabályait kell alkalmazni. Ilyen egyezmény hiányában a viszonyosság elvet lehet alkalmazni. A viszonyosság kérdésében a pénzügyminiszternek a külügyminiszterrel egyeztetett állásfoglalása az irányadó. Fontos – hatályt érintő – rendelkezés, miszerint a külföldről származó jövedelem adókötelezettségét – a nemzetközi egyezmények a viszonyosság figyelembevételével – a személyi jövedelemadó törvény szerint kell megállapítani. (Ha tehát például egy nemzetközi egyezmény alapján az adott külföldi jövedelmet Magyarországon kell adóztatni, akkor e jövedelemre egészében a magyar törvény szabályai alkalmazandók.)

A törvény azonban nem mindenkire vonatkozik egyformán, hatóköre egyes magánszemélyekre egészében, másokra részben vonatkozik. A rendelkezéseit azokra a magánszemélyekre kell egészében alkalmazni, akik un. belföldi illetőségűek. A külföldiek esetében amennyiben azok külföldi illetőségűek, csak a belföldről származó (tehát magyarországi) jövedelmükre terjed ki a magyar adókötelezettség. Rájuk a törvény tehát részben vonatkozik csak.

Az előző differenciáláshoz hasonlóan a jövedelmek forrása tekintetében is eltérő a törvény hatóköre. A belföldi illetőségű magánszemély összes (bel- és külföldi) jövedelme e törvény szerint adóköteles, a külföldi illetőségű magánszemély esetében azonban csak a belföldi forrásból szerzett jövedelem tartozik a magyar szabályozás alá. (Tehát a külföldi személy külföldi jövedelme nem!).

A külföldiek részleges adókötelezettsége mellett további "önkorlátozó" rendelkezéseket is találunk a törvényben, bár az alapelvei között deklarálja, hogy "a magánszemély minden jövedelme adóköteles", azonban rögtön ezután azt a megengedő szabályt tartalmazza, miszerint ettől eltérő szabályt, az adóból kedvezményt a személyi jövedelemadó törvény alapelveinek figyelembevételével más törvény (de csak törvény) is megállapíthat. (Tehát a jövedelem kiszámításánál nem kell figyelembe venni többek között azokat a bevételeket, amelyek a személyi jövedelemadó törvény, vagy más törvény szerint adómentesek.)

A személyi jövedelemadó alanya a magánszemély, életkorra, nemre, fajra, nemzetiségi, állampolgársági, vallási stb. hovatartozására tekintet nélkül. Mint arról már szó volt, az illetőségnek különös jelentősége van az adókötelezettség terjedelmét illetően. (A belföldi illetőségű személy összes jövedelme, a külföldinek csak a belföldről származó jövedelme adóköteles.)

Az adó alanyáról szóló ismertetésből is kitűnik, hogy alapvető fontosságú egy magánszemély illetősége. A másik fontos szempont viszont a következő, pontosan honnét származik az adózás tárgya, a jövedelem? Az adott jövedelem származási helye ugyanis meghatározza, hogy a bel- és külföldi illetőségű magánszemély esetében adóztatható-e, vagy sem.

Belföldről származik a jövedelem, ha

- belföldi illetőségű munkáltatóval, megbízóval létesített jogviszonyból származik, függetlenül a tevékenység tényleges folytatásának a konkrét földrajzi helyétől (például valaki kiküldetésben dolgozik egy másik államban),
- belföldön végzett tevékenységből származik, a munkáltató, megbízó illetőségétől függetlenül (belföldön dolgozik),
- belföldön levő vagyonból (például belföldi lakás, termőföld bérbeadásából) keletkezik.

Külföldön végzett tevékenység esetén a másik állam joga, valamint a kettős adóztatás elkerüléséről kötött kétoldalú egyezmény lesz a meghatározó. De mindenképpen az adott külföldi állam joga szerint kell a jogviszonyt minősíteni. (Fontos kiegészítő rendelkezés, hogy a kamat, osztalék és az árfolyamnyereség akkor tekintendő külföldről származónak, ha a jövedelem folyósítója a belföldi jogszabályok alapján külföldi illetőségűnek minősül.)

A személyi jövedelemadóztatásban előírt kötelezettségeknek, például a havi jövedelem után kiszámított adóelőlegnek a befizetését nem az adózás alanyai, vagyis a magánszemélyek végzik, hanem azok a cégek, amelyektől fizetést, járandóságot, megbízási díjat kapnak. Ezeket hívja a törvény kifizetőnek: a "kifizetői" státusnak kitüntetett szerepe, jelentősége van a magyar SZJA végrehajtásában, az adóbevételek befolyásában.

Számos esetben működnek közre a kifizetők az adóztatásban, levonják az adóelőleget, vagy a korábbi adóhiányt a náluk kapott jövedelemből. De akadnak másféle elszámolások is, bizonyos esetekben a magánszemélynek juttatott jövedelem után a kifizetőt terheli az adófizetési kötelezettség (pl természetbeni juttatás után).

A személyi jövedelemadóztatás a gyakorlati működtetés szempontjából tehát "hárompólusú" struktúra, ahol az adó alanya a magánszemély, a törvényt végrehajtó államhatalmat a rá ruházott jognál fogva a Nemzeti Adó-és Vámhivatal, vagyis a NAV képviseli, de az adót a levont adóelőleg formájában tulajdonképpen a kifizetők fizetik be. A

kifizetők tevékenységükről tájékoztatják az adóhatóságot az úgynevezett kötelező tájékoztatáson keresztül, miközben igazolást is állítanak ki munkavállalóknak a náluk keresett jövedelemről és természetesen a levont és befizetett adóelőlegekről. (A kifizető különleges felelősségi helyzetet mutatja a személyi jövedelemadó rendelkezése, amely szerint, ha a kifizető az adóelőleget a dolgozótól levonta, akkor a NAV a továbbiakban azt csak a kifizetőtől követelheti.)

Az adófizetések kapcsolatos kötelezettségek csak egyik részét teljesítik a kifizetők. A kötelezettségek másik része az adózót terheli. Az adókötelezettségek tehát a következők: bejelentés, nyilatkozattétel, az adóalap és adó-megállapítás, bevallás készítése, az adóelőleg és adó fizetése, adólevonás, nyilvántartás vezetése, a bizonylat-kiállítása, adatszolgáltatás, az iratok megőrzése. Az adófizetők kötelezettségeit a személyi jövedelemadó törvény mellett a már többször említett, az adózás rendjét szabályozó törvény együttesen tartalmazza.

Az adókötelezettség egyes elemei közül némelyek minden adóköteles jövedelem típusra vonatkoznak (például adófizetési kötelezettség), míg mások csak meghatározott jövedelemtípusnál jelentkeznek (például bejelentési kötelezettség).

Az általános jellegű nyilatkozattételi kötelezettséget az Art tartalmazza, az adóalap és adó megállapítás kiterjed a magánszemélyre és a kifizetőre is. 2018-tól kezdve az adóhatósági adómegállapítás válik általánossá, amelynek során a NAV adóbevallási tervezetet küld minden adózónak, amellyel vagy egyetértenek – ekkor nincs teendőjük –, vagy pedig javítva, kiegészítve visszaküldenek.

Abban az esetben, ha a magánszemély számol el az adóhatósággal, akkor az önadózás elvének megfelelően tehát kiszámolja egyrészt az összevonás alá eső jövedelmei után fizetendő adót, másrészt a külön adózó jövedelmeinél is hasonlóan jár el, majd az adót az összes jövedelme után összeadja, az adóbevallást elkészíti, elküldi, az adót befizeti és az iratokat öt éven keresztül megőrzi.

Fontos szabály, hogy bárki is adja be a bevallást, a nyilvántartások vezetése, az igazolások megőrzése, összességében a nyilvántartási kötelezettség teljesítése minden egyes esetben a magánszemélyt terheli.

## **2.2. Jövedelmek csoportosítása, eltérések az egyes csoportok között**

A jövedelemadó tárgya – némi egyszerűsítéssel – a magánszemély bármilyen jogcímen szerzett jövedelme. A jövedelem azonban semmiféle formában nem azonos fogalmilag a bevétellel.

Általánosságban érdemes megjegyezni a következő egyszerű összefüggést:

Bevétel – költség= jövedelem

Eszerint a jövedelem lehet egyrészt a bevétel egésze, amennyiben nem merült föl elszámolható költség. Második esetben a jövedelem a bevétel meghatározott hányada, vagy – és ez a harmadik eset – az elismert költségekkel csökkentett része. A meghatározásból kitűnik, hogy ez a definíció egyúttal tartalmazza a jövedelem megállapításának összes – a személyi jövedelemadó törvény szerint lehetséges – esetét is. Minden, a személyi jövedelemadó hatókörébe tartozó jövedelem megállapítása e három módszer valamelyikével történik.

A bevétel fogalmának meghatározása – eltekintve attól az egyszerű esettől, hogy valakinek csak bérjövedelme van –, szintén hosszadalmas folyamat. A hangsúly azon van, hogy az adott vagyoni előny – bármilyen módon is került a magánszemélyhez – bevételnek minősüljön és ennek egyenes következményeként a jövedelemszámítás alapjává váljon.

Bevételnek minősül a magánszemély által az adóévben (főszabály szerint a naptári évben) megszerzett, a tevékenység ellenértékéért vagy más jogcímen (bármilyen jogcímen!)

kapott vagyoni érték. A megszerzés ideje a naptári év, hiszen ez egyenlő – alapesetben – az adóévvel. (Még egy későbbi elszámolásra kapott előleg is az adott adóév bevételeit gyarapítja, függetlenül attól, hogy a teljes bevételt a magánszemély akár évekkel később kapja meg. Ennek fordítottja is igaz, tehát egy utólagos fizetés esetén is a tényleges fizetés időpontja az irányadó a bevétel megszerzése szempontjából. )

A bevétel konkrét formáját elég nehéz lenne kizárólagosan meghatározni, éppen ezért a törvény példálózó jelleggel sorolja fel. De minden esetre érvényes szabály, hogy a bevétel nem függ annak megjelenési formájától, hanem az számít, milyen jogcímen kapta a magánszemély. A példák között szerepel természetesen első helyen a készpénz, a jóváírás, az elengedett vagy átvállalt tartozás, a kifizető által a magánszemély helyett átvállalt kiadás, a társas vállalkozásba adózatlanul befektetett vagyoni érték annak kivonásakor, a természetben kapott vagyoni érték, az utóbbihoz értve az ingó és ingatlan vagyont, a vagyoni értékű jogot, és az értékpapírt is.

A költség a bevétel és a jövedelem közti különbség. Általában minden tevékenységhez kapcsolódik valamilyen költség, de ezek közül csak a törvény által felsorolt eseteket, vagy a keretszabályozásba illő módszerrel meghatározott költségeket lehet figyelembe venni. A bevételt olyan kiadások csökkentik, amelyekről bebizonyítható, hogy:

- a bevételszerző tevékenységgel közvetlenül összefüggtek,
- kizárólag a bevétel megszerzése, a tevékenység folytatása érdekében merültek föl,
- a naptári évben ténylegesen kifizetett összegről van szó,
- szabályszerűen igazolt kiadásnak minősül.

Ettől függetlenül bizonyos típusú költségeket nem enged elszámolni a törvény (például a mobil használat díjának teljes egészét), vagy bizonyos esetekben egy bevételt költségnek minősítenek (például gépkocsi használat esetén az amortizációt).

Ez a meghatározás tartalmazza az összes fontos, mérlegelendő szempontot.

Bizonyos jövedelmeket a személyi jövedelemadózárról szóló törvény vagy egyéb jogszabály különböző gazdaságpolitikai, vagy szociális szempontokat figyelembe véve nem tekint jövedelemnek, így mentesíti azokat a jövedelemadó kötelezettség alól.

Felsorolásuk röviden a következő:

- a hitel vagy kölcsön címen kapott összeg,
- a hiteltörlesztésként visszafizetett összeg, kivéve a kamatot,
- az adóhatóság által visszatérített adó, adóelőleg, feltéve, hogy a befizetést a magánszemély nem számolta el ráfordításként (például a személyi jövedelemadó visszatérítése ide tartozik, mert befizetése nem számít költségnek),
- a bűncselekmény útján szerzett érték, ha azt a bíróság ténylegesen elvonta,
- az olyan költség megtérítése, amire megbízást a munkáltatótól kapott a munkavállaló (például anyagbeszerzésre kapott előleg).

Az adótörvény 2010. december 31-e előtt nem véletlenül tett különbséget az adómentes és az adót nem viselő járandóságok között. Az adómentes jövedelmet nem kellett figyelembe venni az adóbevallás kitöltésekor, vagyis láthatatlan maradt. Az adómentes jövedelem tehát nem került be az adóbevallásba szemben az adót nem viselő járandósággal, ami növelte a progressziót. 2011. január elsejével megszűnt az adót nem viselő járandóság fogalma, de eltűnt a progresszív adótábla is.

A mentes kategóriába tartozik tehát azóta a nyugdíj, a hallgatói ösztöndíj, az anyasági segély, a kárptólási jegyekért járó életjáradék, a szociális segély, az intézetben nevelkedetteknek adott életkezdesi támogatás, de például válás esetén, a másik féltől kapott, a nagyobb maradó vagyoni részért fizetett megváltás összege is. Adómentes a hallgatók külföldről kapott ösztöndíja, a Kossuth a Széchenyi és a Nobel-díj, de például egy egyenruha

pénzbeli megtérítése is. Szintén mentes a magánszemélynél a reprezentáció és az üzleti ajándék jogszabályban meghatározott része. Szintén adómentes járandóságként adhatóak a törvényben taxatív módon meghatározott, úgynevezett cafeteria sorolt juttatások.

Az adómentes járandóságok teljes felsorolása a törvény 4. paragrafusában található. A felsőoktatási intézmény nappali tagozatos hallgatója részére a felsőoktatásról szóló törvény szerint az őt megillető juttatásként kifizetett ösztöndíj, a tankönyv- és jegyzettámogatás teljes összege, a diákotthoni (kollégiumi) elhelyezését kiváltó lakhatási támogatás összege is ideszámít. Valamint a duális képzésben nemcsak nappali tagozaton az elméleti és gyakorlati képzés idejére fizetett juttatás, díjazás is. Külön figyelmet érdemelnek a szociális juttatások, mint a betegállomány után kapott ellátás, a gyás, a gyed, a családi pótlék, valamint a nyugdíj.

A szociális ellátásban kapott járandóságok egy része adóköteles, más része nem, attól függően, hogy milyen jogcímen, jövedelempótlásként, vagy szociális juttatásként járnak. A nyugdíj korábban adómentes ellátás volt, 2007-tel kezdődően azonban adót nem viselő járandósággá változott, hogy mostanra ismét adómentessé váljon.

A táppénzből, baleseti táppénzből, illetve terhességi-gyermekágyi segélyből személyi jövedelemadót, s ennek megfelelően havonta előleget kell levonni.

A gyed összegét személyi jövedelemadó (és nyugdíjjárulék) terheli, a gyás adómentes járandóságnak minősül, így szja-előleg nem terheli.

A gyermeknevelési támogatás szintén adómentes járandóságnak minősül, ami után nem kell adót fizetni.

A munkanélküli-ellátás után személyi jövedelemadót, (és társadalombiztosítási járulékokat) kell fizetni.

A családi pótlék is hosszú utat tett meg az adómentességig, például 2009. szeptember 1-jével adóterhet nem viselő járandósággá minősült, de ez a rendelkezés azonban 2010. elején hatályát veszítette az Alkotmánybíróság döntése nyomán. Az Alkotmánybíróság a módszert kifogásolta, ugyanis, ha a családi pótlékot egy olyan szülő kapta, aki házastársával vagy élettársával élt együtt, akkor a családi pótlékot megfizetve mindkét személy bevallotta és az növelte az adóalapot. Ha egyedülálló szülő kapta a családi pótlékot, akkor csak a családi pótlék felét kell bevallania, így azt kellett hozzáadnia az adóköteles jövedelmeihez. Ez tipikusan egy splitting módszer részbeni alkalmazását jelentette.

Az egyösszegű anyasági támogatás a családi pótlékhoz hasonlóan adómentes járandóság lett.

A személyi jövedelemadó törvény még mindig erőteljes különbséget tesz a bevétel részét képező jövedelmek között. Az adót elvileg a teljes jövedelem, illetve az ennek az alapján a költségek figyelemvételével kalkulált összegből kellene fizetni. Ez lenne a horizontális méltányosság érvényesülésének alapvető kritérium rendszere, vagy ahogyan azt az adóreform idején megfogalmazták, minden forint egyenlő. Ez az elv azonban a maga tiszta valóságában sohasem érvényesült, hiszen a jövedelmek nem egységesen adóznak, és nem minden, különböző forrásból származó jövedelmet kell összevonni. Ráadásul, az összevonás ténye nem a családon belül érvényes, hanem személyekre vonatkozik, hiszen az adó alanya a legkisebb gazdasági egység, a személy és nem a család. Másrészt a személy különböző forrásból származó jövedelmei ugyanakkora kulccsal, de a költségelszámolások és kedvezmények különböző szabályai miatt – mégis eltérő módon adóznak. Tehát Magyarországon két fő csoportba oszthatóak a jövedelmek:

- az összevonás alá eső jövedelmekre, amelyeknél az adókulcs 15 %,
- külön adózó jövedelmekre, amelyek adókulcsa megegyezik az előbbi csoportéval.



Az összevonás alá eső jövedelmek a következők:

1. Bérből és fizetésből származó juttatások,
  - bér-és bérjellegű kifizetések,
  - munkaviszonnyal összefüggő költségtérítések,
  - végkielégítés, jutalom, prémium,
  - egyéb térítések.
2. Önálló tevékenységből származó jövedelmek
3. Egyéb jövedelmek (például jogdíj, nem Magyarországon szervezett online póker nyereménye.

Az önállóan végzett munkáért kapott járandóságokhoz tartozik például a szellemi szabadfoglalkozásból származó jövedelem, az egyéni vállalkozásból származó bevétel, vagy éppen a lakáskiadás.

### **Külön adózó jövedelmek**

Ide tartoznak az úgynevezett tőkejövedelmek, vagyis ingó és ingatlanértékesítésből származó jövedelmek, az értékpapír műveletekből származó jövedelmek, a kamat és az osztalék jövedelmek is. Az adó néhány kivételtől eltekintve ugyanúgy 15 százalék, de az alapvető különbség a költségelszámolásokban rejlik.

#### *Költségelszámolások*

Egy adórendszer megítélésben alapvető fontosságú, hogy a megszerzett jövedelemmel szemben milyen költségeket enged elszámolni. A jövedelem meghatározása természetesen az adótörvény feladata, de ez nem esik egybe sem a valódi (adott időszakban realizált) jövedelemmel, sem a közgazdaságtanban használt jövedelem fogalmakkal. A költségelszámolások a kapott jövedelmek speciális csoportját képezik, ezeket a bevételek alapvetően nem jövedelemként lehetett megszerezni, de előfordul, hogy a törvény – így a magyar szja törvény is – a kapott térítés csak bizonyos hányadát engedi költségként elszámolni. Az azon felül maradó rész pedig jövedelem lesz.

Az elszámolható költségek körét tehát alapvetően meghatározza a törvény, az adóztathatóság és a költséglevonás egymást kiegészítő, el nem való fogalmak: vagyis nem lehet egy kiutazási költséget elszámolni egy külföldi ösztöndíjjal szemben, ha az utóbbi adómentes jövedelem.

### **2.3. SZJA szociális jellemzői**

Az adóalap csökkentő kedvezmények köre már meglehetősen szűk, még 2010. elején megszűnt a tandíj, az alapítványnak adott adomány, a biztosítás, a magán-nyugdíjpénztári kiegészítő tagdíj, az alkalmi foglalkoztatáshoz kapcsolódó, illetve a háztartási szolgáltatások utáni adókedvezmény. Megmaradt adóalap csökkentőként a családi kedvezmény, az östermelői adókedvezmény, illetve a súlyosan fogyatékos személyek személyi kedvezménye.

A családi kedvezmény, amit a köznyelv gyerekkedvezménynek nevez, jelentős mértékben mérsékli az adóalapot, ha és amennyiben az adott családnak egyenként, vagy összesen van ekkor jövedelme. Három gyerek esetében a kedvezményt maximálisan igénybe venni havi 660.000 forintnyi kereset mellett lehet, vagyis a legrászorultabbak nem, vagy nem teljes mértékben élhettek ezzel a kedvezménnyel. A 2013 nyarán bejelentett, de 2014-től érvénybe lépett változás a családi járulékkedvezmény, vagyis az igénybe nem vett, adóalapot csökkentő összegre jutó SZJA-val egyenlő összeg levonható a munkavállalók által fizetett egyéni egészségbiztosítási járulékból, ami a bruttó munkabér 7 százaléka, valamint a 10 százalékos, szintén a munkavállaló által fizetett nyugdíjjárulékból.

A kedvezmények együttes összege nem haladhatja meg az összevont adóalap adóját, ez az abszolút korlát. A családi kedvezmény az összevont adóalapot csökkenti, vagyis azokkal a jövedelmekkel szemben érvényesíthető, amelyek részei az összevont adóalapnak. Ez jelenleg a legnagyobb mértékű, egyértelműen a gyermeket nevelő családokat támogató kedvezmény.

### **3. Társasági adózás**

#### **3.1. Társaságok adózásának alapelvei, céljai, bevételek**

A magyar társasági adórendszer alapjait az 1988-as reform vetette meg. A reform során elfogadott, a vállalatok nyereségadóztatását szabályozó törvény a mai szemmel magas kulcsot, 60 százalékos nyereségadót állapított meg, de ez a korábbi csaknem 90 százalékos elvonáshoz képest mérsékelte számított. Ugyanakkor egyéb, korábban nem ismert kedvezmények igénybevételét is lehetővé tette, a vállalatoknak nem kellett alkalmazottaik helyett béradót, fejlesztéseik után egyéb elvonást fizetniük. Sőt korábban a béradó a nyereségből finanszírozandó kötelezettségnek minősült, vagyis nem költségtenyezőként számolták el, de 1988-tól kezdve a bérek utáni személyi jövedelemadó is költségként mérsékelte a vállalati bevételeket.

Az első év adatsorai egyértelműen bebizonyították, hogy a még mindig magas kulcsú, de a korábbinál mérsékeltebb adózás abszolút értékben is mérsékelte a vállalati kiadásokat, sőt a cégektől beszedett adó aránya mérséklődött az államháztartás bevételeiben. A társasági nyereségadó befizetése 1988-ban 87,4 milliárd forint volt, egy évvel később 93,1, 1990-re pedig 94,0 milliárd forint lett, ami csak nominális értékben mutat szerény növekedést, nettó jelenértéken számolva az összeg még csökkent is.

A vállalati nyereségadót a reform után egy évvel társasági adóként definiálta az új törvény, mértéke 1988-as személyi jövedelemadó legmagasabb kulcsához alkalmazkodott, 1990-ben 40-re mérséklődött.

A társasági adókulcsok 1990-ben már különbséget tettek méret szerint is a vállalkozások között, mértékét 3 millió alatti adóalap esetében 35 százalékban, e fölött 40 százalékban határozta meg a törvény. 1991-től kezdődően egységesednek a kulcsok, 1993-ig 40 százalékot, majd 1994-ben 36 százalékot kellett fizetni. A tőkeimport árát azonban nemcsak az adókulcsok mérséklésével honorálta a kormány, hanem egyedi visszatérítések formájában kellett a központi költségvetésen keresztül megfizetni.

A mérséklődő adókulcs hatását ellensúlyozta a kedvezmények fokozatos megvonása, amely elsősorban a hazai magánvállalkozásokat érintette, 1994-ig a korábbi kedvezmények szinte teljes mértékben megszűntek, miközben a korábban adott egyedi kedvezmények továbbélése mellett újabb és újabb formák kerültek a törvény szövegébe.

1994-ben került a szövegbe a 10 évre szóló befektetési adókedvezmény néhány preferált adóalany számára, mely szerint öt évig 100 százalékkal, további öt évig pedig 60 százalékkal mérsékelhető volt az adó 2003-ig bezárólag.

Összességében míg 1988-ban a vállalatok 87,4 milliárd forintnyi nyereségadót fizettek, ez az összeg 1995-re 55,5 milliárdra csökkent, a központi költségvetés bevételeiből a részaránya 3,5 százalékról 2,6 százalékra mérséklődött.

A Bokros csomag egyrészt jelentős könnyítést - az adókulcs 36 százalékról 18 százalékra való csökkentését hozta a vállalkozók számára, de egyben szigorítást is jelentett.

Összességében azonban a társasági adóból befolyt bevételek marginalizálódtak, mind a nominális kulcs, mind az effektív adókulcs elmaradt az európai átlagtól. Az alacsony nominális adókulcs ellenére a befektetők egyéni kedvezményeket kértek és kaptak, valamint a törvény a magyar tulajdonosoktól a külföldi befektetőkhez csoportosította a kedvezményeket.

A következő évek egyik legjelentősebb változásait a kapcsolt vállalkozások adóalapját meghatározó módosítások képezték. Az elszámoló, vagy közkeletűbben transzferár szabályozás alanyai azon vállalatok vagy egyének, akik a velük kapcsolatban álló (hazai vagy külföldi) vállalattal vagy egyénnel, vagy adóparadicsomban bejegyzett vállalattal vagy egyénnel tranzakciót hajtanak végre. A transzferár szabályozást annak érdekében vezették be az egyes országok, hogy megakadályozzák a jövedelem átcsoportosítását a cégcsoportokon belül a termékek és szolgáltatások árának szándékos manipulálásával.

A társasági adó az egyetlen olyan bevételi forma, amely 1988 óta nominális értéken csökkent, méghozzá az 1991–92-es magas infláció közepette. Nagyobb arányú elmozdulás a Bokros-csomag évében figyelhető meg, amikor a korábbi 36 százalékról 18 százalékra mérséklődött a társasági adó kulcsa, s egy év múltán növekedésnek indulnak a bevételek, de részarányuk ma is alig éri el a 3 százalékot.

Az adó alapját az adózás előtti eredményből kiindulva számoljuk ki a következőképpen, az adózás előtti eredményt bizonyos költségek növelik, mások viszont csökkentik.

### **A társasági adófizetés sémája**

Társasági adó alapja=Adózás előtti eredmény + növelő tételek – csökkentő tételek.

A módosító tételek szerepe látszólag felesleges, hiszen több alkalommal páros kapcsolatról van szó, amennyivel megnöveljük a társasági adó alapját, majd látszólag ugyanannyival csökkentjük azt. A műveleteket lépésekre bontva azonban kiderül, a levonások egy része korlátos, tehát csak bizonyos feltételek esetén csökkenthetjük az adóalapot, ha ezek nem állnak fenn, akkor a számviteli szabályok szerint költségként-ráfordításként elszámolt tételek a társasági adó alapjává válnak.

A kettős szabályozás eredeti célja az volt, hogy megakadályozza a jövedelem adózatlanul történő kivonását a vállalkozásból. Miután 2010-től kezdve a korábbi kedvezmények legtöbbször megszűnt, így jelenleg a számviteli törvény előírásaitól eltérő adóalap módosításokra korlátozódik a növelő-csökkentő páros. Ugyanide tartozik a költségek, kiadások elszámolhatóságának tulajdonképpeni felülvizsgálata: a társasági adóról szóló törvény nem fogadja el az olyan elszámolt költségeket, amelyek szorosan nem kapcsolódnak a vállalkozási tevékenységhez, holott a számviteli törvény nem támasztott ilyen akadályokat. Másrészt szankcionálja azt a vállalkozót, aki például az igénybe vett beruházási kedvezmény alapján korábban csökkentette adóalapját, de az adóalap csökkentésére vonatkozó feltételeket megszegte. Így a korábbi csökkentést meghaladó összeggel kell adóalapját megnövelni.

Általános szabályok szerint az adó alapját az üzleti évi beszámolóban kimutatott adózás előtti eredményből kiindulva kell meghatározni. Az üzleti év Magyarországon azonos a naptári évvel, de ettől az adózó bejelentése alapján akár el is térhet. Az adózás előtti eredményt a Tao által előírt korrekciós tételekkel módosítjuk, ennek összege képezi az adóalapot. Adófizetési kötelezettséget a pozitív adóalap után kell számítani. Most az adóalap megállapítás általános szabályait mutatjuk be.

### **Az adózás előtti eredmény korrekciós tételei**

A korrekciós tételek több fajtáját különböztetjük meg, az első csoportba tartozóknál a Tao döntően a számviteli törvény szerint elszámolt költségekhez, ráfordításokhoz kapcsolódóan írja elő a növelő, illetve a csökkentő tétel alkalmazását, ezek az úgynevezett páros korrekciós tételek. A második csoportba tartozó tételek kifejezetten korrigálják az adózás előtti eredményt, vagyis a számviteli törvény alapján ráfordításként, költségként elszámolt tételeket a Tao nem engedi az adóalaphoz elszámolni, hanem előírja a növelést (például a nem kifejezetten a gazdálkodási célt szolgáló költségek, bizonyos bírságok esetében). A harmadik csoportba tartozó módosítások kifejezetten kedvezményt – esetenként többszörös kedvezményt

is – adnak, mert korábban elszámolt ráfordításokat, költségeket csökkentő tételként rendelnek elszámolni.

### NÖVELŐ TÉTELEK

- szvt szerinti értékcsökkenés
- eladott, tőkejuttatásként átadott javak könyvszerinti értéke
- Visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatások, juttatások, elengedett követelések, véglegesen átadott pénzeszközök, ha külföldi cégek számára juttatták azokat, vagy olyan magyar cégeknek, amelyek e támogatás nélkül a támogatás nélkül veszteségesek lennének
- bírságok, büntetések, kivéve önellenőrzési pótlék
- kamatlevonási korlátozás szerint meghatározott összeg felett fizetett kamat
  
- nem a gazdálkodói tevékenység érdekében felmerült költség
- Külföldi ellenőrzött társaságban eladott/leírt részesedéssel kapcsolatos költség
  
- Bejelentett részesedés eladásával kapcsolatos költség
- várható kötelezettségekre képzett céltartalék
- jövőbeni költségekre képzett céltartalék
- bíróság előtt nem érvényesíthető, elévült követelések

### CSÖKKENTŐ TÉTELEK

- a korábbi évek elhatárolt veszteségéből az adózó döntése szerinti összeg
  
- az adótörvény szerint megállapított terv szerinti értékcsökkenési leírás összege
  
- a terven felüli értékcsökkenés adóévben visszaírt összege
- a várható kötelezettségekre és a jövőbeni költségekre képzett céltartalék felhasználásakor az adóévben bevételként elszámolt összeg
- a kapott osztalék és részesedés címén elszámolt összeg
- Szakmunkás tanulók foglalkoztatása esetén
- tanulói szerződés alapján a minimálbér 24%-a
- iskolai megállapodás alapján a minimálbér 12%
- szakmunkás tanulók sikeres vizsga utáni továbbfoglalkoztatásakor, illetve munkanélküliek foglalkoztatásakor max. 12 hónapra a befizetett társadalombiztosítási összeg
- Egyéb csökkentő tételek
- fogvatartott, tartósan munkanélküli után fizetett szocho
- az átvállalt tartozás az eredeti jogosult által elengedett kötelezettség miatt az adóévben elszámolt bevétel összege
- fejlesztési tartalék, az eredménytartaléknak az adóévben lekötött tartalékba átvezetett, és az adóév utolsó napján lekötött tartalékként kimutatott összeg, de max. az adózó adózás előtti eredményének 50%-a és max. adóévenként 10 md Ft
- a kapott jogdíj alapján az adóévi adózás előtti eredmény javára elszámolt jövedelem 50%-a
- legalább 50%-ban megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása esetén a személyenként havonta kifizetett munkabér, de maximum a minimálbér, ha a foglalkoztatottak átlagos állományi létszáma kevesebb 20 főnél
- adomány, 20 százalék, kiemelten közhasznú esetén 40 százalék, de maximum az adózás előtt eredmény összege

Az adott és kapott támogatások miatt már nem kell sem növelni, se csökkenteni az adó alapját, kivéve, ha a kedvezményezett cég enélkül veszteséges lenne.

A társasági adó mértéke, jövedelem minimum, avagy az elvárt adó

Mint már volt róla szó, az adó mértéke általános szabály szerint 9 százalék. Amennyiben az adózó adóalapja vagy pedig adózás előtti eredménye közül a nagyobb értékű nem éri el az adóévben a korrigált bevétel 2 százalékát, akkor két döntési lehetősége van:

- vagy a kimutatott összeg alapján fizeti meg az adót és kitölti a társasági adóbevallásban lévő kiegészítő nyilatkozatot,
- vagy a korrigált összes bevétel 2 százalékát tekinti adóalapnak.

Néhány, jellemzően felmerülő, az adózás előtti eredményt korrigáló tétel tartalma, értelmezése.

Az értékcsökkenési leírás elszámolása a páros tételekhez tartozik, eszerint növeli az adó alapját a számviteli törvény szerinti értékcsökkenés, a terven felüli értékcsökkenés továbbá az egyösszegű leírás. Ezután pedig csökken az adó alapja a társasági törvényben megengedett értékcsökkenési leírással. (Az adózó döntése szerint a TAO-ban kötelezően előírt összegnél kisebb összeget is elszámolhat csökkentő tényezőként, de ez nem lehet kisebb a terv szerinti amortizációként elszámolt összegnél.) A számviteli törvény szerinti értékcsökkenés alapja a maradványértékkel csökkentett bekerülési érték, a Tao által megengedett értékcsökkenés alapja a teljes bekerülési érték.

A társasági adó alapját növeli a terven felüli értékcsökkenés ráfordításként elszámolt összege, csökkenti a terven felüli értékcsökkenés visszaírt összege.

A terven felüli számviteli értékcsökkenés, feltéve, hogy az eszköz szerepel az adóév utolsó napján a nyilvántartásban, megjelenhet viszont csökkentő tényezőként is, de csak a következő esetekben:

- vagyoni értékű jogon érvényesített terven felüli écs, ha a szerződés változása miatt a jog nem, vagy csak korlátozottan érvényesíthető, kísérleti fejlesztés aktivált értéke, ha a tevékenységet korlátozzák, megszüntetik, avagy eredménytelen,
- egyéb szellemi termék, tárgyi eszköz, beruházás is, ha az eszköz elháríthatatlan külső ok miatt rongálódott meg,

Tehát növelni mindig kötelező, de csökkenteni csak a TAO tv. 1. számú melléklet 10. pontjában felsorolt, a fentebb említett esetekben lehet.

Ha viszont eredetileg már vis major miatt csökkentettünk, akkor a visszaírt értékcsökkenéssel nem lehet újból csökkenteni a társasági adó alapját.

A terven felüli értékcsökkenést akkor is elismeri a törvény, ha olyan javakra számítják, amelyekre a számviteli törvény nem enged normál értékcsökkenési leírást elszámolni (például föld, művészeti javak).

Ha egy eszköz kikerül a tárgyi eszközök, vagy immateriális javak közül, az értékcsökkenési leírás elszámolásától függetlenül az eredményt növelni kell az eszköz könyv szerinti értékével, a csökkentés pedig a számított nyilvántartási értékkel egyezik meg.

A számviteli törvény lehetővé teszi a kétes követelések esetén az értékvesztés leírását, ha és amennyiben a várható megtérülés értéke kisebb, mint a könyv szerinti érték. Az adótörvény azonban a rossz követelésekre elszámolt ráfordítást nem ismeri el, vagyis a ráfordításként elszámolt értékvesztés összege adóalap növelő, de az időközben mégis befolyt követelés visszaírt értékével csökkenteni kell az adó alapját.

A követelések értékesítése során előfordulhat, hogy a könyv szerinti értéket meghaladó áron sikerül majd értékesíteni azt. Amennyiben korábban a cég erre a követelésre értékvesztést

számolt el, akkor az elszámolt bevétel, de maximum a nyilvántartott értékvesztés összege csökkenti a vállalkozás adózás előtti eredményét.

Az adóalap csökkentéseként elszámolható behajthatatlan követelés fogalmát a TAO törvény a számviteli törvényre való hivatkozással határozza meg (Számviteli törvény 3. § (4) bekezdés 10. pontja). A ráfordításként már elszámolt és növelő tényezőként figyelembe vett értékvesztés alapján a következő jogcímeken felsorolt és elszámolt összeggel lehet az eredményt csökkenteni:

- a követelés bekerülési értékéből a számvitelről szóló törvény alapján behajthatatlanná vált rész (kivételekkel),
- a követelésre az adóévben visszaírt értékvesztés.

A számviteli törvény szerinti behajthatatlannak minősülő követelésekből a bíróság előtt nem érvényesíthetőket és az elévült követeléseket nem lehet az adóalapban érvényesíteni, hiszen gondos gazdálkodás mellett nem következtek volna be. A behajthatatlan követelésekhez hasonlóan lehet elszámolni azon követelések bekerülési értékének 20 százalékát, amelyeket az esedékességet követő 365- ik napon nem egyenlítették ki és erre értékvesztést számoltak el.

A behajthatatlan követelésnek nem minősülő elengedett követelés összegével a társasági adóalap meghatározása során növelni kell az adózás előtti eredményt, kivéve

- ha a követelés elengedése magánszemély javára történik, vagy
- ha az adózó olyan magánszemélynek nem minősülő külföldi vagy belföldi személlyel szemben fennálló követelését engedi el, amellyel kapcsolatos vállalkozási viszonyban nem áll.

Ennek alapján csak akkor kell megnövelni az elengedett követeléssel a társasági adó alapját, ha a cég kapcsolatos vállalkozásának a követelését engedte el.

A magánszeméllyel szembeni követelés elengedése akkor sem növeli a társasági adó alapját, ha a követelés a társasági adóalappal kapcsolatos vállalkozási viszonyban álló (például: többségi tulajdonos) magánszeméllyel szemben áll fenn. Nem növeli az adózás előtti eredményt a követelés behajthatatlansága miatt elszámolt hitelezési veszteség, kivéve, ha elévült, avagy bíróság előtt már nem érvényesíthető.

Az egyik legjelentősebb kedvezmény az utóbbi években többször átalakított és szigorodó, de még mindig létező veszteségleírás.

A szabály a következő: amennyiben az adóalap bármely adóévben negatív, vagyis a cég veszteséges, akkor a veszteség elhatárolt összegével az adózó csak a következő öt adóévben – meghatározott feltételekre figyelemmel – döntése szerinti megosztásban csökkentheti az adózás előtti eredményét a 2015. adóévtől kezdve keletkező veszteség esetében. A veszteség elhatárolását, felhasználását a számviteli nyilvántartásokban sem rögzíteni, sem a beszámolóban kimutatni nem kell, azt csak az adózáshoz kapcsolódóan kell nyilvántartani. Ehhez a nyilvántartásban az elhatárolt veszteségek összegét évenkénti részletezésben kell vezetni; a veszteségeket a keletkezésük sorrendjének megfelelően lehet felhasználni.

Főszabály szerint a korábbi adóévek elhatárolt vesztesége az annak elszámolása nélküli adóalap 50 százalékáig számolható el csökkentésként a veszteséges évet követő 5 évig.

Csökkenti az adózás előtti eredményt a kapott osztalék és részesedés címén az adóévben elszámolt bevétel, kivéve az ellenőrzött külföldi társaságtól kapott osztalékot, vagy ha az osztalékot megállapító az osztalékot ráfordításként számolja el. (Ilyen juttató csak külföldi személy lehet, mivel a magyar Szt. alapján a jóváhagyott osztalék nem számolható el ráfordításként). Ez a lehetőség nem vonatkozik az ellenőrzött külföldi társaságtól kapott osztalékokra, sőt a fel nem osztott nyereséggel növelni kell az adó alapját. A Tao lehetőséget ad arra is, hogy az ellenőrzött külföldi társaságtól kapott osztalékot az adózó levonja az adózás

előtti eredményből, de csak akkor, ha a fel nem osztott nyereséggel korábban növelte az adóalapot.

További páros módosító tényezőket is érdemes megemlíteni, elsőik között szerepel a céltartalék képzése.

A Tao nem igazán kedveli az előrelátás eme módját, ugyanis a kettős könyvvitelt vezető adózóknak meg kell növelnie az adózás előtti eredményét az adóévben a jövőbeni költségekre képzett céltartalék, illetve céltartalékokat növelő összeg adóévi ráfordításként elszámolt összegével, míg az említett céltartalékok felhasználása következtében elszámolt adóévi bevétel csökkenti az adózás előtti eredményt.

Az adózó döntése szerint – a jövőbeni beruházásaira – fejlesztési tartalékokat képezhet, amit viszont már „jutalmaz” a Tao. Ha tehát a vállalkozás él ezzel a lehetőséggel, akkor csökkenti az adózás előtti eredményét az eredménytartaléknak az adóévben lekötött tartalékba átvett és az adóév utolsó napján lekötött tartalékként kimutatott összege (fejlesztési tartalék), de legfeljebb az adóévi adózás előtti nyereség 50 százaléka és legfeljebb adóévenként 10 milliárd forint. A csökkentésként érvényesített összeget elszámolt értékcsökkenési leírásnak kell tekinteni.

Az igénybevett kedvezmény megtartásának feltétele, hogy az adózó a lekötött tartalékokat – figyelemmel a kivételként rögzítettekre – kizárólag a megvalósított beruházás költségeire használhatja fel a képzést követő 4 adóévben; különben a feloldott rész után az adót késedelmi pótlékkal növelten meg kell fizetnie. Az igénybevett csökkentés dupláját kell növelő tényezőként figyelembe venni.

Adóalap csökkentő kedvezmények: pályakezdő, munkanélküli, egyéb személy foglalkoztatása, megváltozott munkaképességűek foglalkoztatása

Csökkentheti a cég az adózás előtti eredményét a legalább 50 százalékban megváltozott munkaképességű munkavállaló foglalkoztatása esetén személyenként, havonta - a megváltozott munkaképességű munkavállalónak kifizetett munkabér - de legfeljebb az érvényes minimálbér összegével –, feltéve, hogy az általa foglalkoztatottak átlagos állományi létszáma az adóévben nem haladja meg a 20 főt.

Csökkenti az adózás előtti eredményt a közhasznú szervezetnek a közhasznú tevékenysége támogatására – bármely formában, pénz, eszköz, szolgáltatás – nyújtott adomány összegének 20 százaléka, illetve tartós adományozási szerződés esetén az adomány összegének 40 százaléka, de együttesen legfeljebb az adózás előtti eredmény összege.

Az adomány összege – az előzőek szerinti csökkentő tétel mellett – elismert költség az adóalaphoz, azaz nem kell azzal megnövelni az adózás előtti eredményt, ha az adományozó rendelkezik az adományban részesülő szervezet által az adóalap megállapítása céljából kiállított igazolással.

El nem ismerhető költségek, ráfordítások esetében az alapszabály viszonylag egyszerű, olyan költségeket, amelyek nem tartoznak szorosan a jövedelemtermelő tevékenységhez, hiába számolódtak el ráfordításként a számviteli törvény szerint, hozzá kell adni a társasági adó alapjához (növelő tényezők).

Ide tartozik elsősorban a 200.000 forintnál nagyobb nettó értékű szolgáltatás, ha a körülményekből egyértelműen megállapítható, hogy a szolgáltatás igénybevétele ellentétes az ésszerű gazdálkodás követelményeivel.

A leltárihiány miatt elszámolt ráfordítás sem elismert költség, vagyis növelni kell vele a Tao alapját, ha megállapítható, hogy gondos gazdálkodás mellett elkerülhető lett volna a keletkezése, ugyanígy értékeli az indoklás nélküli selejtezést a Tao törvény. További paragrafusok pedig kimondják, hogy az ellenőrzött külföldi társaság részére juttatott ellenérték

sem elismert költség, csak akkor, ha gyakorlatilag a transzferár dokumentációhoz hasonló módon vezetett külön nyilvántartás győzi meg az adóhatóságot a kiadás jogosságáról.

Szintén nem elismert költség a visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatás, a térítés nélkül átadott eszköz könyv szerinti értéke, a végleges átadott pénzeszköz, az adózó által ellenérték nélkül átvállalt kötelezettségnek az adózási előtti eredmény terhére elszámolt összege.

(A juttatás akkor elismert, ha adományként adták és megkapták a haszonhúzó fél nyilatkozatát arra nézve, hogy a juttatás nélkül számolt adózás előtti eredménye sem negatív, amit a beszámolóval kell igazolnia.)

### 3.2. Különleges helyzetek adózási kérdései

Kedvezményezett átalakulásról akkor beszélhetünk, ha az átalakulásban jogelődként és jogutódként is csak társaság vesz részt, és

- a jogelőd a jogutód által kibocsátott részvényt, üzletrészt és legfeljebb azok együttes névértéke 10 százalékának megfelelő pénzeszközt szerez, valamint
- szétválás esetén a jogelőd tagja, részvényesei arányos részesedést szereznek a jogutódban,
- az egyszemélyes társaság egyedüli tagjába, részvényesébe olvad be.

Az elszámolás kétféleképpen mehet végbe:

Az első esetben a cég nem veszi, vagy nem veheti igénybe a kedvezményes átalakulás lehetőségét. Ebben az esetben az adózás előtti eredményében egy – az egyben növelő tényezőként szerepel az átértékelési különbözet, amely után már az átalakulás évében meg kell fizetni a teljes társasági adót.

A második eset a kedvezményes átalakulás szerinti elszámolást jelenti, ebben az esetben az – EU direktíváknak megfelelően – halasztott adófizetésre van lehetőség.

Térítés nélküli vagyonátadás esetén főszabály szerint *a juttatónak már nem kell adót fizetnie*, míg a juttatásban részesülő fél az általános szabályok szerint adózik a megszerzett érték után. A látszattal ellentétben azonban a térítés nélküli átadások társaságiadó-kötelezettsége létezik. Ugyanis a törvény bizonyos esetekben nem ismeri el a térítés nélküli átadást a vállalkozás érdekében felmerült költségnek, illetve ráfordításnak, ezért annak értéke után a juttató is adófizetésre kötelezett lehet. Ez azt jelenti, hogy bizonyos juttatások esetében mind a juttató, mind a juttatásban részesülő fél köteles társasági adó fizetésére. A törvény szerint ilyen eset, ha a juttatás külföldi személy részére történik, továbbá, ha a juttatás „veszteségpótló” jellegű, azaz a juttatásban részesülő fél számviteli eredménye a juttatás adóévében – a juttatás nélkül – negatív.

### 3.3. Európai uniós direktívák megjelenése

Az EU egyik alapelve az esélyegyenlőség, az egyenlő elbánás garantálása. Ennek egyik, a magyar társasági adózásban is megjelenő formája a de minimis kedvezmények rendszere, amelyek a mikro- kis és középvállalkozásokra vonatkoznak.

Az adóév utolsó napján mikro-, kis- vagy középvállalkozásnak, kkv-nak minősülő adózó csökkentheti az adózás előtti eredményét a beruházás összegével következő feltételeknek megfelelés esetén:

- a kedvezmény érvényesítésének adóéve egészében valamennyi tagja – az adózón kívül – csak magánszemély volt (ideértve az MRP-t is),
- a *csökkentő tétel összege* nem haladhatja meg az adóévi pozitív adózás előtti eredményt.



Kedvezményre jogosít:

- a korábban még használatba nem vett ingatlan adóévi beruházási értéke, kivéve az üzemi körön kívüli ingatlant,
- a korábban még használatba nem vett, a műszaki berendezések, gépek, járművek közé sorolandó, a tevékenységet közvetlenül szolgáló tárgyi eszközök adóévi beruházási értéke,
- az ingatlan bekerülési értékét növelő adóévi felújítás, bővítés, rendeltetés-változtatás, átalakítás értéke,
- az immateriális javak között az adóévben állományba vett új szellemi termék, szoftvertermékek felhasználási joga bekerülési értéke.

Ez a támogatás de minimis támogatásnak minősül.

A korábban elszámolt *csökkentő tétel összegének kétszeresével kell* növelni az adóalapot, ha a beruházást, a szellemi terméket a vállalat az adóévet követő negyedik adóév végéig – nem elháríthatatlan külső ok miatt – nem helyezi üzembe, illetve nem veszi használatba, vagy az üzembe helyezett tárgyi eszközt, a szellemi terméket az adóévet követő negyedik adóév végéig a forgóeszközök közé átsorolja, apportálja, eladja, térítés nélkül átadja stb. Szintén a „kétszeres összegű” növelő tétel alkalmazása vonatkozik arra az esetre, ha a cég – az adóévet követő négy adóéven belül – jogutód nélkül megszűnik.

A beruházási hitel kamatának adókedvezménye az adóból vonható le, és nem haladhatja meg *annak 70 százalékát*.

#### **4. Hozzáadott érték típusú adózás**

##### **4.1. Forgalmi adózás elvei**

A magyar ÁFA-rendszer kötelezően a 112/2006-os direktívát alkalmazza, a hozzá tartozó 282/2011/EU végrehajtási rendelettel együtt, így felépítése az országnak adott néhány derogáció mellett megfelel bármely más EU tagország forgalmi adó rendszerének. Tehát a magyar rendszer három kulcsos, emellett azonban létezik a tárgyi, illetve az alanyi mentességek köre is. Az általános kulcs 27 százalék, emellett 18 százalékos kulcs vonatkozik a tejtermékekre, gabonai termékekre. A kedvezményes körben az adó mértéke 5 százalék, amelybe zömével gyógyszerek, gyógykészítmények jelentős része, gyógyászati segédeszközök tartoznak és bizonyos sertéshús fajták, új lakás értékesítése, távhő szolgáltatás. De ebben a csoportban találjuk a baromfiús mellett a tojást is, és az internet szolgáltatást is.

Az adó alanyának minősül az a személy, vagy szervezet, amelyik a saját neve alatt gazdasági tevékenységet folytat, tekintet nélkül a tevékenység helyére, céljára és eredményére.

Definíció: valamely tevékenység üzletszerű, tartós vagy rendszeres jelleggel való folytatása minősül gazdasági tevékenységnek, ha független formában végzik. Gazdasági tevékenységnek számít a termelésre, forgalmazásra irányuló, ipari, mezőgazdasági és kereskedelmi tevékenység, valamint a szolgáltatások nyújtása, beleértve a szellemi szabadfoglalkozás keretében nyújtott szolgáltatásokat is.

Összhangban az európai uniós szabályozással, a törvény 2004. január 1-től közhatalmi tevékenységük tekintetében kiveszi az ÁFA hatálya alól az államháztartás szerveit (például a minisztériumokat, a tárca nélküli miniszterek hivatali szerveit, a helyi önkormányzatokat, kisebbségi önkormányzatokat, a társadalombiztosítási költségvetési szerveket, az elkülönített állami pénzalapokat és azok kezelőit), továbbá szervezeti formától függetlenül mindazon szervezeteket, személyeket (például önálló bírósági végrehajtók, közjegyzők), melyek közhatalmi, jogszolgáltató hatósági tevékenységet folytatnak.

Nem lehet az ÁFA alanya az a természetes személy, akinek munkaviszonya, tagsági jogviszonya, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonya van és ennek keretében végez valamilyen tevékenységet, vagyis a munkabérünk után sohasem fizetünk ÁFA-t. Természetes személy viszont lehet az ÁFA törvény alanya, ha például a gazdasági tevékenységét független formában végzi, például rendszeresen garázst ad bérbbe, vagy éppen lakást értékesít, esetleg östermelő. Szintén adóalannyá válik a magánszemély akkor is, ha gépkocsit értékesít az EU valamelyik tagállamába – ezek tehát a kivételek.

A gazdasági tevékenységet végző jogi és nem jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodók, egyéni vállalkozók besorolása már egyszerűbb, hiszen ezek kifejezetten gazdasági tevékenység végzésére jöttek létre, és ellenérték fejében végzik tevékenységüket, vagyis eleve alanyai az ÁFA törvénynek. Kissé nehezebb a külföldi jog szerint létrejött gazdálkodók magyarországi megítélése: ha fiókteleppel rendelkeznek, akkor egyértelmű a besorolásuk. Ha viszont nem, akkor abban az esetben válnak adó alannyá, ha olyan ügyletet végeznek Magyarországon, amelyekre az ÁFA-törvényt kell alkalmazni.

Külön csoportot képeznek a non-profit szervezetek, hiszen ezek nem ellenérték fejében nyújtják szolgáltatásaikat, így nem is fizetnek ÁFA-t. A kivételek azonban esetükben is megtalálhatóak, ha a Közösségen belül értékesítenek gépkocsit, vagy sorozatosan lakás adnak el, vagy éppen vállalkozói tevékenységet végeznek, akkor ÁFA kötelezettek lesznek, a mentesség választása is kötelezettség!

### **Termékértékesítés – adókötelezettség keletkezése**

Az ÁFA-törvény természetesen külön definiálja a termékértékesítés és szolgáltatás nyújtás fogalmát, amibe beletartozhatnak olyan ügyletek is, amelyeket hétköznapi értelemben nem sorolnánk ide, például egy csere – ügyletet, ahol két azonos értékű áru, vagy szolgáltatás cserél gazdát, anélkül, hogy az ügyletet készpénz mozgás kísérné. Mindkét ügylet – hiszen itt két tranzakcióról van szó – természetesen ÁFA-köteles lesz.

Szintén sajátosan ítél meg bizonyos ügyleteket a törvény, értékesítésként értékelve azokat, függetlenül a valós pénzmozgástól.

Ide tartoznak a részletfizetési konstrukcióval megvalósuló termékértékesítések, vagyis az olyan ügyletek, amikor a termék tulajdonjogát a vevő a termék átadásakor, vagy egy későbbi időpontban szerzi meg és addig részletekben törleszti a vételárat, vagy éppen zártvégű lízingszerződés keretében lízing díjat fizet. Ebben az esetben az ügylet megvalósult már az elején, vagyis a teljes érték után meg kell fizetni az ÁFA-t, függetlenül attól, hogy például a zárt végű lízing esetében a vevő az utolsó lízingdíj befizetése után, esetleg évek múlva lesz az eszköz tulajdonosa.

A bizományi ügyleteket, amelyek lényege az, hogy a bizományos a saját nevében, de a megbízója javára köt adásvételi szerződést, két termék értékesítésként kezeli az ÁFA törvény. A megbízó és a bizományos közötti ügyletet a törvény külön nevesíti, mint a megbízó és a bizományos között a termék feletti (tulajdonosként való) rendelkezésre jog átszállását. A termékértékesítés pedig megtörténik, amint harmadik féllel adás-vételi szerződést kötött a bizományos.

Mint már arról szó volt, az ÁFA kötelezettség keletkezésének nem feltétele, hogy a vevő az ellenértéket megfizesse, vagy az üzlethez ellenérték kapcsolódjon (kivéve a pénzforgalmi szemléletű elszámolást választó adózókat). Ezeknek az ügyleteknek általában az a jellemzője, hogy korábban az üzlethez kapcsolódó termék, vagy szolgáltatás ÁFA-ját az adóalany már levonta. (Vagyis sajátos forma lenne az ÁFA-t visszaigényelni, de a vételár elmaradása miatt az értékesítés ÁFA-ja alól pedig mentesülni.)

Az ilyen típusú ügyletekhez tartozik a terméknek a vállalkozásból történő kivonása a vállalkozástól eltérő célra (például a személyes vagy az alkalmazottak szükségleteinek

kielégítésére). Ez az ügylet is ellenérték fejében teljesített termékértékesítésnek minősül, így adófizetési kötelezettség keletkezik.

De például egy alapítványnak adományozott termék esetében többféle megoldás lehetséges. Ha eleve az alapítvány számára vásárolta az adóalany, akkor nem érvényesítette ÁFA-levonási jogát, így fizetnie sem kell ÁFA-t az ajándékozás után. Ha viszont eredetileg saját tevékenységéhez vásárolta, majd odaajándékozta a berendezést, akkor – tekintettel arra, hogy a terméknek a vállalkozásból való kivonása ellenértékes termékértékesítésnek minősül – ÁFA fizetési kötelezettsége keletkezik.

A törvény ugyancsak ellenérték fejében történő termékértékesítésnek tekinti az adóalany megszűnését a megszűnéskor birtokolt olyan termékek tekintetében, amelyekhez részben vagy egészben adólevonási jog kapcsolódott.

A saját vállalkozásban végzett beruházás során keletkezett hozzáadott érték is adóköteles, vagyis a beruházáshoz használt, hasznosított termék, szolgáltatás előzetesen felszámított adója levonható, (beszerzés ÁFA-ja levonható), míg a beruházás eredményét ugyanakkor adófizetési kötelezettség terheli.

A számviteli előírásoktól eltérően az ÁFA törvény szerint csak azok a beruházások minősülnek saját vállalkozásban végzett beruházásnak, amelyek keretében új tárgyi eszköz létesítése történik. A már meglévő tárgyi eszköz bővítése, rendeltetésének megváltoztatása, átalakítása, élettartamának növelése miatt nem keletkezik adókötelezettséget még abban az esetben sem, ha azok megvalósításához olyan terméket használt, aminek beszerzéshez kapcsolódó ÁFA-ját korábban levonta.

Az ÁFA törvény különös szabályt tartalmaz tulajdonjog apportálására, illetve ha az jogutóddal történő megszűnés során kerül át az egyik adóalanytól a másikhoz. Ha az apportot fogadó, illetve a jogutód belföldön nyilvántartásba vett adóalany kötelezettséget vállal arra, hogy a szerzéshez, illetőleg a szerzett vagyonhoz fűződő jogok és kötelezettségek a szerzéstől kezdődően jogutódként őt illetik összes terheivel együtt, akkor nem kell az ügylet értéke után ÁFA-t fizetnie.

### **Szolgáltatások, az adókötelezettség keletkezése**

Szolgáltatásnyújtás minden olyan ügylet, amely a törvény értelmében nem minősül termékértékesítésnek. Külön nevesíti a törvény a vagyoni értékű jogok – időleges vagy végleges – átengedését is, mint speciális szolgáltatást. Önmagában viszont valaminek az ellenértékének a kifizetése nem szolgáltatás, ahogy nem minősül szolgáltatás nyújtásának az sem, ha az ellenértéket időközben másnak adják. Viszont ellenérték fejében teljesített szolgáltatásnyújtásnak minősül, ha egy vállalkozás ingyen végez olyan szolgáltatást magáncélra, vagy alkalmazottai részére, ami nem a vállalkozás céljához kapcsolódik.

Ellenérték fejében teljesített szolgáltatásnyújtásként adóköteles továbbá az olyan ügylet, amikor az adóalany a terméket a vállalkozásából időlegesen kivonva, azt a saját vagy az alkalmazottai magánszükségletének kielégítésére vagy általában, vállalkozásától idegen célok elérésére ingyenesen használja, illetőleg azt másnak ingyenesen használatba adja. De itt is akad még egy feltétel, csak olyan szolgáltatás igénybevétele lehet adóköteles, amihez kapcsolódott korábban az adólevonás joga.

Amennyiben az adóalany a szolgáltatást saját nevében, de más javára rendeli meg, az ügylet az ÁFA- törvény alkalmazásában két szolgáltatásként kezelendő, melyek közül az egyik az adóalany és a megrendelője, míg a másik az adóalany és a szolgáltatás tényleges nyújtója között jön létre (közvetített szolgáltatás).

A törvény külön szabályokat tartalmaz az olyan szolgáltatásokra, amelyekben egy másik adóalany jogutódlással való megszűnés, illetve apportálás révén válik valamely vagyoni értékű jog jogosultjává. Nem kell ÁFA-t fizetni akkor, ha az apportot fogadó, illetve a jogutód

belföldön nyilvántartásba vett adóalany kötelezettséget vállal arra, hogy a szerzéshez fűződő jogokat és kötelezettségeket is vállalja.

#### **A termékértékesítés teljesítési helye**

A teljesítés helyének megállapításakor háromféle módon is eljárhatunk: a származási elv alapján azt tekintjük teljesítés helyének, ahonnan az áru származik, rendeltetései hely esetében pedig, ahová kerül, még a területi elv szerint ott van a teljesítés helye, ahol az adott termék található.

A törvény általános szabályának megfelelően a termékértékesítés ott megy végbe, ahol a termék az értékesítéskor ténylegesen van. A határon átnyúló ügyletekről a következő évben lesz szó.

#### **A szolgáltatásnyújtás teljesítési helye**

Alapesetben két belföldi adóalany között a szolgáltatás nyújtója fogja az ÁFA-t felszámítani. Ha viszont fordított adózás hatálya alá esik az ügylet, akkor az igénybevevő számolja fel önmagának és vonja le beszerzésként a forgalmi adót ugyanabban a bevallásban. A határon átnyúló szolgáltatások alapesetben a fordított ÁFA hatálya alá esnek.

### **4.2. Különleges helyzetek- a fordított adózás alapvető szabályai**

Az ÁFA-t alapesetben a terméket eladó, vagy szolgáltatást végző számítja ki, szedi be a végső fogyasztótól és azzal elszámol a költségvetés felé. Ezt hívják egyenes adózásnak. Viszont egyre inkább terjed a fordított adózás is, amelyet 2008-ig Magyarországon csak a határon átnyúló szolgáltatások speciális eseteiben alkalmaztak, majd bevezették a határon belüli építőipari tevékenységekre, később az adócsalás visszaszorítása miatt a gabonatermékek eladására, majd 2010-től kezdve összhangban az uniós szabályozással, a határon túli szolgáltatásokra is. Tehát egyenes adózás esetében az adó alapjára az általános forgalmi adót a termékértékesítés, szolgáltatásnyújtás teljesítésére kötelezett adóalany számítja fel és hárítja át azt a termék vevőjére, szolgáltatás igénybevevőjére. Fordított adózás esetében az adófizetési kötelezettséget a törvény a termék értékesítőjéről, a szolgáltatás nyújtójáról a termék beszerzőjére, szolgáltatás igénybevevőjére teszi. A fordított adózás szabályai szerint a termék vevője, szolgáltatás igénybevevője állapítja meg az adót, vagyis a megrendelő számítja ki és fizeti be az adót – ebben az esetben az adóviselő és az adót fizető ugyanaz! – az általa vásárolt termék, vagy szolgáltatás után, hiszen ez beszerzésnek minősül, így az általa megállapított, fizetendő adóként bevallott általános forgalmi adót levonásba helyezheti (természetes ilyen esetben feltételezzük, hogy az adólevonás minden egyéb törvényi feltétele adott). Az adólevonási jog érvényesítése szempontjából tehát a fordított adózás szabályai szerint megállapított adóra ugyanolyan szabályok érvényesülnek, mint a másik adóalany által áthárított, előzetesen felszámított adóra.

A fordított adózás alá tartozó ügyleteknek két csoportja van. Mint már említettük, az első esetben nem belföldi illetőségű adóalanyról van szó, aki szolgáltatások megrendelőjeként kerül kapcsolatba belföldi szolgáltatóval. De miután nem Magyarországon, vagy belföldön keletkezik adókötelezettsége, ezért a nem belföldi illetőségű adóalany (ez esetben a megrendelő) mentesül az adóalanyként való bejelentkezési kötelezettség alól és a belföldi adóalanyiság révén egyébként őt terhelő adókötelezettségek alól is. Ilyenkor főszabály szerint a külföldi megrendelő számítja fel önmagának az általános forgalmi adót a saját országának szabályai szerint, vagyis a megrendelő az adóalany. (Ha van adószáma.) Ha nem adóalany, akkor a kötelezettség visszaszáll az eladóra, szolgáltatást nyújtóra.

A fordított adózás alá eső ügyletek másik csoportját a belföldön nyilvántartásba vett adóalanyok közötti hazai ügyletek képezik. Hivatalos indoklás szerint a fordított adózás hazai ügyletekbe történő bevezetését többek között a költségvetés bevételeinek védelmét szolgálta.

Ezt támasztja alá, hogy először az építőipari tevékenységek kerültek ebbe a körbe, ahol a megrendelő korábban kifizette a beruházók, építőipari cégek által felszámított ÁFA-t, viszont a vállalkozások nem fizették be azt, sőt nemegyszer csődöt jelentve el is tűntek.

A belföldi adóalanyok közötti ügyletek közül a következők esnek fordított adózás alá:

- építési-szerelési munkával létrehozott, az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzendő ingatlan átadásaként megvalósuló termékértékesítés,
- szolgáltatás nyújtásának minősülő olyan építési-szerelési és egyéb szerelési munka, amely ingatlan létrehozatalára, bővítésére, átalakítására vagy egyéb megváltoztatására,
- az előzőekben meghatározott termékértékesítéshez, szolgáltatásnyújtáshoz munkaerő kölcsönzése, kirendelése, illetőleg személyzetnek a rendelkezésre bocsátása,
- az ÁFA- törvény mellékletében vámtarifaszámmal és megnevezéssel meghatározott termékek (színesfém hulladékok és törmelékek, üvegcserep és hulladék, műanyag törmelék, használt papír, rongy stb.) értékesítése,
- építési teleknek nem minősülő beépítetlen ingatlan, továbbá két évnél régebbi használatba vételi engedéllyel rendelkező beépített ingatlan értékesítése, feltéve, hogy arra az értékesítő adóalany az adómentesség helyett adófizetési kötelezettséget választott,
- az adós és hitelező viszonylatában olyan termék értékesítése, amely dologi biztosítékként lejárt követelés kielégítésének érvényesítésére irányul;
- a vállalkozásban tárgyi eszközként használt termék és egyéb, a teljesítésekor szokásos piaci árát tekintve 100 000 forintnak megfelelő pénzösszeget meghaladó értékű termék értékesítése, ha az értékesítő adóalany felszámolási vagy bármely más, fizetéseképtelenségét jogerősen megállapító eljárás hatálya alatt áll.
- 2012. július elsejétől kezdve pedig a kukorica, a búza, az árpa, a rozs, a zab, a tritikálé, a napraforgómag, a repce- és olajrepcemag, valamint a szójabab értékesítése esetén kell alkalmazni ezeket a szabályokat.

A fordított adózás alkalmazásának alapesete, ha az ügylet teljesítésében érintett felek - mindegyike belföldön nyilvántartásba vett adó alany, valamint egyikének sincs olyan jogállása, amelynek alapján tőle adó fizetése nem követelhető. A másik esetben a megrendelő nem adóalany, ekkor a szolgáltatás nyújtójára, a termék értékesítőjére visszaszáll az adókötelezettség.

### **4.3. Ingatlan ügyletekhez kapcsolódó ügyletek**

Külön részt képeznek az ingatlan ügyletek, amelyekből csak néhányat ismertettünk.

Főszabály szerint az ingatlanok értékesítése –kivételekkel adómentes ügylet, de az eladó választhatja az adókötelezettséget is. Mindig adóköteles az építési telek, illetve az új építésű lakás, ház értékesítése.

Ha tehát magánszemély ingatlant sorozat jelleggel értékesít pl két év alatt négynél több építési teleket ad el, akkor nincs adómentesség és adókötelezettség közötti választási lehetőség, mert a sorozat jellegű értékesítés miatt adóalannyá váló személy, szervezet ezen értékesítése az ingatlan típusa miatt (új ingatlan, építési telek esetén) adóköteles körbe tartozik. Ez az jelenti, hogy az értékesítő köteles utána az áfát megfizetni, hiszen a két éven belüli használatbavételi engedéllyel rendelkező épület és építési telek egyenes adózás hatálya alá tartozik és mindig adóköteles.

Összefoglalva a főszabályt:

- a beépített ingatlanok köréből a beépítés alatt álló ingatlan, a beépített új ingatlan (két éven belüli használatbavételi engedéllyel rendelkező épület) és az építési telek értékesítése kötelezően adóköteles (egyenes adózás),

▪ a régi ingatlan, illetve az építési teleknek nem minősülő beépítetlen ingatlan értékesítése mentes az adó alól (vagy az adókötelezettség választása után fordítottan adózik).

#### **Adókötelessé tétel**

Az eladónak lehetősége van a főszabály szerint adómentes ingatlan értékesítését adókötelessé tenni, tehát az ingatlant értékesítő adóalany a régi ingatlan értékesítése, illetve az építési teleknek nem minősülő beépítetlen ingatlan értékesítése tekintetében a főszabály szerinti adómentesség helyett adókötelezettséget választhat. Ebben az esetben a fordított ÁFA-fizetés szabályai az irányadóak.

## II. Nemzetközi számvitel tárgy témakörei

1. Tárgyi eszközökhöz kapcsolódó IFRS standardok átfogó bemutatása és külön térjen ki az alábbiakra:

### 1.1. Besorolási és értékelési módszerek

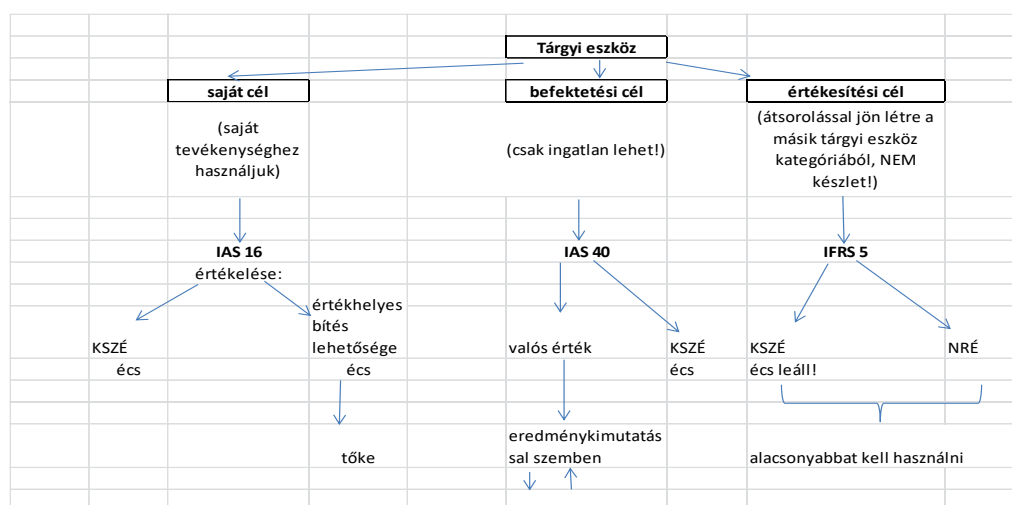
A tárgyi eszközökhöz kapcsolódó standardok:

IAS 16- Ingatlanok, gépek, berendezések,

IAS 36- Eszközök értékvesztése

IAS 40- Befektetési célú ingatlanok

IFRS 5- Értékesítésre tartott befektetett eszközök és megszűnő tevékenységek



### IAS 16 Ingatlanok, gépek és berendezések

*A standard nem vonatkozik:*

- mezőgazdasági tevékenységgel kapcsolatos biológiai eszközök kitermelésére,
- ásványi jogok, ásványok, kőolaj, földgáz, stb. nem megújuló természeti erőforrás kutatására és kitermelésére.

Az IAS 16 a **saját használatú ingatlanokhoz, gépekhez kapcsolódik**.

### Megjelenítés

Eszközök között akkor kell kimutatni egy adott tételét, ha:

- valószínű, hogy az eszközökhöz társuló jövőbeli gazdasági hasznok fognak a gazdálkodóhoz befolyjni,
- és az eszköznek a gazdálkodónál jelentkező bekerülési értéke megbízhatóan mérhető.

Ha előbbieknél megfelel, akkor elsődlegesen **bekerülési értékén kell értékelni**.

### Bekerülési érték:

Az eszköz megszerzéséért kifizetett pénzeszköz, vagy a megszerzéséért adott egyéb ellenérték valós értéke a megszerzés vagy létrehozás időpontjában.

Bekerülési érték elemei:

- vételár,
- importvám és vissza nem igényelhető adók,
- kereskedelmi engedmény, árengedmény,
- közvetlenül kapcsolódó költségelemek:
- telephely előkészítés ktg-e,
- kezdeti szállítási és anyagmozgatási ktg-ek,
- beszerelés ktg-e
- szakértői díj,
- eszköz szétszerelése, elszállítása, másik helyszínen való összerakásának becsült költsége olyan mértékig, amennyire az céltartalékként kimutatásra kerül az IAS 37 alapján.

Kötelező sorai nincsenek csak mintát ad a standard arra vonatkozóan, hogy mit kell ide besorolni, pl. földterület, hajó, repülő, stb.

### **Későbbi ráfordítások:**

- aktiválható, ha a felújítás megnövelt gazdasági hasznokat eredményez a jövőben:
- üzem módosítása során növekszik annak hasznos élettartama, beleértve a kapacitás növekedést is,
- gépi alkatrészek feljavítása a kibocsátott termékek lényeges minőségi javítása érdekében,
- új gyártási folyamat bevezetése, lehetővé téve a korábban becsült működési költségek csökkenését.

### **Későbbi költségek:**

javítás és karbantartási költségek → felmerüléskor költség,  
Részegységek cseréje: régi kivezetésre kerül, új növelő tétel.  
Rendszeres, alapvető átvizsgálás: az eszköz KSZÉ-ét növeli.

### **Értékcsökkenés**

Értékcsökkenthető összeg:

az eszköz bekerülési értéke, vagy egyéb, a bekerülési értéket helyettesítő összeg a beszámolóban, csökkentve annak maradványértékével.

Hasznos élettartam:

- az az időszak, amely alatt a gazdálkodó várhatóan használni fog egy eszközt, vagy
- azoknak a termékeknek vagy hasonló teljesítmény egységeknek a száma, amelyeket az eszköz révén a gazdálkodó várhatóan kinyerhet.

Maradványérték:

- az a nettó összeg, amelyet a gazdálkodó az eszközért (annak hasznos élettartama



végén) a várható elidegenítési költségek után kap.

Elszámolása:

a hasznos élettartam alatt a bekerülési érték csökkentve a maradványértékkel. A hasznos élettartamot felül lehet vizsgálni.

Értékcsökkenési módszerek:

- lineáris módszer,
- degresszív módszer: évek száma és mértani sor módszere,
- teljesítményarányos módszer.

Tárgyi eszköz écs-je a használatra készség napjával indul (nem pedig az aktiválással/üzembe helyezéssel).

### Átértékelés

Ha az eszköz valós értéke lényegesen eltér a KSZÉ-től, akkor további átértékelésre van szükség:

- ingatlanok, gépek, berendezések adott tételének átértékelésekor az egész csoportot, amelyhez az eszköz tartozik, át kell értékelni.
- Ha átértékelés után a KSZÉ növekszik → **saját tőkében növekszik az értékelési tartalék**
- Ha átértékelés után KSZÉ csökken → **saját tőkében csökken az értékelési tartalék, de csak a korábbi pozitív átértékelési különbözet összegéig.**

Átértékelt eszköz értékcsökkenése, módszerek:

1. halmozott écs-t újraszámítják az eszköz bruttó értékével arányosan,
2. halmozott écs-t kivezetik a könyvekből a bruttó értékkel szemben, és a nettó értéket módosítják az átértékelt összegre.

### Tárgyi eszköz kivezetése

Értékesítéskor:

- nettó módon
- a nyereség nem lehet bevétel

### Közzététel pl.:

- értékelési eljárások
- használt écs módszer,
- tárgyi eszköz mozgástábla

### Átértékelési közzétételi követelmények pl.:

- átértékelés alapja,
- átértékelés fordulónapja,
- bevontak-e független értékelőt.

### **IAS 40 - Befektetési célú ingatlanok**

Olyan ingatlan, amelyet bérbeadási, tőkenövelési, vagy mindkét céllal tartanak, s nem pedig azért, hogy:

- áruk és szolgáltatások előállításával, illetve nyújtásával kapcsolatosan vagy igazgatási célokra használják, vagy

- a szokásos üzletmenet keretében értékesítsék.

(azaz kizárólag befektetési célú ingatlan sorolható ide)

Pl:

- földterület, amely jövőbeli hasznosítása még nem eldöntött,
- harmadik felek részére épített, fejlesztett ingatlan,
- pénzügyi lízingbe adott ingatlan,
- szokásos üzletmenet keretében eladásra szánt ingatlanok.

#### **Megjelenítés:**

- valószínűsíthető, hogy a befektetési célú ingatlanhoz társuló jövőbeli gazdasági hasznos befolyanak, és

- a befektetési célú ingatlan bekerülési értéke megbízhatóan mérhető.

#### **Értékelés:**

Javasolt: valós értéken (écs ekkor nincs):

- az összes ilyen ingatlant valós értéken kell értékelni,

- a valós értékben bekövetkező változásokat az időszak **eredménykimutatásában kell megjeleníteni.**

Alternatív eljárás: bekerülési értéken (écsvel):

- az összes ilyen ingatlant bekerülési értéken kell értékelni,

- IAS 16 szerinti halmozott écsvel és halmozott értékvesztéssel csökkentett bekerülési értéken.

#### **Megoszthatóság vizsgálata:**

- ha az egyes ingatlanok megoszthatók, vagyis külön is értékesíthetők, bérbe adhatók,

- az egyes részek elkülönítetten nem adhatók el, az ingatlan befektetési célú, ha csak egy jelentéktelen részt tartanak saját használatra.

### **IFRS 5 Értékesítési célú eszközök és megszűnő tevékenységek**

Vonatkozik minden:

- befektetett eszközre,

- eszközeladási csoportra.

Kivéve:

- halasztott adó

- dolgozói juttatások,

- pénzügyi instrumentum
- befektetési célú ingatlan,
- mezőgazdasági eszközök,
- biztosítási szerződések.

### **Átsorolással jön létre másik tárgyi eszköz kategóriából, NEM készlet!**

Eszközeladási csoport: Eszközök és közvetlenül kapcsolódó kötelezettségek, amelyek kivezetésre kerülnek egy csoportban egy tranzakció során.

### **Értékesítésre tartott:**

▪ ha a KSZÉ inkább értékesítés révén, mintsem folyamatos működés során fog megtérülni

- kritériumai:
- azonnal eladható jelenlegi állapotában,
- értékesítése nagyon valószínű

Értékesítése nagyon valószínű, ha:

- ügyvezetés elkötelezett és van működő terv a vevő felkutatására
- ÉS olyan áron van meghirdetve, amely racionális valós érték,
- ÉS várhatóan 1 éven belül megtörténik az értékesítés,
- ÉS nem utal semmi arra, hogy visszamondják az értékesítést.

Ha az értékesítés több, mint 1 év, de olyan események miatt, amely a vezetés ellenőrzése alatt áll, és a vezetés még mindig elkötelezett, akkor itt maradhat.

### **Értékesítésre tartott értékelése:**

- KSZÉ
- vagy értékesítési költséggel csökkentett valós érték közül az ALACSONYABB.

Értékvesztés elszámolható, de értékcsökkenés NINCS.

Ha megváltozik az értékelési terv, visszaminősíthető az alábbiak valamelyikére:

- átsorolás előtti KSZÉ módosítva értékcsökkenéssel, átértékeléssel, (amit elszámoltak volna, ha nem értékesítésre tartott eszközként lett volna kimutatva)
- megtérülő érték az értékesítésről szóló döntés megváltoztatásának időpontjában.

### **Közzététel:**

- többi eszköztől és kötelezettségtől elkülönítetten, külön soron kell szerepeltetni az értékesítésre tartott eszközöket és a hozzá tartozó kötelezettségeket, bruttó módon
- átsoroláskor és utólagos értékeléskor elszámolt értékvesztéseket és visszairásokat be kell mutatni.

▪ Az eladásra szánt eszközök átértékeléséből származó eredményt – ha nem megszűnő tevékenységről van szó- a folyamatos tevékenységek eredményei között kell

bemutatni.

## 1.2. Magyar és IFRS szabályok eltérései

- HAS-ban a minősített eszközök tartalma nem szabályozott → IAS 16 hatóköre alá tartozó speciális témakörök (értékesítésre tartott eszközök, befektetési célú ingatlanok, biológiai eszközök, ásványkincsek feltárása) nagy részére a HAS nem tartalmaz különleges szabályokat, ezek is tárgyi eszköznek minősülnek
  - az aktiválási ráta a HAS-ban nem szabályozott
  - az aktiválandó összeg nem ugyanaz (HAS-ban képzés, betanítás költsége aktiválandó/ költségek aktiválása az üzembe helyezésig lehetséges)
  - HAS nem ismeri a befektetési célú ingatlanok fogalmát → tárgyi eszköz

## 1.3. Értékvesztés elszámolásának vizsgálata és szabálya

### IAS 36- Eszközök értékvesztése

#### Nem vonatkozik:

- készletekre (IAS 2)
- beruházási szerződésekből származó követelésekre, (IAS 11)
- halasztott adó követelésre (IAS 12)
- munkavállalói juttatásokból származó eszközökre, (IAS 19)
- pénzügyi instrumentumokra, (IAS 39)
- befektetési ingatlanokra (IAS 40)
- mezőgazdasági eszközökre (IAS 41)

#### Értékvesztés azonosítása:

**Határozott élettartamú** immateriális javak- információ az értékvesztésre lehet:

- külső:
  - piaci érték jelentős csökkenése,
  - negatív változások a technológiai, gazdasági, jogi környezetben,
  - piaci kamatlábak, megtérülő ráták növekedése
  - beszámolási egység piaci értéke <KSZÉ-e
- belső
  - avulás, fizikai rongálódás,
  - tevékenység megszüntetése,
  - eszköz teljesítménye az elvárt szint alatt van, a jövőbeli nyereség kedvezőtlenebb a tervezettnél.

A mérlegfordulónapon kell felmérni.

Értékvesztést kell elszámolni, ha az eszköz KSZÉ>a megtérülő értéknél.

**Meghatározhatatlan élettartamú** immateriális javak:

évente számolunk értékvesztés fennállását.

### Megtérülő érték mérése:

→egyedi eszközre, ha ez nem lehetséges, mert

- az eszköz használati értéke nem becsülhető,
- az eszköz folyamatos használata nem termel más eszközöktől nagy mértékben függetlenül bevételeket

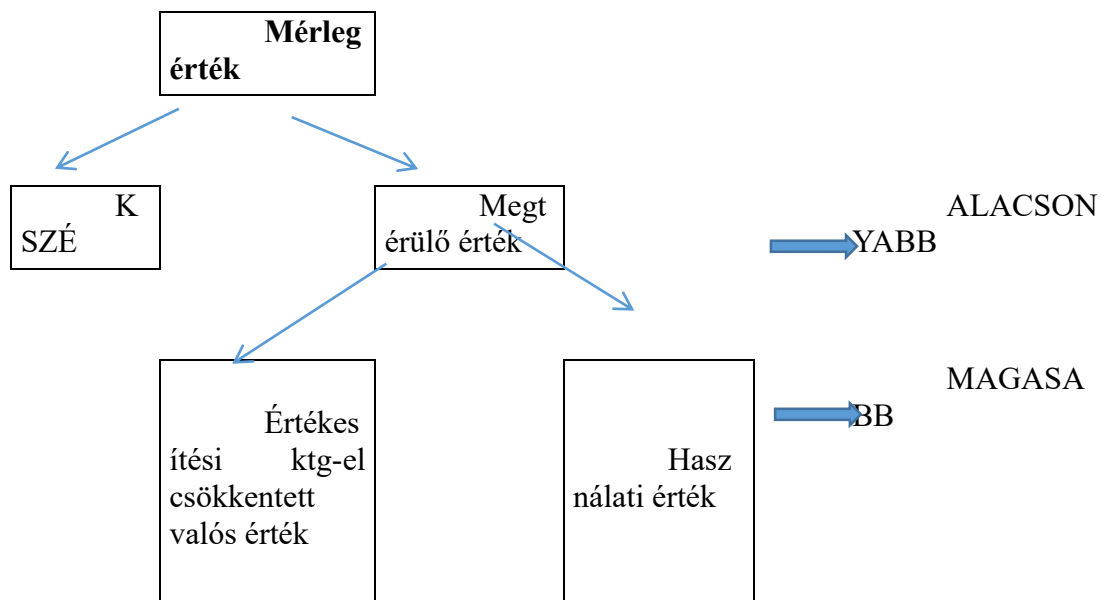
→akkor pénztermelő egységre.

### Pénztermelő egység (CGU):

Az eszközök azon legkisebb beazonosítható csoportja, amely magában foglalja az eszközt, amely folyamatos használata pénzbevételeket generál, ami nagymértékben független a más eszközökből származó pénzbevételektől.

### Megtérülő érték:

az eszköz nettó eladási ára és használati értéke közül a MAGASABBIK.



### Használati érték tartalma:

Egy eszköz folyamatos használatából, és hasznos élettartama végén történő elidegenítéséből várhatóan keletkező becsült jövőbeli pénzáramok jelenértéke:

- a maradványértéket figyelembe kell venni a pénzáramok számításakor,
- a pénzmozgást nem okozó ráfordítások nem szerepelhetnek a pénzáramok jelenértékének számításakor (pl. écs)
- nem lehet a pénzáramok része az eszköz finanszírozásával kapcsolatos kiadások összege,
- a nyereségadó hatásait figyelmen kívül kell hagyni.

## 2. Beszámolóval kapcsolatos standardok bemutatása, kiemelten:

### 2.2. IFRS beszámoló részei, beszámolóképzítés alapelvei

**IAS 1. célja:** hogy az **általános célú pénzügyi beszámolók összeállításához** (éves beszámolóhoz, ha évi egyszeri alkalomnál többször kíván beszámolni, akkor azt az IAS 34 alapján fogja megtenni) olyan alapok szolgáltatson, amely biztosítja a beszámoló összehasonlíthatóságát mind időben, mind a többi társasághoz képest. Előírja a pénzügyi beszámoló célját is, amely arra hivatott, hogy információt szolgáltatson a vállalkozás pénzügyi helyzetéről, teljesítményéről, cash-flow-járól.

Általános előírásokat tartalmaz a beszámoló összeállítására, részeire, felépítésére vonatkozóan, valamint meghatározza a kötelező minimum tartalmi szerepeltetést.

Beszámoló készítéssel kapcsolatos IFRS standardok:

Standard	Megnevezés
IAS 1	A pénzügyi kimutatások összeállítása
IAS 7	Cash Flow
IAS 8	Számviteli politika változása, alapvető hibák és becslések
IAS 10	Mérlegfordulónap utáni események
IAS 24	Kapcsolt vállalkozások közzétételei
IAS 29	Hiperinflációs gazdaságokban való működés
IAS 34	Közbenso pénzügyi beszámolás
IFRS 1	Az IFRS első alkalmazása
IFRS 4	Biztosítási szerződések
IFRS 8	Szegmens jelentések

**A pénzügyi beszámoló részei IAS 1 alapján:**

- mérleg
- eredménykimutatás (átfogó jövedelem kimutatás)
- saját tőke változása
- cash flow
- kiegészítő melléklet

A fentiekén kívül lehetőség van arra is, hogy a vezetés által készített, a pénzügyi teljesítményt, a pénzügyi helyzetet bemutató, támogató jelentések is megjelenjenek a beszámolóban:

- a pénzügyi teljesítményt meghatározó tényezők, hatások, a működési környezet változásai, hatása a vállalatra, valamint a változásokra reagálva a megtett intézkedések ismertetése
- a vállalkozás befektetési és osztalékfizetési politikája
- a finanszírozási források, a kötelezettség és saját tőke megcélzott aránya
- az IFRS szabályai alapján a beszámolóban ki nem mutatott erőforrások
- környezetvédelmi jelentések, stb.

A standard javasolja elkészíteni, de nem teszi kötelezővé:

- a pénzügyi kimutatásokon kívüli tételek bemutatását
- a vállalkozás pénzügyi helyzetéről és teljesítményéről szóló menedzsment jelentés elkészítését
- a vállalkozás gazdasági környezetének, valamint kockázatainak és bizonytalanságainak bemutatását.

## **Alapelvek**

IFRS-eknek való megfelelés kérdéskörével kiemelten foglalkozik a standard, ennek megfelelően a vállalkozásoknak a hű és valós kép eléréséhez a következőket kell teljesítenie:

- számviteli alapelvek teljeskörű alkalmazása
- a számviteli politikát az IAS8 előírásaival összhangban kell elkészíteni és bemutatni a pénzügyi beszámoló részeként
- az információkat úgy kell szerepeltetni, hogy azok lényeges, megbízható, összehasonlítható és érthető információk legyenek
- kiegészítő megjegyzéseket kell közzétenni, ha az IFRS követelményei nem elegendőek ahhoz, hogy a felhasználók megértsék egy gazdasági esemény a vállalkozás pénzügyi és vagyoni helyzetére gyakorolt hatását.
- a beszámolóban közzé kell tenni, hogy a pénzügyi kimutatások az IFRS-ek előírásaival összhangban készültek. → csak akkor teljesül, ha minden standard követelményének megfeleltünk
- ha a standard alkalmazása félrevezető, téves képet nyújtana, a valós kép érdekében el lehet térni az IFRS követelményeitől. → részletes bemutatás, indoklás szükséges

A standard által meghatározott **alapelvek**:

- **vállalkozás folytatásának elve**
- **elhatárolás (összemérés) elve**
- következetesség elve
- lényegesség és összevonás elve
- nettósítás (bruttó elszámolás) elve
- összehasonlíthatóság elve

**A beszámoló felépítése IAS 1 szerint:**

A pénzügyi kimutatások elemeit egyértelműen azonosítani kell, el kell választani a jelentés más adataitól:

- a beszámoló vállalkozás megnevezése vagy egyéb jellemzők azonosítása
- egyedi vagy konszolidált beszámólóról van szó
- fordulónap, vagy a beszámolási időszak
- a beszámoló pénzneme
- az adatok pontossága (eft, mft)

A standard szerint a pénzügyi kimutatásokat legalább évente egyszer el kell készíteni. (lehet többször is, rendkívüli esemény hatására, pl. ha a pénzügyi év fordulónapja megváltozik)

**Mérleggel szembeni előírások:**

A standard előírja az:

- eszközök és kötelezettségek besorolásának, minősítésének kritériumait,
- a mérleg kötelező tartalmi elemeit
- a mérlegben vagy kiegészítő mellékletben feltüntetendő tételeket,
- a mérleg lehetséges formátumait

A mérlegben el kell különíteni a befektetett eszközöket és forgóeszközöket, a rövid, illetve a hosszú lejáratú kötelezettségeket. Lehetőség van likviditási szempontból bemutatni az információt, ha az relevánsabb információt nyújt.

Mérleg esetében előírt minimális sorokat (pl. Ingatlanok, gépek, berendezések; Befektetési célú ingatlanok; Céltartalékok; stb.) tovább lehet részletezni, a standard csak annyit kér, hogy a lényegi összeadások a sorok között legyenek elvégezve (pl. forgóeszközök összesítése)

A mérlegben vagy a kiegészítő információk között feltüntetendő tételek is vannak, ilyen például

- a mérlegsorok továbbrészletezése
- a fordulónap után, de a beszámoló elfogadása, közzététele előtt javasolt vagy jóváhagyott osztalék összege

***Eredménykimutatás + egyéb átfogó jövedelem kimutatás = átfogó jövedelem kimutatás:***

*Eredménykimutatás:*

A standard szabályozza

- az eredménykimutatás kötelező tartalmi elemeit,
- eredménykimutatás formáit,
- az eredménykimutatásban vagy a kiegészítő adatok között feltüntetendő tételeket.

Az eredménykimutatás:

- összköltség és forgalmi költség eljárással is készíthető
- adózott eredményig vezeti le a jövedelmet,
- nincsenek eredménykategóriák meghatározva, ezt a vállalkozás saját maga állítja elő

Kötelező elemein (pl. bevételek, pénzügyi ráfordítások, adóráfördítés, kiosztható eredmény) túl tovább részletezhető. Rendkívüli eredmény kimutatása TILOS. A standard szerint nem kell minden információt az eredménykimutatásban szerepeltetni, a vállalkozás megítélése szerint teheti a kiegészítő mellékletbe is.

*Egyéb átfogó jövedelem kimutatás*

Minden, nem a tulajdonosokhoz kapcsolódó tőkemozgást az átfogó jövedelem kimutatásban kell kimutatni.

- Értékelési tartalék változásai (IAS 16 és IAS 38)
- Külföldi leányvállalat beszámolójának átváltásából származó különbözet (IAS 21)
- A pénzügyi instrumentumok valós értékeléséből származó különbözet (IFRS 9)
- A cash flow hedge effektív részére jutó nyereségek és veszteségek (IFRS 9)
- Minden átfogó jövedelem elem halasztott adóját külön be kell mutatni

Az átfogó jövedelem elemei közötti átsorolásokat, módosításokat külön be kell mutatni. Az átfogó jövedelem halasztott adóját külön be kell mutatni



**Cash Flow:** az IAS 7 standardban kerül részletesen bemutatásra (a vállalkozás pénzeszközeiben és pénzeszköz-egyenértékeseiben bekövetkezett változásokat mutatja be, foglalja össze, különböző kategóriákba sorolva a változásokat kiváltó tételeket)

### ***Saját tőke változása***

A standard foglalkozik:

- a tőkekimutatásban minimálisan közzeendő információ tartalommal,
- példákat ad a tőkekimutatás elkészítésére
- rögzíti azokat a tételeket, amelyeket a tőkekimutatásban vagy a kiegészítő információk között lehet közzé tenni.

*Tartalmazza:*

- az időszak nettó nyeresége vagy vesztesége és visszatartott nyeresége
- bevételek és ráfordítások azon tételei, amelyek közvetlenül a saját tőkében kerültek elszámolásra (deviza átváltási tartalék, értékelési tartalék)
- az előző időszak teljes eredménye az előbb említett két pont összegeként számítva
- számviteli politika változásának és az alapvető hibák helyesbítésének kumulatív hatása

Be kell mutatni akár a tőkeváltozás táblában, akár a kiegészítő mellékletben az alábbiakat:

- tulajdonosokkal való tőke tranzakciók
- a felhalmozott nyereség vagy veszteség értéke az időszak kezdetén és a mérlegfordulónapon, és az időszak alatt bekövetkezett változások
- minden jegyzett tőke kategória KSZÉ-e elkülönítve közzé téve, és a részvény ársziók és a tartalékok időszak elején és végén lévő értéke és a változásaik.

***Kiegészítő mellékletben*** közzé kell tenni:

- az IFRS-ek által előírt, a magában a mérlegben, az eredménykimutatásban, a tőkeváltozás kimutatásban és a cash flow kimutatásban be nem mutatott információkat, valamint
- további olyan információkat kell adni, amely magában a mérlegben, az eredménykimutatásban, a saját tőke változás kimutatásban vagy a cash flow kimutatásban nincs bemutatva, de releváns ezek bármelyikének megértéséhez.

A kiegészítő mellékletet rendszerezett módon kell bemutatni. A mérlegben, eredménykimutatásban, saját tőke változás kimutatásban és a cash flow kimutatásban szereplő minden egyes tételnél kereszthivatkozással meg kell adni a kiegészítő mellékletben megtalálható kapcsolódó információkat.

### 2.3. Számviteli politika, számviteli becslés, hibák elszámolásai

A standard hatóköre:

- a számviteli politika megválasztásakor és alkalmazásakor
- a számviteli politika változásainak kezelésekor
- a számviteli becslésekben bekövetkezett változások elszámolásakor
- a korábbi időszakok hibáinak javításakor

#### Számviteli politika megválasztása és alkalmazása:

A számviteli politikát úgy kell kialakítani, hogy amennyiben egy standard vagy értelmezés konkrétan vonatkozik egy adott ügyletre, egyéb eseményre vagy feltételre, az adott tételre alkalmazott politikát az adott standard vagy értelmezés alapján kell meghatározni, figyelembe véve a standard végrehajtási útmutatóját.

Ha nincs az adott ügyletre, más eseményre vagy feltételre konkrétan vonatkozó standard vagy értelmezés, a vezetésnek saját megítélése alapján kell olyan számviteli politikát kidolgoznia és alkalmaznia, amely olyan információt eredményez, amely

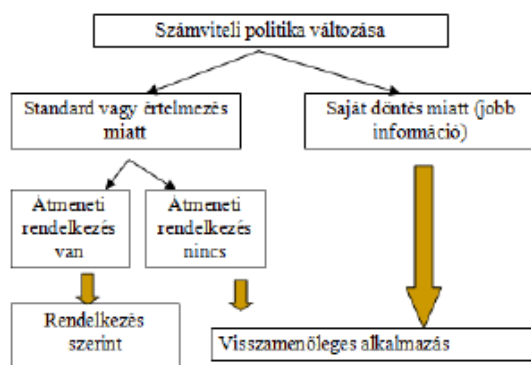
- releváns a felhasználók döntéshozatali igényeinek szempontjából, valamint
- megbízható abban az értelemben, hogy a pénzügyi kimutatások
- hűen tükrözik a vállalkozás pénzügyi helyzetét, pénzügyi teljesítményét és cash flow-ét
- az ügyletek, más események és feltételek gazdasági tartalmát tükrözik, nem pusztán jogi formájukat
- semlegesek, óvatosak és minden lényeges vonatkozásban teljesek.

A vezetés figyelembe veheti még az olyan egyéb standardalkotó szervezetek kiadványait is, akik hasonló keretek közt határoznak meg számviteli standardokat, ha nem állnak ellentétben az IFRS szabályozásaival.

A számviteli politikát a kiegészítő mellékletben kell bemutatni.

Számviteli politikában bekövetkezett változásokról akkor beszélünk, ha:

- A változást **törvényi szabályozás vagy a számviteli standardokat alkotó testület** döntése támassza alá,
- A számviteli politika megváltoztatása egy vállalkozás pénzügyi helyzetéről, teljesítményéről és cash flow-járól **relevánsabb és megbízhatóbb információt nyújt.**
- A **vállalkozás egy olyan új IAS standardot adaptál**, amely a korábitól különböző számviteli politika alkalmazását kívánja meg.
- A vállalkozás az IAS által megengedett számviteli elszámolási módról egy **másik**, az IAS által szintén megengedett **elszámolási módra való áttérése**ről dönt.



A visszamenőleges alkalmazást a következőképp kell végrehajtani:

- a hatások megállapítása, mintha az adott elemre már az első pillanattól kezdve az új politikát alkalmazták volna
- nyitóadat átdolgozása
- az összehasonlító adatok megállapítása
- a hatások eredménytartalékkal szembeni elszámolása

Ha a változás végigvezetése kivitelezhetetlen (akkor sem tudja alkalmazni, ha minden tőle ésszerűen elvárható megtett az alkalmazás érdekében), akkor a módosítástól el lehet tekinteni.

Ha egy standard kezdeti alkalmazása hatással van a tárgyidőszakra, vagy korábbi időszakokra, vagy hatással kell lennie rá, de a módosítás összegét kivitelezhetetlen meghatározni, vagy hatással lehet a jövőbeni időszakokra, akkor közzé kell tenni:

- a standard vagy értelmezés címét
- ha alkalmazható azt, hogy a számviteli politika megváltoztatása a standard vagy értelmezés átmeneti rendelkezései szerint történt
- a számviteli politikában bekövetkezett változás jellegét
- ha alkalmazható, az átmeneti rendelkezés leírását
- ha alkalmazható, azon átmeneti rendelkezéseket, amelyek kihatással lehetnek a jövőbeni időszakokra vonatkozóan
- amennyiben kivitelezhető, a módosítás összegét a tárgyidőszakra, valamint minden bemutatott korábbi időszakra vonatkozóan a pénzügyi kimutatások valamennyi érintett sorára és az egy részvényre jutó eredmény alap és hígított értékére vonatkozóan
- amennyiben kivitelezhető, a legkorábbi időszakot megelőző időszakokra eső módosítás összegét
- a visszamenőleges alkalmazás kivitelezhetlensége esetén azokat a körülményeket, amelyek ehhez a helyzethez vezettek, valamint annak bemutatását, hogy a számviteli politika változása hogyan és mikortól került alkalmazásra.

**Számviteli becslések változásai:** az üzleti tevékenységben rejlő bizonytalanságok következtében a pénzügyi kimutatások számos tétele nem mérhető pontosan, kizárólag becsülni lehet őket.

Becslésre van szükség:

- kétes kintlévőségek értékvesztése
- készlet avulásának mérése
- pénzügyi eszközök és kötelezettségek valós értéke
- az érték-csökkenthető eszközök hasznos élettartama, maradványértékük
- garanciális kötelezettségek, stb.

A becslések a pénzügyi kimutatások elkészítésének lényeges része, és nem csorbítja azok megbízhatóságát, hiányuk annál inkább. Becslést szükséges lehet felülvizsgálni, ha a becslés alapját képző körülmények változnak, tapasztalat indokolja. A becslés felülvizsgálata nem minősül hibajavításnak és nem korábbi időszakokra vonatkozik.

A számviteli becslésekben bekövetkező változás hatását a jövőre nézve az alábbi időszakok eredményében kell bemutatni:

- a változás időszakában, ha a változás csak az adott időszakot érinti
- a változás időszakában és a jövőbeni időszakokban, ha a változás mindezeket érinti

Amennyiben egy becslés változása az eszközökben és kötelezettségekben okoz változást, vagy a saját tőke valamely tételére vonatkozik, azt az érintett eszköz, kötelezettség, vagy saját tőke tétel KSZÉ-nek módosításaként kell megjeleníteni a változás bekövetkezésének időszakában.

A tárgyidőszakra kihatással lévő, vagy a jövőbeni időszakokra várhatóan kihatással lévő számviteli becslés változások jellegét és összegét közzé kell tennie, kivéve a jövőbeni időszakokra vonatkozó hatást abban az esetben, ha nem kivitelezhető azt előre megbecsülni. → ezt a tényt közzé kell tenni.

### **Hibák**

Hiba lehet:

- becslési hiba → tárgyidőszakban javítani szükséges, *(pl: céltartalék összegét rosszul becsültem)*
- alapvető hiba → (korábbi évek hibája) javítása visszamenőlegesen *(pl. egyáltalán nem képeztem céltartalékot, pedig kellett volna)*

### **Alapvető hibák**

A tárgyidőszakban felfedezett, olyan jelentőségű hibák, amelyek miatt egy vagy több korábbi időszak pénzügyi kimutatásai már nem tekinthetők megbízhatónak abban a formában, ahogy eredetileg közzé lettek téve.

A lényeges korábbi időszaki hibákat visszamenőlegesen ki kell javítani, az azok feltárása utáni első, közzétételre jóváhagyott pénzügyi kimutatásban:

- azon bemutatott korábbi időszakokra vonatkozó összehasonlító adatok újra megállapításával, amelyekben a hiba felmerült, vagy
- amennyiben a hiba a legkorábbi bemutatott időszak előtt következett be, a legkorábbi bemutatott időszakokra vonatkozóan bemutatott eszközök, kötelezettségek és a saját tőke nyitó egyenlegeinek újra megállapításával.

A korábbi időszaki hibát visszamenőleges újra megállapítással kell kijavítani, kivéve ha kivitelezhetetlen meghatározni a hiba egyes időszakokra vonatkozó hatásait vagy halmozott hatását.

Közzé kell tenni:

- hiba jellegét,
- a beszámolási időszakra, és minden egyes bemutatott korábbi időszakra vonatkozó helyesbítés összegét,
- előző időszakokra vonatkozó helyesbítések összegét,
- a tényt, hogy az összehasonlító infók átdolgozásra kerültek.

## 2.4. Fordulónap utáni események közzétételi szabályai

*A standard célja:* általános alapelvek meghatározása a mérlegfordulónap után, de még a beszámoló közzététele előtt történt események közzétételére vonatkozóan.

*Előírja:*

- annak meghatározását, hogy melyik az az időszak, amely időszak alatt történt eseményeket, tranzakciókat a vezetésnek meg kell vizsgálni, hogy hatással, illetve potenciális hatással rendelkeznek-e a beszámolóra vonatkozóan
- meghatározza azokat a körülményeket, amikor egy vállalatnak módosítani kell beszámolóját a fordulónap után történt esemény vagy tranzakció eredményeként.
- meghatározza azokat a közzétételi feladatokat, amelyeket a kiegészítő mellékletben közzé kell tenni a fordulónap után történt esemény, tranzakció eredményeként.

**Mérleg fordulónapja utáni események:** azok a kedvező/kedvezőtlen események, amelyek a fordulónap után történtek, de még a beszámoló közzétételre való jóváhagyása előtt. A standard szerint kétféle fordulónap utáni esemény van:

- azok az események/tranzakciók, amelyek bizonyítékot szolgáltatnak, hogy az esemény már a mérleg fordulónapján is léteztek → hatásukat ki kell mutatni a fordulónapon (*le kell módosítani a 12.31-et*)
- amelyek arra utalnak, hogy a mérleg fordulónapját követően merültek fel → hatásukat nem szabad kimutatni a fordulónapon (*nem kell módosítani a 12.31-et*)

A vállalkozásnak közzé kell tennie azt a napot, amikor a pénzügyi kimutatásokat közzétételre jóváhagyták, és azt, hogy ki a jóváhagyó.

### Osztalék

Ha a vállalkozás a mérlegfordulónap után állapítja meg a fizetendő osztalékot, akkor a vállalkozás nem mutathatja ki ezt az osztalékot kötelezettségként a mérleg fordulónapján. (*Ha a mérlegfordulónap előtt jóváhagyják az osztalékot, akkor viszont tárgyévi osztaléknak minősül. A kifizetés nem feltétel, csak a jóváhagyás.*)

### Vállalkozás folytatásának elve

A vállalkozás nem készítheti el a pénzügyi kimutatásait a vállalkozás folytatását feltételezve, ha a vezetés a mérlegfordulónap után úgy dönt, hogy fel kívánja számolni a vállalkozást, vagy meg kívánja szüntetni a kereskedelmi tevékenységét, vagy ha ennek megtételén kívül nincs más ésszerű lehetősége.

Az IAS 1 standard közzétételi kötelezettséget ír elő

- a pénzügyi kimutatásokat nem a vállalkozás folytatásának elve érvényesülésével állították össze
- a vezetés tudatában van az eseményekre vagy feltételekre vonatkozó olyan lényeges bizonytalanságoknak, amelyek jelentős kétséget támaszthatnak a vállalkozás az irányú képességét illetően, hogy a vállalkozás folytatása biztosítható-e. Ilyen közlendő események vagy feltételek a mérleg fordulónapja után is felmerülhetnek.

## Közzétételi feladatok

Ha a vállalat a mérleg fordulónapja után olyan körülményekről szerez információkat, amelyek a mérleg fordulónapján már fennálltak, a vállalkozónak az új információ figyelembevételével aktualizálnia kell az e körülményekre vonatkozó közzétételeket.

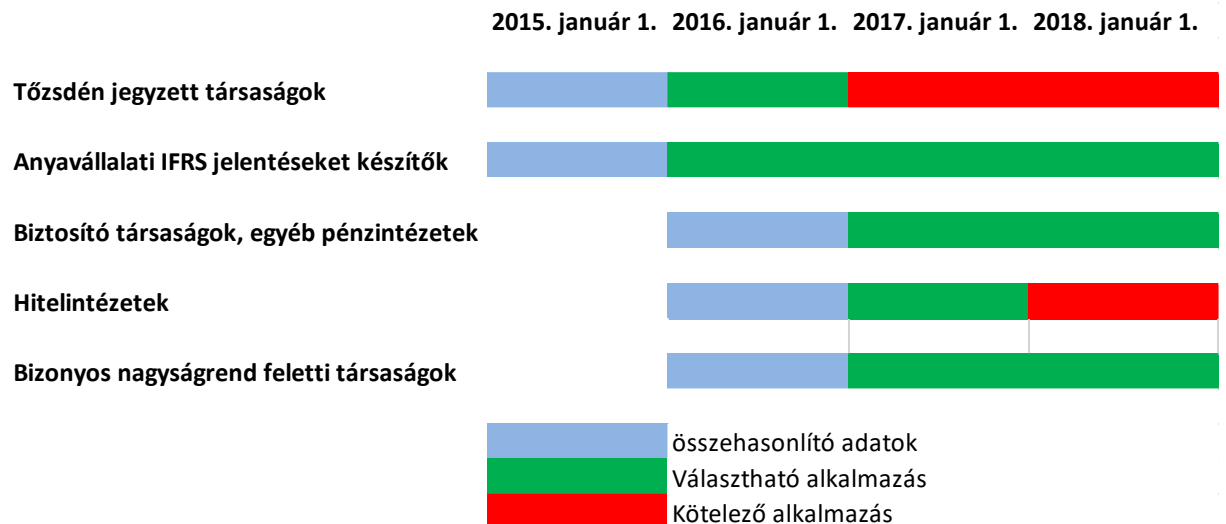
Be kell mutatni:

- hogy melyik időpontot tekintette a közzététel napjának időpontját
- illetve a közzétételre készség állapotának, melyhez képest vizsgálta a fordulónap utáni események fennállását.

Ha a nem módosító események természete jelentős, akkor a beszámolóban be kell mutatni ennek az eseménynek a természetét, várható pénzügyi hatását, illetve ha az nem becsülhető, akkor azt a tényt, hogy nem becsülhető.

→ ha a nem módosító esemény jelentős lehet, akkor a beszámolóban pro forma pénzügyi információkat is el kell helyezni, azaz bemutatni, hogy ha módosították volna ezt a tételt, akkor milyen pénzügyi, jövedelmezőségi számokat mutatnának be.

## 2.5. IFRS alkalmazása Magyarországon



## 3. Az IFRS 16 Lízing standard

### 3.1. Mi minősül lízingnek?

Az standard 2019. január 1-jével vagy később kezdődő üzleti évek kapcsán alkalmazandó.

Az áttérés kapcsán két alternatívát ajánl fel az IFRS 16 a lízingbevevőknek:

- a teljes retrospektív módszert és
- a módosított retrospektív módszert.

A lízingszerződés kezdetének időpontjában meg kell vizsgálni, hogy az adott szerződés lízingszerződés-e, vagy tartalmaz-e lízinget. Egy szerződés lízingszerződésnek minősül, vagy lízinget tartalmaz akkor, ha olyan szerződés, amely egy meghatározott időszakra vonatkozóan átadja egy mögöttes eszköz használatának a jogát díjfizetés ellenében úgy, hogy a lízingbevevő jogosult az eszköz használatából eredő hasznot beszedni és a használatra vonatkozó döntéseket jogosult meghozni.

A definíció kulcselemei:

- a mögöttes eszköz,
- a gazdasági hasznok beszedése,
- a használat irányítása.

Amennyiben egy szerződésben ez a három elem megtalálható, úgy ez a szerződés lízingszerződés vagy tartalmaz lízing komponenst. Ezt minden szerződés módosítás esetén is meg kell vizsgálni.

Amennyiben egy lízingbevevő több lízingkomponenst is beazonosít egy szerződésen belül (azaz több mögöttes eszközt is lízingel), illetve a szerződés vegyes, tehát tartalmaz nem lízing elemeket is (pl. karbantartás) a lízing díjat allokálnia kell a relatív egyedi árak összesített egyedi árak arányában az egyes eszközökre, szolgáltatásokra.

Akkor lehetséges több eszköz lízingjét egy lízingnek tekinteni, ha az egyes eszközök (egymás nélkül) közgazdasági értelmében értéktelenek a lízingbevevő számára (azokat nem tudja önmagukban használni) vagy ha az eszközök egymással szoros kapcsolatban állnak, egymás nélkül használhatatlanok.

#### ***Azonosított mögöttes eszköz***

Lízingszerződésről csak akkor beszélhetünk, ha a lízingtárgy pontosan azonosított. Egy eszköz akkor tekinthető azonosítottnak, ha a szerződés explicit módon meghatározza, vagy a felek implicit módon határozták azt meg. Az explicit meghatározás világos, a szerződésben konkrétan behatárolták azt az eszközt, amely a lízing tárgyául szolgál.

Amennyiben a „lízingbeadónak” úgynevezett tartalmi helyettesítési joga van, a mögöttes eszköz nem meghatározott, így nem teljesül a lízing definíciója. A jog akkor tartalmi, ha a lízingbeadó különösebb korlátok nélkül cserélheti a mögöttes eszközt. Akkor, ha nem lehet egyértelmű döntés hozni arról, hogy az adott helyettesítési jog tartalmi-e, akkor azt kell feltételezni, hogy nem az.

#### ***Eszköz használatából származó gazdasági hasznok***

A standard meghatározása szerint a másik szempont a használat kontrolljának meghatározására, vagyis az, hogy a lízingbevevőnek van-e joga annak eldöntésére, hogy az eszközt hogyan és milyen céllal használja.

Amennyiben van erre joga, úgy a kontroll a lízingbevevőnél van. A kontroll jog értékelésekor azt kell eldönteni, hogy melyik szereplőnek van releváns döntési joga az eszköz használatának módjára és céljára vonatkozóan. A relevancia ebben az esetben azt jelenti, hogy a döntés hatása befolyásolja a használatból eredő gazdasági hasznokat. Ezek a releváns döntési jogok szerződésenként különbözhetnek, az eszköz jellegétől és a szerződés feltételeitől függően.

Ha a lízingbevevő a használat megkezdése előtt, vagy megkezdésekor meghatározta az outputot és ezt a döntését nem változtathatja meg a használat során, akkor nincs kontrollja a használat felett. Ilyen esetben a „lízingbevevő” nem rendelkezik több joggal, mint egy tipikus szolgáltatási szerződésben.

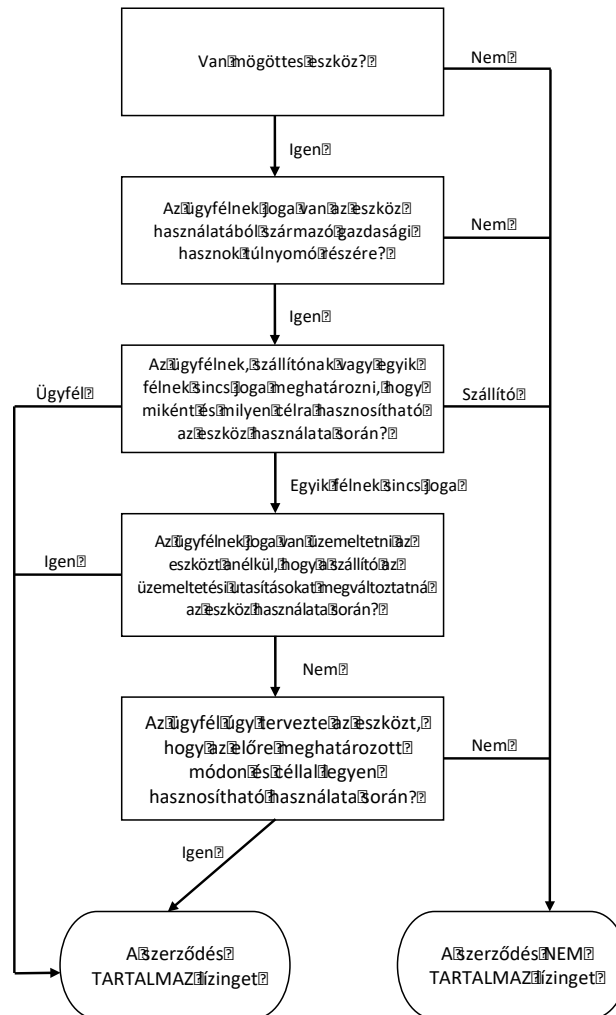
Amennyiben megállapítást nyert, hogy a lízingbevevő kontrollálja az eszköz használatát, meg kell vizsgálni, hogy van-e a joga a lízingbevevőnek a gazdasági hasznok beszedésére.

A gazdasági hasznok eredhetnek az eszköz használatából származó fő outputjából, melléktermékekből vagy egyéb forrásból. Egyéb forrás például a lízingelt eszköz allízingbe adása, amikor a beszedett (al)lízingdíjak testesítik meg a gazdasági hasznokat.

A szerződések tartalmazhatnak olyan feltételeket, amelyek célja a lízingbeadó eszközben lévő érdekeltségének védelme, a személyzet védelme, vagy a lízingbeadó

törvényeknek és jogszabályoknak való megfelelésének biztosítás. Ezek az előírások többnyire meghatározzák a lízingbevevő használati jogának tág korlátait, de nem korlátozzák a lízingbevevő használati jogát a meghatározott korláton belül. Egy szerződés például meghatározhatja az eszköz használatának maximális mértékét, a használat helyét és idejét, az alkalmazandó használati gyakorlatot és azt, hogy a használatban bekövetkezett változásról a lízingbeadót értesíteni kell.

A következő folyamatábra mutatja be a szerződés minősítését<sup>2</sup>.



### 3.2. Elszámolási szabályok a lízingbevevőnél

A lízingbevevő felveszi a használati jog eszköz értékét a lízingkötelezettséggel szemben.

### 3.3. ROU eszköz bekerülési és követő értékelésének szabályai

*Kezdeti megjelenítés és első értékelés*

#### **Használati jog-eszköz (right-of use asset, ROU)**

A lízing kezdeti időpontjában a lízingbevevőnek a kötelezettség megjelenítésével párhuzamosan fel kell vennie a mérlegében a használati jog-eszközt is.

<sup>2</sup> IFRS 16.B31



A lízingszerződés megkötésének időpontjában a lízingbevevőnek bekerülési értéken kell felvennie az eszközt a mérlegébe.

A bekerülési érték részei a következők:

- a lízing kötelezettség értéke,
- előre megfizetett lízingkifizetések csökkentve a kapott ösztönzők összegével,
- a kezdeti közvetlen (direkt) költségek,
- a leszerelés, eltávolítás és helyreállítás becsült költségei az IAS 37 standard szerint értékelve.

#### *Követő értékelés*

##### **Használati jog-eszköz (ROU)**

A lízingbevevő az eszközt halmozott értékcsökkenéssel és értékvesztéssel csökkentett bekerülési értéken értékeli. Az eszköz értékét tovább kell módosítani a lízing kötelezettség értékében bekövetkező változásokkal kivéve, ha a könyv szerinti érték már nulla és csökkenteni kellene az értéket.

Amennyiben a használati jog-eszköz megfelel a befektetési célú ingatlanok IAS 40 szerinti definíciójának, abban az esetben a számviteli politikájában meghatározott értékelési elveket kell alkalmaznia erre az eszközre (ROU) is, amely általában valós értéken történő értékelést jelent.

Ha az ingatlanok, gépek, berendezések csoportra az IAS 16 szerinti átértékelési modellt alkalmazza a gazdálkodó, akkor, ha a használati jog-eszköz ezekbe a csoportokba sorolható, erre is alkalmazhatja az átértékelési modellt.

A megjelenített eszköz (ROU) értékcsökkenésére az IAS 16 standardban előírtak vonatkoznak, vagyis az értékcsökkenési módszernek tükröznie kell a használatból eredő gazdasági hasznok felmerülésének ütemét, mely lízing esetében többnyire lineáris leírást eredményez.

Az amortizációt a lízing futamidejének kezdetétől kell elszámolni. Az amortizációs időszak meghatározásánál figyelembe kell venni, hogy az eszköz tulajdonjoga átszáll-e a lízingbevevőre, vagy észszerűen értékelve él-e a vásárlási opcióval. Ha igen, akkor az időszak, amelyre az értékcsökkenést el kell számolni, az eszköz hasznos élettartama. Ha ezek a körülmények nem állnak fenn, akkor a hasznos élettartam és a lízing futamideje közül a rövidebb időszak alatt kell az eszközt értékcsökkenteni.

Az értékcsökkenésre vonatkozóan az IAS 16 standard előírásaiból következően a lízingbevevő alkalmazhatja a komponensenkénti megjelenítést is.

A használati jog-eszköz könyv szerinti értékének meghatározáskor figyelembe kell venni az eszközre elszámolt halmozott értékvesztéseket is, vagyis a vállalkozásoknak ezekre az eszközökre alkalmazniuk kell az IAS 36 Eszközök értékvesztése standardot. Az értékvesztés elszámolását követően az eszközök értékcsökkenését már az értékvesztett értékre kell elszámolni.

### **3.4. Lízingkötelezettség bekerülési és követő értékelésének szabályai**

#### *Kezdeti megjelenítés és első értékelés*

##### **Lízing kötelezettség**

A lízingbevevőnek a lízing futamidő kezdetén értékelnie kell a lízing kötelezettséget, amely nem más, mint a jövőben fizetendő lízingdíjak (lízingkifizetések) jelenértéke.

A lízingkifizetéseket diszkontálni kell az implicit kamatlábbal, amennyiben ez meghatározható.

Az implicit kamatláb az a kamatláb, amellyel diszkontálva a

- a) lízingdíjakat és
- b) nem garantált maradványérték összegét

eredményül a mögöttes eszköz valós értékének és a lízingbeadónál felmerült közvetlen költségek összegét kapjuk.

Amennyiben nem meghatározható az implicit kamatláb, akkor a járulékos kamatlábat kell használni a diszkontáláshoz. A járulékos kamatláb egyfajta hitelkamatláb, amely a lízingbevevőre vonatkozna, ha a lízing megkötésével megegyező időpontban, hasonló feltételekkel, hasonló biztosítékkal venne fel hitelt, hasonló értékű eszköz használati jogának megszerzése érdekében, hasonló gazdasági környezetben.

A lízing implicit kamatláb tartalmában belső megtérülő rátaként értelmezhető.

A lízingkötelezettség értéke a következőket tartalmazza a lízing kezdetekor:

- fix kifizetések (ideértve a lényegileg fix kifizetéseket is), csökkentve az ösztönzők összegével,
- azok a változó kifizetések, amelyek egy indextől vagy árfolyamtól függenek,
- a maradványérték garanciája miatt fizetendő díjak várható értéke (maradványérték valós értékének várható változása miatt),
- a vételi opció ára, amennyiben a lízingbevevő kellő bizonyossággal várhatóan le fogja hívni az opciót,
- a lízing felmondása esetén fizetendő díj, abban az esetben, ha a lízing futamidejének számításakor a korai felmondást valószínűsítette a gazdálkodó.

#### *Követő értékelés*

##### **Lízing kötelezettség**

A lízing kötelezettséget követő értékelése során az effektív kamatláb módszerével kell meghatározni. Ez azt jelenti, hogy az egyes kifizetéseket az alkalmazott effektív kamatláb alapján szét kell választani tőketörlesztése és kamatfizetésre. Ahogyan csökken a lízing kötelezettség értéke, úgy növekszik a kifizetésekben a tőketörlesztések aránya.

Amennyiben a lízingkifizetésekben később változás következik be, a lízingbevevőnek újra kell értékelnie a mérlegében megjelenített kötelezettséget. A kötelezettség értékelése a használati jog-eszközzel szemben történik. Előfordulhat olyan eset is, amikor az eszköz könyv szerinti értéke már nulla, és a lízing kötelezettséget csökkenteni kell az átértékelés során. Ilyen esetben az eredmény javára kell elszámolni a módosítás hatását.

A lízingkötelezettséget újra kell értékelni, amennyiben a lízing futamideje megváltozott, vagy a vételi jog lehívásának értékelése megváltozott. Ilyenkor új implicit kamatlábat kell számolni és ezt kell alkalmazni a módosított, várható kifizetések hátralévő összegére, a hátralévő futamidő alatt.

### 3.5. Lízingbeadó elszámolásai

A lízingbeadó tekintetében a régi – IAS 17-ben szereplő – számviteli elszámolási szabályok lényegében változatlan formában élnek tovább. A számviteli elszámolási szabályok tehát majdhogy változatlanok.

#### *Kezdeti bekerülés – az ügylet minősítése*

A lízingbeadónak – a lízingbevevővel ellentétben – minősítenie kell az ügyleteket aszerint, hogy azok pénzügyi lízingnek, vagy operatív lízingnek számítanak.

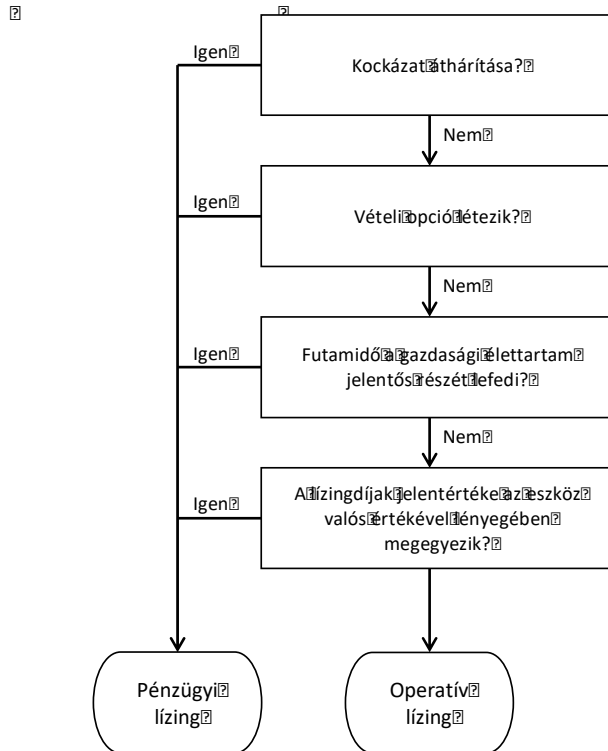
Azok a megállapodások, amelyek lényegében minden a tulajdonláshoz kapcsolódó kockázatot és hasznot átadnak az eszköz használójának, pénzügyi lízingként kell értékelni. Azok az ügyletek, amelyek nem adják át az eszköz tulajdonlásából eredő lényegileg összes hasznot és kockázatot operatív lízingként minősítendőek.

A standard az alábbi kritériumok bármelyikének való megfelelés esetén pénzügyi lízingnek minősíti az adott ügyletet a tulajdonjog átszállásától függetlenül:

- a lízingügylet futamidejének végén az adott eszköz tulajdonjoga átkerül a lízingbevevőhöz;
- a lízingbevevő számára biztosított egy kedvező vételi opció; vagyis a lehívási ár a lízingszerződés megkötésének időpontjában annyira alacsony az opció gyakorlásának időpontjában várható valós értékhez képest, hogy a lízingbevevő – a várakozásoknak megfelelően – élni fog a vételi jogával (ettől függetlenül még nem biztos, hogy ezzel ténylegesen élni is fog a lízingbevevő a futamidő végén);
- a lízing futamideje lefedi a lízingelt eszköz gazdasági élettartamának jelentős részét, még akkor is, ha a tulajdonjog nem száll át;
- a jövőbeni lízingtörlesztések jelenértéke a futamidő kezdetén lényegében megegyezik az eszköz valós piaci értékével;
- a lízingügylet tárgya egy olyan eszköz, mely annyira speciális jellegű, hogy lényegében csak a lízingbevevő számára jelent értéket, illetve hasznosítási lehetőséget.

Egyéb kritériumok, melyek szintén a pénzügyi lízingnek való minősítéshez vezethetnek (ezek kiegészítő jellegű kritériumok, az összes körülménnyel együttesen vizsgálandók):

- a lízingszerződés lejárat előtti felmondásából eredő veszteségeket a lízingbevevőnek kell viselni;
- a lízingelt eszköz maradványértéke és a futamidő lejártakor érvényes valós piaci ár közötti nyereség vagy veszteség a lízingbevevő nyeresége, illetve vesztesége (azt rendeznie kell);
- megtérítenie a lízing futamidejének lejártakor a lízingbevevőnek lehetősége van arra, hogy folytassa a lízinget, de már egy olyan lízingdíjért, amely jóval alacsonyabb a piacon alkalmazott bérleti díjakkal.



Minden olyan lízingügylet, amely nem minősül pénzügyi lízingnek, operatív lízingnek minősítendő.

### *Pénzügyi lízing*

A pénzügyi lízingből fakadó követelést a lízingbeadónak

- kezdeti megjelenítéskor eszközként kell kimutatni,
- majd az alapul fekvő eszköz kivezetésével és az értékesítés eredményének elszámolásával egyidejűleg fel kell vennie követelésként (nettó lízingbefektetés);
- követelés értéke a lízing kezdetén a lízingfizetések diszkontált jelenértéke.

A lízingkövetelés értéke – lebontva az előbb ismertetetteket – a következőket tartalmazza a lízing kezdetekor:

- fix kifizetések (ideértve a lényegileg fix kifizetéseket is), csökkentve az ösztönzők összegével,
- azok a változó kifizetések, amelyek egy indextől vagy árfolyamtól függenek,
- a garantált maradványérték miatt fizetendő díjak várható értéke (maradványérték valószínű értékének várható változása miatt),
- a vételi opció ára, amennyiben a lízingbevevő kellő bizonyossággal várhatóan le fogja hívni az opciót,
- a lízing felmondása esetén fizetendő díj, abban az esetben, ha a lízing futamidejének számításakor a korai felmondást valószínűsítette a gazdálkodó;
- a lízingbeadó közvetlen költségeit (kivételekkel).

A megjelenített követelés kizárólag a tőke összegét tartalmazhatja, azaz a standard által meghatározott nettó lízingbefektetés összegét, amely már az időértékből származó későbbi kamatokat, egyéb „prémiumokat” nem. Vagyis alaphelyzetben ez a jövőbeli díjfizetések jelenértéke. A járó lízingfizetéseket (a pénzáramokat) a lízingbeadó tőketörlesztésként és pénzügyi bevételként kezeli. A befolyó törlesztés összegét meg kell bontani alapesetben:

- a diszkontált tőketörlesztés összegére,
- a kamatra, valamint

- az eredeti tőketörlesztés és a diszkontált tőketörlesztés különbségére; e két utóbbi elem a tárgyidőszaki eredmény javára, esetleg terhére kerül elszámolásra.

A lízingbeadónál a lízingkövetelés összegét, az időszakok között meg kell bontani rövid és hosszú lejáratú követelésekre. A lízingkövetelés esetén az időszak végi értékeléseknél meg kell vizsgálni, hogy a követelés értékvesztett-e; ha igen, akkor el kell számolni a szükséges csökkentést.

#### *Az operatív lízing*

Az operatív lízingek olyan lízingügyletek, amelyek nem pénzügyi lízingnek minősülnek.

Az operatív lízingek tehát olyan ügyletek, melyek a fentiekben meghatározott pénzügyi lízing minősítő kritériumainak nem feleltek meg. Egy lízingügyletet mindig az ügylet kezdetekor kell minősíteni. Amennyiben a felek változtatnak a szerződési feltételeken, melynek hatására egy korábbi pénzügyi lízing operatívvá, vagy egy operatív lízing pénzügyivé minősülne, akkor a szerződésmódosítás utáni időtartamra vonatkozóan az ügyletet új szerződésnek kell tekinteni, és annak megfelelően elszámolni.

Az operatív lízinget a lízingbeadónak

- a kapott lízingdíjakat a tárgyidőszaki eredmény javára kell lineárisan elszámolnia a lízing futamidejének megfelelően;
- ha létezik egy olyan megosztási alap, amely valósabb képet mutat a lízingelt eszköz hasznának időbeli eloszlására, akkor ezt az alapot kell figyelembe venni.

Mivel operatív lízing esetén az eszközhöz kapcsolódó kockázat és haszon lényegében nem kerül át a lízingbevevőhöz, így az eszköz továbbra is a lízingbeadó mérlegében marad, azaz az értékcsökkenési leírást továbbra is a lízingbeadó jeleníti meg ráfordításként.

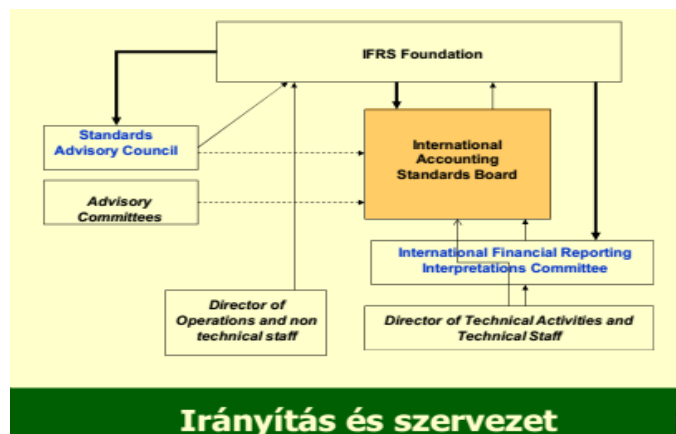
## **4. IFRS kialakulása, szervezeti felépítése**

### **4.1. Rendszer felépítése, főbb mérföldkövek**

A nemzetközi számvitel igénye az 1900-as években felmerült, az addig országonként eltérő számvittel szemben egy egységes számvitel kialakítására. Az egységesítést szorgalmazta az:

- eltérő számviteli elvek egységesítése,
- konszolidációs törekvések nehézségekbe ütköznek,
- tőzsde felügyeleti szabályozások,
- többletköltségek összehasonlíthatóságának problémája miatt,
- befektetői érdekek.

A közös számviteli nyelv igényével 1973-ban létrehozták a jelentősebb standardalkotó szervezeteket: megalakult a Nemzetközi Számviteli Bizottság (IASC), illetve az USA-ban a FASB. Az IASC (székhelye Londonban) nemzetközi szabályrendszer kezdeti célja az alkalmazott legjobb gyakorlat összegyűjtése volt. Az FASB (székhelye Washingtonban) ugyancsak a legjobb számviteli gyakorlatokat kívánta összegyűjteni. Angolszász szervezetként mindkettő standard-okat hozott létre (1978).



**IFRS SME:** kis és középvállalkozások IFRS-e. Mindenki SME, aki nincs tőzsdén. A számukra létrehozott IFRS rövidítettebb verziójú. Jelenleg egyetlen országban sem kötelező alkalmazni.

### **Standard aktualizálások**

- Éves folyamat, hogy a kevésbé sürgős, de szükségszerű módosításokat átvezzék.
- Minden év második felében adják ki a módosítások nyilvános tervezetét 90 napos visszajelzési időszakra.
- A végleges módosításokat a következő év második negyedében vezetik át és az év július elsejétől vagy az azt követő év január elsejétől lépnek hatályba.

### **Pillérek:**

Az IFRS-ek két kötelező érvényű elemből: a standardokból és az értelmezésekből, továbbá egy általános elveket tartalmazó elemből, a Keretelvekből áll.

Standardok: részletes szabályok az egyes beszámolási témákra

Értelmezések: a standardokhoz kapcsolódó, a gyakorlat által felvetett, standard szintű szabályozást nem igénylő kérdésekre adott válaszok

Keretelvek: a szabályok összhangját megalapozó módon a beszámolási célok, elvek, fogalmak, értékelési lehetőségek, tőkeszemlélet összefoglalása

<i>Keretelvek</i>	<i>Standardok (IAS/IFRS)</i>	<i>Értelmezések (SIC/IFRIC)</i>
A szabályokat megalapozó elvek, fogalmak	Beszámolási témákra részletesen kidolgozott szabályok	A gyakorlat által felvetett, standard szintű szabályozást nem igénylő kérdésekre adott válaszok.

Kiegészítés a tételhez: az IASB (Nemzetköz Számvitel Standard Testület) egy szakmai önszerveződés. Alapítványból van finanszírozva. Különböző tanácsok vannak, akik az új ötleteket, teszteléseket hajtják végre.

SIC: állandó értelmezési bizottság, aki a standardokat próbálja értelmezni (nem minden standardot értelmez, de van amihez többet is kiad, szintén számozásos technikával)

IFRIC: nemzetközi pénzügyi beszámolás értelmező bizottsága, 12 tagból és elnökből áll. A SIC alakult át IFRIC-é.

### Számozások:

IAS-el kezdődött a számozás amikor még IASC volt, aztán amikor IASB-vé alakult, IAS-ból IFRS-é vált a számozások megnevezésének eleje. IAS és IFRS van egymás mellett egyidejűleg, ennek oka, hogy nem minden IAS-t töröltek („frissítik”, amely után már nem kapja vissza az IAS nevet, hanem törlik és lesz helyette IFRS)

## 4.2. IFRS alkalmazása a világban és Magyarországon

Kötelező az IFRS alkalmazása:

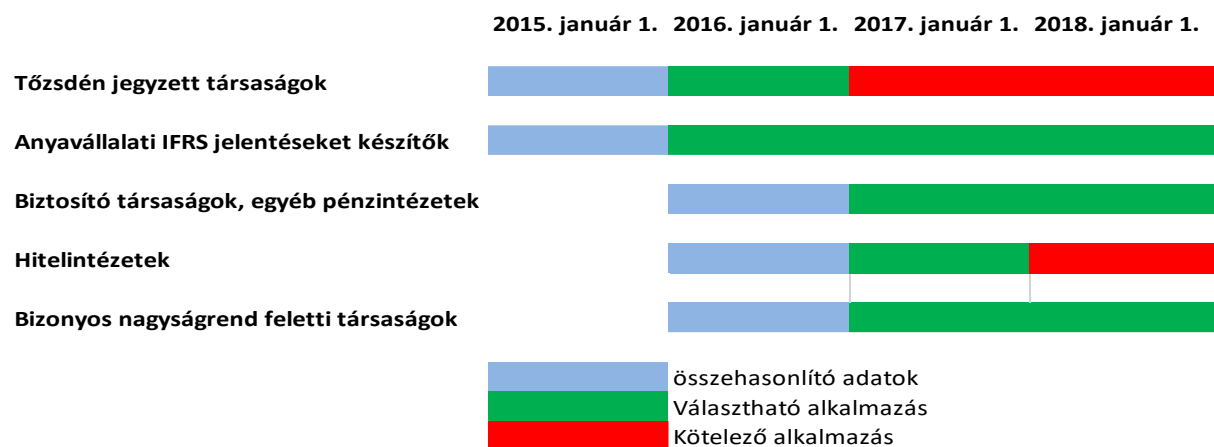
- ha a vállalatcsoport részvényeit az EU országainak tőzsdéjére bevezeti
- és a leányvállalatait a teljes konszolidálásba bevonja.
- bankok és pénzügyi intézmények számára.

Napjainkban a világon két nagy számviteli rendszer létezik egymás mellett, amelyek többé-kevésbé eltérő szemléletben közelítik meg a beszámolási kötelezettséget:

- USA számviteli szabályozása, a US GAAP
- nemzetközi számviteli (új elnevezése: beszámoló-készítési) standardok és értelmezéseik, az IFRS (régi nevén IAS)

2001-ben EU javaslat született az IAS alkalmazásáról, illetve megalakult az IASB → a beszámolóra kell koncentrálni, nem pedig számvitel-technikai kérdéseket feszegetni IASB (innentől kezdve IFRS-eket kezdett alkotni, nem IAS-eket; IAS=IFRS → az egyenlőség azért áll fenn, mert még nem töröltek el minden IAS-t). Az akkori IASB elnök kilobbizta az EU-nál, hogy az európai uniós tőzsdei cégeknek kötelező legyen az IFRS alkalmazása a konszolidált beszámolóokra a tőzsdéken (2002-ben az EU javaslatot jóváhagyták, a 1606/2002-es EU rendelettel). Így ezeknél 2005.01.01-től kötelező lett az IFRS alkalmazás, azonban az EU 2007-ig átmeneti mentességet adott azoknak a társaságoknak, ahol a rendeletehatályba lépése előtt már más, nemzetközileg elfogadott standardokat használtak.

### Magyarországi alkalmazás egyedi beszámolóra:



A Számviteli tv. 10§-a szerint, aki a 1606/2002/EK rendelet szerinti nemzetközi számviteli standardoknak megfelelően készíti el összevont (konszolidált) éves beszámolóját (magyar nyelven), az eleget tett a számviteli törvény szerinti beszámoló-készítési kötelezettségnek.

### **4.3. Konvergencia program**

2000-ben konvergencia projekt: a két szervezet felvette a kapcsolatot egy közös nyelvre törekedve, amely folyamat még nem zárult le (vannak még olyan kérdések, amelyekben nem állapodtak meg).

Az üzleti igények, a 90-es években fellépett pénzügyi botrányok (pl. Arthur Andersen) felerősítette az igényt arra, hogy világszerte egységes szemléletű számviteli beszámolók készüljenek, első sorban a tőzsdén jegyzett vállalkozásokról.

A cégek lobbijának köszönhetően 2007-ben az amerikai tőzsde-felügyelet a külföldi (nem amerikai) értékpapír kibocsátóknak választási lehetőséget adott, hogy a beszámolóikat US GAAP vagy IFRS szerint tehetik közzé.

2009: az amerikai számvitelben alapvető változások történtek a keretjellelű számviteli rendszer könnyebb alkalmazásának érdekében. → érettebb, feldolgozhatóbb szabályozási környezet (IFRS felé közeledés vitathatóvá vált)

2008-ban elindították az US GAAP standardok, iránymutatások, alapelvek újrakodifikálását. (ASC)→ áttekinthetőség elősegítése érdekében

#### **A kodifikációról:**

Az USA-ban számos standard alkotó testület létezik, ezért egyre nehezebben kezelhetővé váltak a standard halmazok, mivel ezek szétszórtan találhatóak. 2008-ban a FASB bejelentette az US GAAP struktúra reformját (Accounting Standard Codification), melynek célja egyetlen egységes szerkezetben meghatározni az US GAAP hivatalos irodalmát. A reform nem módosította az US GAAP irodalmában érvényes számviteli elveket, hanem a hierarchiában megtalálható hivatkozásokat rendezte át egyetlen szerkezetbe. → megkönnyíti a hozzáférést, kutatások pontosságán javít, csökkenti a nem megfelelés kockázatát, naprakész információval szolgál, IFRS konvergenciát támogatja

Mára az IASB egyre hangsúlyosabb folyással rendelkezik, több mint 120 ország feletti hatókörrel bír, hiszen ezen országok tőzsdéin kötelező az IFRS alkalmazása.

#### **Jövőre vonatkozóan:**

**US GAAP- IFRS kölcsönhatás:** a US GAAP szabályalkotás döntéshozatali folyamatában szerepel a konvergencia, illetve együttműködés tényezője más számviteli rendszerekkel, pl. az IFRS-el.



### **III. Vezetői számvitel szigorlati tételek**

#### **1. Kontrolling, vezetői számvitel, pénzügyi számvitel hozzájárulása a döntéstámogatáshoz**

##### **1.1. Helyük, szerepük**

##### **Pénzügyi számvitel – vezetői számvitel – kontrolling helyük, szerepük**

▪ A **pénzügyi számvitel** a jogszabályi előírásoknak megfelelően figyeli meg, méri, jegyzi fel és gyűjti valamennyi vagyon és eredményváltozást eredményező gazdasági eseményt. E definícióból az is következik, hogy a pénzügyi számvitel csak tényadatokkal dolgozik. E tényadatok részletesebb, a vezetői igények szerinti másodlagos csoportosítása biztosít információt a vezetői számvitel és a kontrolling számára.

▪ A **vezetői számvitelt** nem kötik a jogszabályok. A tényadatokat döntéstámogatási céllal gyűjti és elemzi az erőforrások (befektetett eszközök, forgóeszközök) és a költségek, ráfordítások, hozamok vonatkozásában.

▪ A **kontrolling** a vezetői számvitel tényadataiból számított releváns mutatókkal és hatáselemzésekkel támogatja a vezetői döntéseket.

A **kontrolling és a vezetői számvitel** elsődleges feladata a vezetői döntéshozatal támogatása, valamint a döntések hatáselemzése a tervezés és a megvalósítás stádiumában. Különösen fontosak ebből a szempontból azok a nagy horderejű, stratégiai jellegű döntések, amelyek hosszú éveken át kihatnak a vállalat működésére, befolyásolják mozgásterét és versenyképességét.

Mi a közös és mi az eltérő?

Közös, hogy a pénzügyi számvitel beszámolóit is képesek számos olyan információt megragadni, amelyek a vezetők számára fontosak – elsősorban a cég egésze vonatkozásában. A vezetői számvitel azonban olyan részletezettségű és mélységű gyűjtéseket, merítéseket képes ugyanezen információk másféle csoportosításával előállítani, amelyek érdemben támogatják a vezetők részletekbe menő információs igényeit is.

Közös, hogy a pénzügyi és a vezetői számvitel adatszolgáltatása is kiterjed a három számszaki beszámolórészből (mérleg, eredménykimutatás, cash flow-kimutatás) kinyerhető információkra. A különbség itt is a részletezettségben és a mélységben van. A kontrolling terület által készített vezetői jelentésben is megtalálhatók a mérleg-, eredmény- és cash flow-adatok, de nem – vagy nem csupán – a vállalat egészére, hanem az adott vezetői területre vonatkozó adatokkal. A felelősségelven kiépített belső elszámolási rendszerek információtartalma nem térhet el a beszámoló adatsoraihoz gyűjtött információktól, de azokat az érintett vezető igényei szerinti mélységben és részletezettségben kell rendelkezésre bocsátani.

A kontrolling feladata a terv-, tény- és eltéréselemzés vezetői szintű információinak folyamatos biztosítása, elsődlegesen a fő stratégiai célok iránytartása érdekében. A kontrolling tevékenység értelme és célja a tisztánlátás, feladata a teljesítménymérés, és annyit ér, amennyire képes támogatni a vezetői döntéshozatalt. Ehhez a vezetői számvitelen keresztül jut hozzá a tényadatokhoz. Az, hogy a vezetői számvitelt nem korlátozzák a jogszabályok úgy, mint a számvitelt, persze nem azt jelenti, hogy kedvére áthághatja a vonatkozó törvényi előírásokat. Azt jelenti, hogy joga van olyan párhuzamos nyilvántartások készítésére a könyvelt adatokból, amelyekből a vezetők igénye szerinti gyakorisággal, tagolásban, részletezettségben nyeri ki a tényadatokat, és szolgáltatja azokat a kontrolling terület számára.

A nehezen számszerűsíthető információk megragadásához a jó kontroller – merev szabályok szigorú alkalmazása mellett és helyett – szakértői becslésekre, feltételezésekre is támaszkodik. Hiszen a vezetői számvitel csak akkor lesz valóban hasznos, ha – miközben

megfelel a törvényi előírásoknak – jól képes szolgálni a döntéshozókat: tulajdonosokat, befektetőket, hitelezőket, vonalbeli és törzskari vezetőket, munkavállalókat.

Az adott időszakról szóló vezetői jelentések ennek megfelelően az egyes vezetők számára eltérő mélységben és részletezettségben tartalmaznak saját felelősségi és hatáskörükbe tartozó információkat, éspedig:

- **cash flow-jellegű adatokat és mutatókat**, amelyek a pénzkészletre ható pénzügyi tranzakciók (pénzbevételek, pénzkidadások) jellegéről és nagyságrendjéről tájékoztatnak;

- **eredményjellegű adatokat és mutatókat**, amelyek a működés eredményességére ható tranzakciók (hozamok és ráfordítások) jellegéről és nagyságrendjéről informálnak;

- **mérlegjellegű adatokat és mutatókat**, amelyek a rendelkezésre álló erőforrások és kötelezettségek nagyságáról, összetételéről, eredetéről, valamint egy korábbi időponthoz viszonyított növekedésükről vagy csökkenésükről adnak számot.

## 1.2. Vezető és kontroller munkamegosztása

Melyek a vezetői és a kontrolleri munka súlyponti feladatai és kompetenciái?

- Mindig a vezető az, aki **dönt**. A vezető számára a döntés nem megkerülhető és valójában az is döntés, amikor igyekszik kibújni a döntési kényszer alól, vagy halogatja a döntéshozatalt. Ilyenkor – pusztán amiatt, hogy kiengedi a kezéből a gyeplőt – szinte bizonyosan rosszul dönt, hiszen a gyors döntés sok esetben a „legyél első” lehetőségét hordozza, annak összes előnyével – és kockázatával – együtt!

- A vezetői munka fontos része a döntéshozatal mellett a szabályozás és az ellenőrzés valamint a tudatos tervezési tevékenység is. Belátható azonban, hogy már az ipari korszak felduzzadt méretű vállalatait sem lehetett „zsebből” irányítani, a mai kor pedig egyenesen megköveteli a döntések előkészítésénél a szakértői közreműködést, ezért a vezetői funkciók szakszerű ellátását rábízta az ehhez értő szakemberre (kontroller) vagy szakapparátusra (kontrolling szervezet).

A kontrolling funkció önállósodása előtt a döntést megalapozó információkat az üzemgazdasági számvitel szolgáltatta. Az 1900-as évek elején az iparosodás óriási méreteket öltött. A gyárak többsége folyamatos munkarendben, három műszakban ontotta a termékeket. A sorozatgyártásban készült termékek gyártása egyre több munkáskezet igényelt. A kínálatvezérelt piacon sokszor még így sem tudták a piaci igényeket kielégíteni, minden termékért sorban álltak a vevők.

Az első világháború alatt számos üzemet haditermelésre állítottak át. Az állami megrendelések további fejlesztésekre sarkalltak, amelyeket később a polgári termelésben is hasznosítani lehetett, ugyanakkor megkövetelték a szigorú szabályozást, a költségtakarékosságra irányuló intézkedéseket, a minden részletre kiterjedő ellenőrzést és katonai fegyelmet az üzemekben. Ekkor vált elsődlegessé, egyben a túlélés részévé is a szabályozás és az ellenőrzés.

- A kontrolleri feladatok túlnyomó többségét korábban mérnök-vezetők látták el, akik eleinte közvetlen termelésirányítóként tevékenykedtek, törekedtek a gazdaságos termelésre, a meglévő (gép és munkaerő) erőforrások maximális kihasználására és szerepet vállaltak a költség-számítási praxis fejlesztésében is. Ma már gazdasági vagy interdiszciplináris tudással rendelkező szakemberek találhatók a kontrolling szervezetekben. Akár műszaki, akár gazdasági vagy más szakterület szakértője a kontroller, maga a kontrolling tevékenység célja, feladata, funkciói nem változtak az idők során.

▪ **Összegezve:** A vezető és a kontroller közötti munkamegosztásban a kontroller szerepe a döntés előkészítése, míg a vezetőé a döntés. A kontroller által végzett feladatok (tervezés, tényadatok megfigyelése és elemzése, vezetői jelentés készítése a döntés megalapozásához) olyan delegált vezetői feladatok, amelyek szakszerű vagy szakszerűtlen ellátásának következményeiért végső soron ugyancsak a vezető felel.

A kontroller nagyon sokat tehet a jó döntés megalapozásáért, de ettől még mindig a döntéshozóé marad a döntés felelőssége, annak összes következményével együtt!

### **1.3. Jó vezetői jelentés ismérvei**

#### **A legfontosabb: A jó vezetői jelentés célja és értelme a tisztánlátás!**

A vezetők részére összeállított információk „fogyasztói” a döntéshozók, ezért a vezetői jelentésektől elvárható funkciók a vezetői elvárásokból vezethetők le:

#### **▪ Legyen képes eloszlatni az információhiányból származó bizonytalanságot!**

A legnagyobb bűn az információszolgáltatásban, ha a szükséges információ hiányzik. Néha szükség lehet arra, hogy információ hiányában a megérzéseinkre hallgassunk, ám a jó döntésekhez többnyire autentikus és megalapozott információkra van szükség.

#### **▪ Legyen szelektív és lényegre törő!**

Mindig az adott döntési szinthez szükséges információkat kell szolgáltatni, és ez nem lehet sem több, sem kevesebb, mint amennyire szükség van! Ha ugyanis a vezetőnek kell kihámozni a rázúdított információk tömegéből, amire valóban szüksége van, akkor valójában szerepcseré áll be és ő az információszolgáltató, nem azok, akiket ezért fizetnek.

#### **▪ Álljon éppen időben rendelkezésre!**

Mit kezdhetünk december 25-én azzal az információval, hogy a Nyugatnál december 24-én 14 órától 1000 forintért osztják a karácsonyfát? Az üzleti döntéseknél a megkészt információ elmaradt haszonnal jár, sőt komoly veszteséget eredményezhet!

#### **▪ Legyen megbízható!**

A vezetői információknak mindig a legjobb forrásból kell származni, és alaposan ellenőrizni kell nem csak adattartalmának valódiságát, hanem azt is, hogy a feldolgozás hibamentes-e? Az ellenőrizetlen, valótlan, kozmetikázott, eltitkolt információ negatív értékű, gazdasági és erkölcsi veszteséget okoz a cégnek és a döntéshozónak is. A negatív, hátrányos, kellemetlen információ biztos ismerete sokkal jobb, mint a bizonytalanság vagy a félrevezetés!

#### **▪ Legyen összehasonlítható!**

Egy korábbi döntés ellenőrizhetősége érdekében az információknak összehasonlítható módon kell megjeleníteniük. Látni kell, hogy a korábbi adatok és mutatók hogyan változnak döntésünk hatására, szándékunknak megfelelően alakul-e a változás?

#### **▪ Álljon arányban az információ értéke az előállítás költségével!**

Mindig mérlegelni kell, hogy egy pontosabb információ javítja-e annyival a döntéshozatal hatékonyságát, hogy várhatóan megtérül-e az előállítása miatt felmerülő többletköltség.

A vezetői jelentés (management report) elkészítése a kontrollingterület feladata. A vezetői jelentések tartalmazzák a vezetői döntéshozatalhoz szükséges releváns információkat, méghozzá eltérően részletezve vezetési szintek és szerepkörök szerint. A vezetői jelentésben láthatóak a tervezett és a múltbeli adatok összevetve az aktuális tényadatokkal (ez utóbbit szolgáltatja a vezetői számvitel). Tartalmazhatnak még számokkal nehezen megragadható információkat is a mennyiségi adatokon és mutatókon kívül, például néhány minőségi mutatót az ügyfelek, a folyamatok, a munkahelyi légkör, a tanulási és fejlődési képesség alakulásáról. A szemléltetés, áttekinthetőség, lényegkiemelés

érdekében a szöveges értékelés helyett/mellett élhetnek a korszerű vizuális megjelenítési lehetőségekkel<sup>14</sup> – táblázatokkal, grafikus, térképszerű, vagy hálótechnikás ábrákkal is.

## 2. A felelősségelv mérföldkövei

### 2.1. Felelősségelv, felelősség központok

A vállalatirányítás fejlődésében áttörést jelentett a felelősségi elven kiépített kontrolling-rendszerek megjelenése. Az ehhez kapcsolódó **felelősségi elven felépített számviteli rendszer** a belső önelszámoló egységek teljesítményének elszámolási és beszámoltatási információs rendszere.

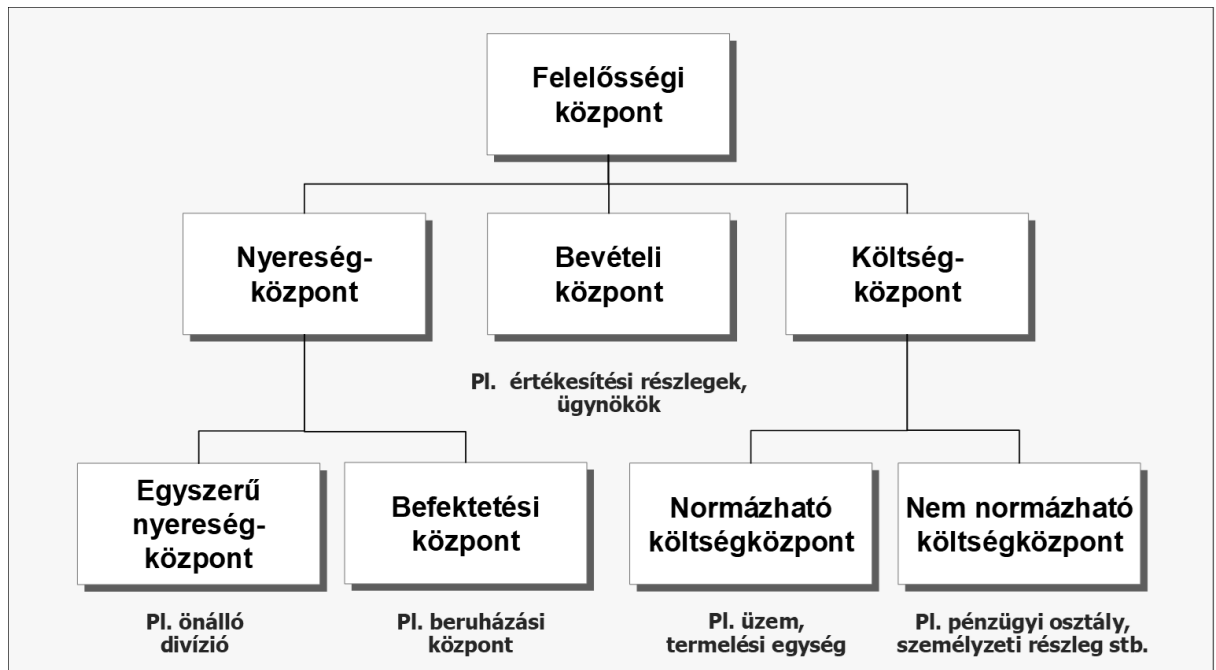
A vezetés igényeinek alárendelt felelősségi elven felépített számviteli rendszer olyan számviteli elszámolási és beszámolási rendszer kialakítását jelenti, amely a tervezett és tényleges adatok koordinált mérése alapján alkalmas a szervezeti egységek tényleges és tervezett eredményeinek összehasonlítására és értékelésére.

### A felelősségelvű vezetői számvitel kialakulását megelőző iskolák, és jeles képviselők

„Az 1920-as, 30-as években a növekvő vállalati méretek, a diverzifikáció, a területi széttagozottság által életre hívott divizionális szervezetek elterjedése elvezetett a **felelősségi elvű vezetői számvitel** kialakulásához. A cél itt egy olyan irányítási rendszer létrehozása volt, amely lehetővé tette a viszonylag nagy önállósággal működő vállalati egységek tevékenységének összhangba hozását egymással és a vállalati célokkal. A vállalati vezetők úgy látták megoldhatónak az operatív módon nem felügyelhető vállalatrészek teljesítményének kontrollját, hogy **felelősségi/elszámolási egységeket** alakítottak ki belőlük. Ezt az ALFRED SLOAN, PIERRE DU PONT, DONALDSON BROWN nevéhez kötődő szervezetalakítási módszert máig használják. Aszerint, hogy a divízióvezetők felelőssége a működés mely területeire terjed ki: költség, bevétel, nyereség és befektetési központokról beszélhetünk.

A felelősségi központok önálló feladatkörrel és döntési jogkörrel, valamint felelősséggel rendelkező elszámolási egységek, amelyek a szervezeten belül viszonylag önálló gazdálkodást folytatnak. A gyakorlatban a felelősségi központok négy típusa: a költség- (cost center), a bevétel- (revenue center), a nyereség- (profit center) és a beruházási (investment center) központ alakult ki. \*

\*Forrás: BÖGEL GYÖRGY (2009): Üzleti elvárások – informatikai megoldások. HVG Kiadó, Budapest.



Az egyes felelősségközpontok élére kinevezett vezető felelős a számszerűsített és határidőhöz kötött célok teljesítéséért, amelyek elvégzéséhez rendelkezésére kell bocsátani a szükséges erőforrásokat és biztosítani kell számára a megfelelő hatás- és döntéskört. A felelősség adott feladatok ellátását jelenti. Az elszámolás tárgya az önelszámoló egység működésének a vállalati eredményben megmutatkozó hatása. Végső célja, hogy a viszonylag nagy önállósággal működtetett vállalati egységek tevékenységét összhangba hozzák egymással és a vállalati pénzügyi eredménnyel.

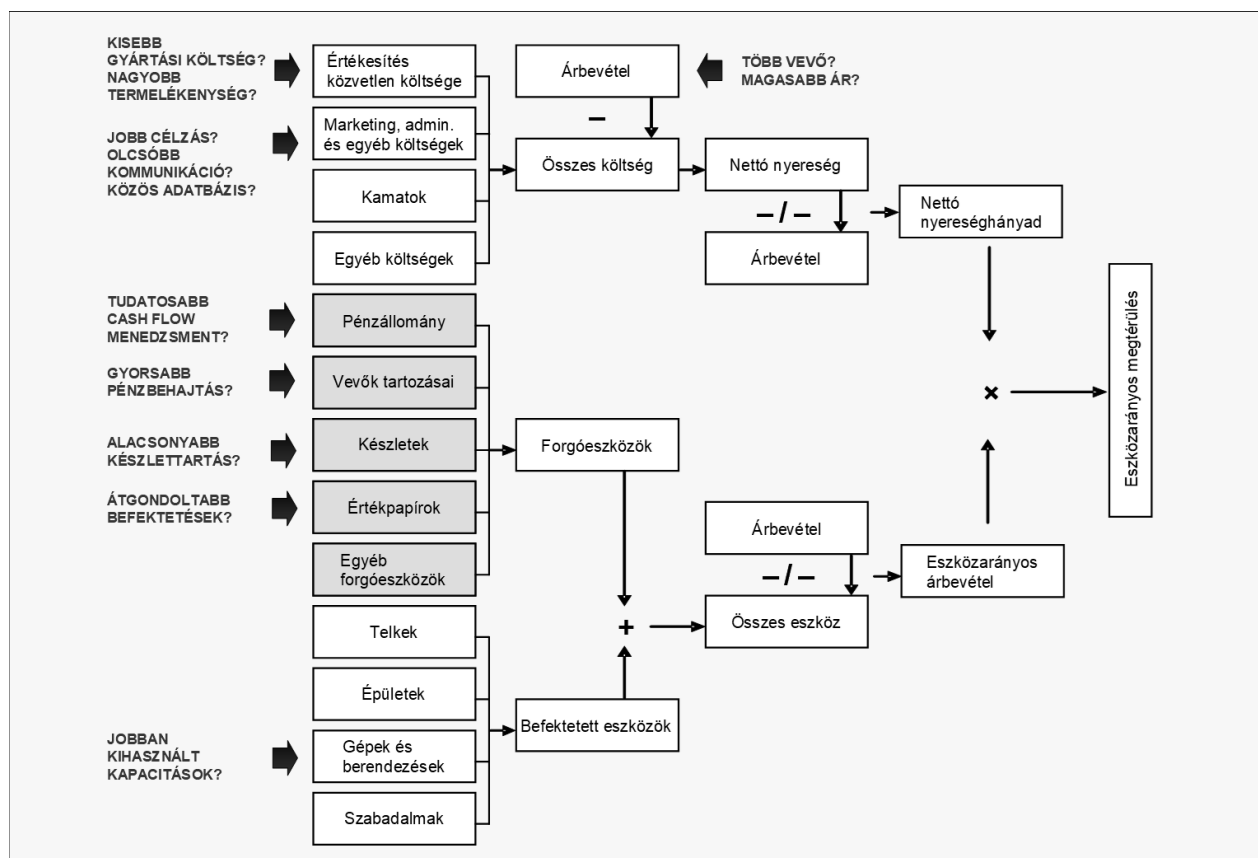
Egy ilyen elven felépített belső adatszolgáltatás működtetése megköveteli a számviteli információrendszer decentralizációját is annak érdekében, hogy szervezeti egységenként elkülönítetten lehessen kimutatni – a tervezés részletességének megfelelő mélységben – az egyes egységek erőforrás-felhasználásait és azok hozamát. Azért is fontos egy ilyen jól átgondolt decentralizálás, mert így érhető el többek között, hogy a szervezet minden egységét azokkal a költségekkel terheljék (csak) meg, amelyekért felelősek, és amelyek általuk ellenőrizhetők.

### Amikor még úgy tűnt, látszik az alagút vége...

A megtérülési mutatókkal az önelszámoló egységek felelőssége és önállósága is jól érvényesíthető, miközben az egyes egységek hozzájárulása a vállalati értékteremtéshez megbízhatóan mérhető. Az élenjáró külföldi és hazai vállalatok is sok energiát ölték abba, hogy egyre pontosabbá tegyék az önelszámoló egységeknél kimutatott teljesítményeket és eredményeket, közelíték a belső önelszámolását a teljes kiépítettséghez. Ennek egyik **legfejlettebb formájának gondolták sokáig a komplex pénzügyi mutatók (ROI, RI, EVA) kiszámítását is biztosító elszámolásokat.** Jó példa a felelősségközpontokra a **General Motors** rendszere, amely magán viselte a mai vezetői számviteli rendszerek szinte minden fontos jellemvonását: a rugalmas kerettervezési rendszert, a jelentéskészítést, a várható érték számítását, az eltéréselemzés alkalmazását, a piaci alapokon nyugvó belső árképzést és elszámolást, valamint a vezetők jövedelmét a vállalat eredményességével összekapcsoló ösztönzési rendszert.<sup>4</sup>

<sup>4</sup> A controlling története <http://www.controllingportal.hu/?doc=tortenet> letöltés időpontja: 2011-01-18

Pierre du Pont szerint „az igazi tesztje annak, hogy a profit túl sok vagy éppen túl kevés, a befektetett tőke megtérülése, nem pedig a költségarányos nyereség.”



A General Motors nevéhez fűződik a döntően profit és investment centerek elszámoltatására szolgáló, ún. Du Pont mutatószámrendszer<sup>5</sup> is csatarendbe állító, felelősségi elven felépített vezetői számviteli információs rendszer. „Az 1920-as évek elején a Du Pont cég kifejlesztett egy elemzési módszert, amelyet azóta Du Pont analízisnek neveznek, és melynek alkalmazása segít megérteni a viszonyszámok kapcsolatrendszerét. [...] A Du Pont analízist felhasználva kimutathatjuk, hogy a részvényesek befektetett tőkéjének megtérülési rátáját hogyan befolyásolja a vállalat működése és finanszírozási formája.”<sup>6</sup>

„Az eredetileg DuPont által alkalmazott tőkemegtérülési modell ma már világszerte használatos. Előnye, hogy gyorsan és kényelmesen használható mutatószámrendszer, amely áttekinthetővé teszi a döntéshozók számára a profit, az értékesítés (bevétel) és az eszközállomány közötti összefüggést. Így a modell bemutatja, hogy miként képződik a profit, s hogy a vállalkozás jól használja-e eszközeit a bevételek megszerzésében.”<sup>7</sup>

Napjainkban már a legtöbb vállalkozásnál érvényesítik a felelősségi elvet valamilyen szinten, ám – miközben sok hazai vállalkozásnál még csak nyomvonalakban fedezhető fel a felelősségi elven felépített belső elszámolás – teljes körű kiépítettség mellett sem képesek megfelelni az elvárásoknak. A fejlődés irányváltása bebizonyította, hogy a pénzügyi mutatók önmagukban elégtelen információt szolgáltatnak a stratégiai célok teljesítéséről az egységvezetők felé. Olyan ellentmondások kerültek felszínre, amelyek orvoslását nem lehet a hagyományos mutatók alapján diagnosztizálni... De ne szaladjunk ennyire előre, elsőként irányítsuk a figyelmünket annak megértésére, hogyan voltak képesek az egyes felelősségi központok segíteni a vezetői tisztánlátást és mi volt, amit nem tudtak megoldani!

<sup>5</sup> BÖGEL GYÖRGY (2009): Üzleti elvárások – Informatikai megoldások. HVG Zrt., Budapest.

<sup>6</sup> VIRÁG MIKLÓS (1996): Pénzügyi elemzés – csődelőrejelzés. Kossuth Kiadó, Budapest. 52. o.

<sup>7</sup> BABOS JÁNOS (2002): A tőke megtérülés szempontjai: befektetési kritériumok, kockázat és hozam. IME I. évf. 1. sz. 2002. június, 18–20. o.

## Mérföldkövek a vezetői felelősség kiépítésében

A felelősségi központok négy típusa: a költség-, a bevétel-, a nyereség- és a beruházási központ fejlődési lépcsőfokokat is jelent egy vállalat életében. Általános érvényű, hogy minden fejlettebb felelősségi szint képes többé-kevésbé kiküszöbölni az előző hiányosságait és ellentmondásait, miközben új, megoldhatatlannak tűnő problémákat és ellentmondásokat hoz felszínre.

Magyarországon jobbra csak elméletben létezik a teljes felelősségi körre (eredmény-, eszköz-, forrás-, és pénzfelhasználásra) kiépített vezetői számviteli információs rendszer, pedig a vezetők nem mondhatnak le egy, az információigényt maximálisan kiszolgáló vezetői számviteli rendszer működtetéséről.

### **A felelősökhöz kapcsolt belső elszámolási rendszer kiépítése a ködvezetéshez hasonlít...**

Hosszú és kiszámíthatatlan utat kell bejárniuk a vállalkozásoknak a felelősséghez kapcsolt önelszámolás egyre szélesebb körű alkalmazása érdekében. Az úton való haladást sokszor sűrű köd nehezíti. Ilyenkor az a csapdahelyzet, hogy maga a köd tűnik szinte leküzdhetetlen akadállyal. Ám ha bátran áthatolnak rajta, akkor *a vélt akadály mögül látható formában feltáruulnak a valódi akadályok, problémák, nehézségek*. Ezeket egyedileg, az adott vezetői csapat tudás- és tapasztalati tőkéjét kamatoztatva lehet sikeresen felszámolni.

Azért sem adható általános recept a kezelésre, mert az út során többnyire a korábban szőnyeg alá söpört problémákra, veszteségforrásokra is fény derül, és ezeket is orvosolni kell menet közben a siker érdekében. Hogyan lehet tejszerű ködben, lámpa nélkül sötétben vezetni úgy, hogy nincs lehetőség félreállni, haladni kell előre? A folyamatos haladáshoz jó esélyt ad, ha a járműben ülő utasok rábízzák magukat a kormányosra. Nem aggódalmaskodnak, és opponálják ezer módon az előrejutás módját. Ha másképp nem megy, akkor legalább hallgatnak, esélyt adva arra, hogy ne egy vélt akadály (a köd) ellen hadakozzanak, hanem időben észleljék a ködből kirajzolódó valódi akadályokat (például egy kivilágítatlan szénásszekeret), amelyek így már láthatók és kezelhetők is lesznek. Ez a belső elszámolási tisztánlátás lényege, és ehhez kell a vezetői számvitel teljes eszköztárát latba vetni.

## **2.2. Költségközpont – faragd le a felesleges költségeket!**

A költséggazdálkodás optimalizálását célzó módszereknél a költségek megragadása általában pontos és megbízható. A költségek utalványozásakor a költséggazdák jól átlátják a felmerült költségeket, elszámolási időszak végén a költségek többnyire jól felismerhetők a kilistázott tételekből is. (Ez az állítás nem mindig és mindenhol igaz: gondot jelenthet a könyvvitelben nem túl járatos költséggazdák számára azon kiadások könyvviteli kezelése, amelyek nem az év ráfordításai között jelennek meg, például a raktáron maradt anyagkészletek, a beruházási jellegű kiadások, az időbeli elhatárolások).

A költséggazdálkodás optimalizálását célzó módszereknél a bőség zavarában szenvedünk. Nem a módszerek kezdetlegessége vagy hiánya tehát az, ami a költséggazdálkodás racionalizálásának fékjévé válhat, hanem a túlzott egységesítés igénye, vagy a szűklátókörű alkalmazás.

A hagyományos költséggazdálkodási módszerek többnyire racionalizálási, szervezési eljárások, amelyek egy adott termék, vagy működési folyamat költségeinek látványos csökkentésére irányulnak. Racionalizáló rendszabályokat léptetnek életbe a működés minden

területén, a hierarchia minden szintjén például a specializálás, a gépesítés, az automatizálás, a szabványosítás, a tipizálás, az integráció révén. Ilyenkor csak egyik és nem is mindig a legfontosabb input a számvitel által szolgáltatott költséginformáció. Szinte minden költségfelelősségre épített módszer esetében fennáll az a veszély, hogy a rövidtávon költségsökkenést eredményező rendszabályok hosszabb távon aránytalanul magas költségnövekedéshez vezethetnek.

▪ A **túlzott egységesítés** látszólag segít abban, hogy a vezető a szabályok betartására hivatkozva megakadályozza a felesleges költségek felmerülését, ám rövid időn belül megbosszulja magát, ha figyelmen kívül hagyja a költségek jellegének megfelelő egyedi szabályozást. Fontos ezért, hogy súlyozzuk és rangsoroljuk a költségeket, kijelöljük azokat a fő költségcsoportokat, költségfajtákat, amelyek fokozott figyelmet, egyedi elbírálást igényelnek, míg a többi tételnél jól érvényesíthető az általános szabályozás.

▪ A **szűklátókörű alkalmazás** legnagyobb veszélyét a mindenre kiterjedő költségtakarékosság téves igénye szokta jelenteni. Egyes költségek megtakarítása hosszabb távon okoz beláthatatlan problémát, és sokkal nagyobb pótlólagos költséget ró a cégre, mint amennyit megspórolnak. Milyen következményekkel lehet számolni a hibás gyakorlat nyomán? Az észszerűtlen költséggazdálkodás egész egyszerűen megbéníthatja a vállalkozás mindennapi tevékenységét, miközben ez a fajta kisztílúság rossz üzenet a partnereik és munkatársaik felé is.

▪ A **költségtakarékoságnak** általában azok a költségek esnek elsőként áldozatul, amelyek az adott évben ráfordítást eredményeznek, miközben a belőlük származó haszon általában a következő évek nyereségében jelenik meg áttételes hatásként. Ilyenek a karbantartási, a kutatás-fejlesztési, a marketing és az oktatási költségek. Szinte biztosra vehető, hogy ezekkel próbálnak meg a költséggazdák takarékoskodni.

▪ Végezetül talán a legnagyobb veszély e módszernél a **keretgazdálkodásból** adódik. Mindenki ismeri azt a jelenséget, hogy decemberben a vállalkozások – különösen a költségvetési intézmények – mennyivel könnyebben vásárolnak, költekeznek, mint az év többi hónapja során, ha van elkölthető költségkeretük. A költségkeretek meghatározása azzal jár, hogy a keretek betartása, illetve a keretből való megtakarítás válik a pozitív megítélés mércéjévé. A keret meghatározása magában hordozza a tervalku összes ismert negatív jelenségét. A kialakított keretösszeget a költséggazdák akkor is elköltik az ösztönzés szempontjából még elfogadható mértékig, ha erre egyáltalán nem lenne szükségük, hiszen nem akarnak egy év látványos megtakarítása miatt a következő évben hátrányos helyzetből indulni. Mindez elvezethet ahhoz az anomáliához, hogy észszerűtlen pazarlás jelenik meg abban a rendszerben, amelynek egyértelműen a legfontosabb célja a költségek visszafogása.

A költségek csökkentésére irányuló ösztönzés egyszerű és gyorsan megvalósítható módszer. Nincs másra szükség, mint a bevezetés elhatározására, az ösztönzési elvek meghatározására és az ezekhez igazodó belső elszámolási rendszer kialakítására. A módszer lényege, hogy a költségeket jellegük szerint költséggazdák kezelésébe adják, akik ilyenkor meghatározott költségkeretek utalványozási jogát kapják meg a hozzá kapcsolódó egyértelművé tett felelősséggel együtt. A költségekhez kapcsolódó érdekeltégi rendszer kétségtelen pozitívuma, hogy a „rendcsinálás” a költségfelhasználások racionalizálásával érhető el a leggyorsabban, és leglátványosabban. Azért nevezhető ez a rendcsinálás látványos szakaszának, mert egy olyan cégnél, ahol korábban az egyes költségfajták fölött bárki diszponálhatott, már az is nagy előrelépés, hogy jól áttekinthetően szabályozzák az utalványozást, a költségkeretek lebontását.



A költségtakarékosságra ösztönző érdekeltségi rendszer a rendcsinálás kezdeti, látványos sikerei után hamar kimutatja immanens gyenge pontját, ami abból a sajátosságból fakad, hogy a költséggazda és az őt ellenőrző cégvezető számára sincs biztos és egyértelmű válasz arra, hogy melyik költség szükséges, melyik felesleges. Szükségesnek vagy feleslegesnek ítélt költségek egyaránt okozhatnak látványos veszteségeket cégszinten. Előbbiek azért, mert utóbb kiderül, hogy mégsem voltak indokoltak, utóbbiak lefaragása pedig a konkrét megtakarítás sokszorosába kerülhet egy későbbi időpontban.

### **2.3. Bevételeközpont – növelj a bevételt!**

Ennél az érdekeltségnél a kulcskérdés a vállalkozási eredmény másik összetevőjének, az árbevételnek a gyarapítása. A bevétel alakításában sokkal nagyobb az egyes önelszámoló egységek mozgástere. A piacon elérhető eladási árakat és mennyiségeket jó termékminőséggel és piacpolitikával, továbbá aktív marketingmunkával lehet realizálni, ezek alakítása pedig a versenyképesség megtartásának tartós eszközei közé tartozik. Cél tehát a bevételterv teljesítése, túlteljesítése. A módszer alapgondolata, hogy a vállalkozás költségterheit várhatóan akkor lehet nagy biztonsággal kigazdálkodni, ha a felmerülő vállalkozási fix költség minél nagyobb (ár)bevétel-tömegben teríthető szét.

A bevétel-követelmény teljesítésén és túlteljesítésén alapuló érdekeltségi rendszer egyik legfőbb kritikájaként azt szokták felhozni, hogy az egyes bevételcentrumok eltérő piaci környezetben működve igen eltérő erőfeszítések mellett érik el teljesítményeiket.

Tekintsünk át néhány olyan jellemző problémát, amely szinte azonnal felszínre kerül ennél a megoldásnál:

- Itt is igen erős a késztetés, hogy az érdekeltség alapjául szolgáló árbevétel-követelményt az egység minél könnyebben képes legyen teljesíteni. Amelyik egység a tervalkuban előnyösebb tervszámot tud magának biztosítani, az már az induláskor zsebében tudhatja a jutalmát.

- Az is tény, hogy az árbevétel nem akkor jelentkezik tömegesen, amikor annak megszerzésére a legnagyobb erőfeszítések történnek (bevezetési szakasz), hanem akkor, amikor az adott termék/szolgáltatás már keresett a piacon (lefölözési szakasz).

- Előfordulhat, hogy egy részlegnél a tevékenység leépítését határozzák el, valamint az is, hogy a gyártott terméktől, vagy szolgáltatástól a piaci verseny következtében elfordulnak a vásárlók. Jöhetnek olyan valós vis majorok, amelyek meghiúsítják egyik-másik részleg erőfeszítéseit, és az árbevétel tervet önhibájukon kívül nem tudják teljesíteni.

- A vezető hamar rákényszerül, hogy színt valljon, hogy vajon az erőfeszítés (izzadságszag) vagy a tehetség jelenti számára jutalmazandó értéket, mivel a kettő ritkán jár párban.

- Gondot okozhat az is, hogy a hazai fizetési morál folyamatos romlása miatt – túl az ebből fakadó folyamatos likviditási problémákon – a megtermelt árbevétel egy része soha nem érkezik meg a vállalkozásokhoz. Természetesen ez óvatossá teszi a vezetőket és nagyon sok cégnél ragaszkodnak ahhoz az elvhez, hogy csakis olyan árbevétel vehető az érdekeltségnél számításba, amely pénzforgásban is a vállalkozás rendelkezésére áll. Ekkor azonban több probléma kerül a felszínre, amelyeket elég nehéz az érintettek számára megnyugtatóan kezelni.

- Az elv egyik szépséghibája az, hogy általában nem azok a vezetők a felelősek az árbevétel pénzügyi realizálásáért, akik a teljesítést megvalósítják, így sokszor nincs is ráhatásuk sem a számlázási folyamatra, sem az árbevétel behajtási folyamat meggyorsítására. A pénzügyi területen viszont – ahol ezért felelhetnének – sok árbevétel-

centrum sok-sok számlája gyűlhet össze. A számlázó napi teljesítménye x db számla elkészítésével mérhető, s ezen belül számára közömbös, hogy a számla tartalma vajon pár száz forintot, vagy milliós értéket képvisel

▪ A másik probléma ilyenkor az elszámolás áttekinthetlenségéből fakad. Minden vezető vágya az, hogy az érdekeltség elszámolásához olyan belső nyilvántartások kapcsolódjanak, amelyek minden érintett számára eligazodást nyújtanak. Az árbevétel keletkezéséhez kapcsolódó elszámolásnál ez általában nem is jelent gondot, mivel az érdekeltségbe beszámító árbevétel a könyvelésből pontosan kinyerhető<sup>8</sup> adat. Ha az érdekeltség a pénzügyileg is realizált árbevételhez kapcsolódik, akkor ez az információ a pénzügyi nyilvántartásokból követhető nyomon, de kombinálni kell az előző évekről áthúzódó tételeivel. Mivel ez az elszámolási megoldás már elszakad a könyvviteli adatoktól, idővel a tényszerű ellenőrzés helyett jórészt csak bízni lehet abban, hogy az egység egyik-másik teljesítménye nem sikkad el két elszámolási időszak között.

A bevétel-követelmény teljesítésére és túlteljesítésére ösztönző érdekeltségi rendszerrel a vezetők többnyire a teljesítmény tényadatain túlmutató, számos egyéb körülmény mérlegelésére is rákényszerülnek. Az érdekeltség alapjául szolgáló elszámolás ráadásul már nem minden érintett vezető számára követhető. Érdemes megfontolni, hogy – amennyiben e problémák kezelése nagyobb energiát követel, mint a rendszer bevezetésétől remélt teljesítménynövekedés – szabad-e ezt a megoldást erőltetni?

## 2.4. Fedezet- és befektetési központok

### Fedezetközpont – érj el minél nagyobb fedezetet!

A következő érdekeltségi lehetőség a vállalkozáson belüli nyereségközpontok (profitcentrumok), pontosabban fedezet központok létrehozása, és a velük szemben támasztott teljesítmény követelmény teljesítésének illetve túlteljesítésének ösztönzése. A nyereség (fedezet) központok a működési eredmény alakulásáért felelősek. A vezetői számviteli információs rendszeren belül ilyenkor a működési eredményt kell nyereségközpontonként elkülöníteni és kimutatni.

A jövedelmezőség és likviditás szempontjából egyaránt nagy jelentőségű fedezettermelő képességet tételesen kell vizsgálni. A fedezet alakulása részben a termelés-tervezés és költséggazdálkodás, részben pedig az árképzés és árérvényesítés kérdése. A tartósan elfogadható jövedelmezőség érdekében vizsgálni kell e négy tényező egyedi és együttes hatását az adott konkrét tevékenységek fedezettermelő képességének alakulásában. Már az előző elszámolásnál is problémát jelentett, hogy mikor számít bele egy üzleti megállapodás a teljesítésbe: amikor megtörténik a szerződéskötés, amikor megtörténik a tényleges teljesítés vagy amikor az ügyfél ki is fizeti a kialakult árat a teljesítésért. A fedezetközpontoknál ez a probléma még élesebben ütközik ki.

A teljesítménymérés az elszámolásba bekapcsolt árbevétel-elemek és ráfordítások eredőjeként kialakuló fedezethez kapcsolódik. Vegyük sorra a rendszer várható gyenge pontjait, veszélyforrásait!

Más és más ellentmondások kerülnek a felszínre, amikor az ösztönzés a fedezettömegre, a fedezeti hányadra, a túlteljesítés tömegére, vagy annak százalékos értékére irányul és nincs

<sup>8</sup> Ez az állítás a kettős könyvvitelt vezető vállalkozásokra igaz, ahol az árbevétel keletkezése a fizikai teljesítéshez kapcsolódik, ami nem jelenti feltétlenül azt, hogy az így elszámolt árbevételt a vevő ki is fizeti. A kettős könyvvitelt vezető költségvetési intézményeknél és az egyszeres könyvvitelt vezetőknél csak a pénzügyileg realizált bevétel jelenik meg „árbevételként”, függetlenül attól, hogy a fizikai teljesítés megtörtént-e, vagy sem.

garancia arra, hogy – még ha a belső elszámolás megbízható, egyeztetett adatokra épül is – az adatok tükrében legmagasabb fedezetet produkáló egység valóban a legjobb.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a mesterségesen kialakított belső elszámoló árak sem a vállalatvezetés, sem az egységek számára nem jelentenek olyan, megbízható elszámolási alapot, amelyhez megnyugtatóan hozzá lehetne kapcsolni a vállalati érdekeltséget.

A profitcentrumok hatás- és felelősségi körébe nem tartozó árbevétel és ráfordítás-elemeket illetlenség náluk elszámolni. Illetlenség ide, vagy oda, nagy a kísértés, hogy megterheljék ilyenekkel az egységeket, mondván, hogy valakinek ezeket a költségeket is ki kell gazdálkodni. Előfordul például, hogy a vállalkozás likviditási zavarai miatti hitelkamatot, késedelmi kamatot ráosztják a produktív egységekre, annak ellenére, hogy a fizetések időbeli teljesítésére semmi ráhatásuk nincs. Az amortizációs költségeket is szívesen kitermeltetik ezen egységekkel, noha a vállalkozások többségénél központilag döntenek arról, melyik egységhez kerülhet az így kigazdálkodott pénzből új beruházás.

Amikor a központi költségeket valamilyen felosztási elven a produktív területekre terhelik, a vetítési alap megválasztása önmagában jelentős teljesítményeltérítést tesz lehetővé.

A fedezethez kapcsolódó érdekeltség kiküszöböli a költség vagy bevételközpontok érdekeltségi rendszerének gyenge pontjait. Ennél a rendszernél jelentős költségtúllépés is megengedhető, ha az árbevétel növekményhez kapcsolódik. Ugyanakkor lehetséges az árbevétel jelentős csökkenése mellett is a fedezet növelése, ha a költségeknél sikerül megtakarítást elérni. Központi beavatkozás nélkül, saját hatáskörben dönthet az árbevétel és a ráfordítás különbözetéért felelős egységvezető a költségnövelésről, vagy az árbevétel kiesés miatti fedezetcsökkenés más módon történő kompenzálásáról.

### **Befektetési központ – ügyelj a megtérülésre!**

A fedezeti elven alapuló érdekeltségnél az egység valódi teljesítőképességének megítélését akadályozza, hogy az így felépített érdekeltségi rendszer nem számol az adott eredmény realizálásához lekötött tőkével! Tételezzük fel, hogy két üzleti egység fedezete azonos: 100-100, ám az egyik ezt 20 lekötött tőke mellett produkálja, míg a másikonál a befektetett tőke nagysága 150. Belátható, hogy a két egység megítélése így már nem egyformán pozitív, hiszen az elsőnél a befektetett tőke hatékonysági mutatója 500%, míg a másiké 66,67%! Legyen tehát a következő érdekeltségi megoldás célkeresztjében a **befektetett tőke megtérülése!**

A működésbe befektetett tőke hozamának mérésére alkalmazzák az ún. Return on Investment (ROI) mutatót, mely a cég működéséből eredő profitot a vállalkozás lekötött tőkéjéhez viszonyítja.

$$\text{Működésbe befektetett tőke hozama (ROI)} = \frac{\text{Üzemi (üzleti)eredmény (EBIT)}}{\text{Működésbe lekötött tőke átlagos értéke}}$$

Ez a mutató alkalmas arra, hogy egy adott tőketömeg alternatív befektetési lehetőségeit összehasonlítsa. Sok vállalkozásnál előfordul, hogy már az üzleti szintű eredményük is veszteséges, s így a mutató eleve kedvezőtlen képet mutat. Előfordul, hogy ilyenkor a számlálóban nem az üzleti eredményt szerepeltetik, hanem az amortizáció nélküli üzleti eredményt (EBITDA).<sup>9</sup> Természetesen e mutató elemzése akkor is hasznos többletinformációt ad egy vállalkozás számára, ha az üzleti eredménye egyébként pozitív.

<sup>9</sup> Earnings before deduction of interest, tax, depreciation and amortisation (EBITDA): kamatfizetés és adózás, és értékcsökkenés levonása előtti eredmény.

$$\text{Működésbe befektetett tőke amortizációval növelt hozama} \\ = \frac{\text{Üzemi (üzleti eredmény) + Amortizáció (EBITDA)}}{\text{Működésbe lekötött tőke átlagos értéke}}$$

Újabban a vállalatoknál e mutató finomabb változatát alkalmazzák, mikor is a számlálóban az adózott üzleti eredmény (NOPLAT) áll:

$$\text{Működésbe befektetett tőke adózott hozama (ROIC)} \\ = \frac{\text{Adózott üzemi (üzleti) eredmény (NOPLAT)}}{\text{Működésbe lekötött tőke átlagos értéke}}^{10}$$

A működésbe befektetett tőke hatékonyság-vizsgálatának kiemelt szerepe folytán e mutató tartalmával és számításmódjával érdemes kissé részletesebben is megismerni.

A ROIC ráta szerepe annak a főtevékenységnek a hatékonyság-mérése, melynek céljából az adott vállalkozást létrehozták. Az eredmény alakulásában szerepet játszó egyéb tényezőket (pl. az adózást, a felesleges pénztőke megforgatásának módját és a pénzügyi tevékenység eredményességét alakító egyéb tényezőket) e mutató számlálója kiszűri, hiszen az tisztán csak az üzemi (üzleti) tevékenységből származó eredményt tartalmazza. A tőkelekötés számbavételénél a nevezőben csak azok az eszközök szerepelhetnek, amelyeket **az alaptevékenység folytatásához** kötöttünk le.<sup>11</sup>

A befektetett tőke hatékony működtetéséért felelős befektetési központoknál a vezetői számviteli információs rendszeren belül olyan elkülönített belső elszámolásra van szükség, amelynek keretében nemcsak az eredmény, hanem a hozzákapcsolódó tőke- vagy erőforrás-felhasználás is megragadható. Ha azonban az erőforrás-átadás csak részleges, akkor a számonkérés is csak ezen eszközök hasznosítására vonatkozhat! Ezért az önelszámoló egység szintjén helyesebb eszközlekötés hatékonyságról beszélni, amely mutató számlálójában pedig az önelszámoló egységnél képződő fedezet van. Itt vehetjük hasznát annak, hogy a ROI vagy ROIC mutató nevezőjét két irányból – a források és az eszközök felől is – meg lehet állapítani, s a kétféle megközelítés ugyanarra az eredményre vezet.

A nevezőben szereplő átlagos tőkelekötést a mérleg eszköz- és forrásoldalából kiindulva is kiszámíthatjuk. Cégszintű mutató esetében nincs különösebb jelentősége annak, hogy melyik módon jutunk el a nevezőhöz, az önelszámoló egységeknél viszont a forrásoldalról való számbavétel feltételei általában nincsenek meg. Az eszközoldal felőli közelítés is többnyire csak korlátozott módon lehetséges, és ez jellemzően megnyilvánul abban az ellentmondásban, ami a belső önelszámoló részlegek erőforrás-gazdálkodásában a tényleges önállóság és az eredményelvárási követelmények között megmutatkozik.

Figyelemmel kell lenni arra, hogy a ROI (ROIC) mutató nevezőjében átlagos tőkelekötés szerepel. Erre azért van szükség, mert

#### **Eszköz oldalból kiindulva**

- + immateriális javak nettó értéke
- + tárgyi eszközök nettó értéke
- + készletek
- + követelések
- + pénzeszközök
- + aktív időbeli elhatárolások
- céltartalékok
- rövidlejáratú kötelezettségek
- passzív időbeli elhatárolások

#### **Forrás oldalból kiindulva**

- + saját tőke
- + hosszú lejáratú kötelezettségek
- befektetett pénzügyi eszközök
- értékpapírok

<sup>10</sup> Return on Invested Capital, ROIC. Az adózott üzleti eredménynél (NOPLAT, Net Operating Profit Less Adjusted Taxes) az üzleti eredmény adóvonzatát vesszük figyelembe.

<sup>11</sup> Így például nem számolhatunk a befektetett pénzügyi eszközök, értékpapírok állományával, ami csupán a pénzügyi eredmény képződéséhez járul hozzá. A rövidlejáratú kötelezettségek és céltartalékok ugyancsak nem tekinthetők tőkelekötésnek.

a számlálóban szereplő eredménykategória egy adott időszakra vonatkozik, míg a nevező időpontra eső állapotot tükröz. E két kategória tehát tartalmilag nem vethető össze. A mérlegből nyert adatokat ezért több időpontra is kiszámítjuk, majd ezek átlagával számolunk. A ROI (ROIC) mutató arra is alkalmas, hogy azt több részmutató szorzataként fejezzük ki, amelyek további fontos információkat szolgáltathatnak a cég működéséről.

$$\begin{aligned} \text{Működésbe befektetett tőke hozama (ROI)} &= \text{Tőkeforgás hatékonysága} \cdot \\ \text{Jövedelmezőség} &= \\ &= \frac{\text{Üzemi (üzleti)eredmény (EBIT)}}{\text{Működésbe lekötött tőke}} \cdot \frac{\text{Üzemi (üzleti)eredmény (EBIT)}}{\text{Árbevétel}} \\ &= \frac{\text{Árbevétel}}{\text{Működésbe lekötött tőke}} \cdot \frac{\text{Üzemi (üzleti)eredmény (EBIT)}}{\text{Árbevétel}} \end{aligned}$$

### Éles helyzet: Hogyan befolyásolható az ROI mutató alakulása?

Sok hazai vállalatnál ez az elszámolási és érdekeltségi rendszer még gyerekcipőben jár, bár néhány – elsősorban külföldi érdekeltségű – cégnél már használják. Nézzük meg, melyek azok a problémák, amelyek a ROIC mutatón alapuló érdekeltségi rendszer bevezetését követően várhatóan felszínre törnek!

- E vállalatok eredményadataiban számos befektetési jellegű, illetve kvázi osztalék elem szerepel a ráfordítások között elszámolva. Ehhez fűződhetnek tulajdonosi, vagy cégérdekek, ám az ilyen nyereségcsökkentő elemekért illetlenség a befektetési központot elmarasztalni.

- Tudnunk kell, hogy a nevezőben nem jelennek meg a nem mérlegképes erőforrások, így a vagyongazdálkodás nem terjed ki a munkaerő- és tudásvagyonra, a környezeti javak jelentős részére, az információra, hiszen ezek valós értékét nem érzékelik az egységvezetők, számukra csupán költséget jelentenek. Ezért a mutató jelenlegi formájában torz információt közöl a befektetés hatékonyságáról.

- A vállalkozáson belül működő önelszámoló egységek általában különböző piacokon, más és más termékekkel és szolgáltatásokkal versenyeznek. Tevékenységük eltérő befektetési kockázata azonban a ROI mutatóval kapcsolatos elvárásnál ritkán kerül érvényesítésre. Éppen ezért a módszer nem ad választ arra, hogy végső soron az adott divíziónál az alapvető képességek fejlesztése, vagy gyengítése megy-e végbe, illetve arra sem, hogy a tulajdonos szempontjából értékteremtés, vagy értékrombolás történik-e.

A ROI mutatón alapuló érdekeltség kiküszöböli a fedezet-elvű érdekeltség főbb hibáit, de újakat is termel. A ROI mutató számításához szükséges belső elszámolási rendszer kialakítása nem egyszerű, és ha valóban használható adatokat akarunk kapni az egységek tényleges teljesítményéről, akkor az elsődleges, számviteli adatokat csak kiindulásként lehet használni. Ez a rendszert meglehetősen bonyolulttá teszi, ezért azt csak a beavatottak képesek követni. A ROI mutató hasznos eszköz a cégvezetés kezében, hogy segítségével jó döntéseket hozzanak a holt tőke hatékonyságának növelésére, eszközök átcsoportosítására, az eszközforgás gyorsítására stb. Ugyanakkor nehézkesen használható az élők munkáinak hatékonyságának megítéléséhez, többek között azért, mert az érintettek nem tudják a mutató valamennyi összetevőjét befolyásolni, így a mutató nem az ő munkájuk minősítésére alkalmas elsősorban.

Végezetül foglaljuk össze az egyes felelősségközpontok főbb jellemzőit, előnyeit, hátrányait!

## AZ EGYES FELELŐSSÉGGŐZPONTOK FŐBB JELLEMZŐI

FELELŐSSÉG -KÖZPONT	CÉLJA	ESZKÖZE	ELŐNYEI	HÁTRÁNYAI
Költség- központ (cost center)	A költségek kézbentartás a és racionalizálá sa	Felelős gazdálkodás a működési költségekkel: költséggazdák kinevezése, költségkeretek meghatározása	Költségtakarékossá gi intézkedések Gazdálkodás a költségkeretekkel	Ésszerűtlen költségtakarékosság Szükséges karbantartási, K+F, marketing, oktatási, beruházási költségek elmaradnak Akkor is kimerítik a keretet, ha egyébként ez nem lenne indokolt
Árbevétel központ (income center / revenue center)	Az árbevétel, egyéb bevétel növelése	Önálló döntés- és felelősség az üzletszerzésben , szerződéskötésben , ártárgyalásban	Verseny a piacokért, vevőkért, a termék, szolgáltatás előállításnál érvényesülnek a versenypiaci megfontolások	Eltérő piaci környezetben, különböző érettségi fokú termékekkel, szolgáltatásokkal versenyeznek az árbevételközpontok A megkötött, a teljesített, vagy a pénzügyileg is realizált árbevétel számít?
Nyereség- vagy fedezet-központ (profit center)	A fedezet növelése	Hozamok növelése, ráfordítások csökkentése az egyed divíziók hatás- és felelősségi körében	A korábbi megoldások anomáliáit ez az érdekeltség kiküszöböli Még nagyobb szabadságot és önállóságot kap a divízió	A divíziók fedezetének összemérhetősége Nem tudjuk mérni, hogy az adott fedezet mekkora erőforrás-lekötés mellett realizálódott Belső elszámolóárak (transzferárak) problémája Központi költségek kitermelésének problémája
Befektetési központ (investment center)	A ROI mutató értékének optimalizálása	Jövedelmezőség növelése (számlálóra ható tényezők javításával) Működtetéshez lekötött erőforrások forgási sebességének növelése (nevezőre ható tényezők javításával)	A haszon-áldozat viszonylatok optimalizálása	Az üzleti eredmény befektetési és osztalék elemeket is tartalmazhat Nem jelenik meg valamennyi erőforrás a nevezőben Nem jelenik meg az egyes divíziók eltérő befektetési kockázata (valóban értéket termel-e a tulajdonos(ok)nak? Az alapvető kompetenciák fejlődnek, vagy sorvadnak?

### 3. Értékteremtés menedzselését támogató vezetői számvitel

Hol van már a boldog aranykor, amikor az üzemgazdasági számvitel kifejlesztői még tévedhetetlenül szétválasztották a szükséges és a felesleges költségeket. A legtöbb mai vállalkozás lassan belefut az általános költségeibe, amelyek szükségessége sokkal nehezebben ragadható meg, mint amikor egy termékről kellett eldönteni, hogy hibátlan-e vagy selejtes. Nem véletlen ezért, ha ebben a helyzetben abban látják a kivezető utat, hogy az

értékteremtésre szögezik a figyelmüket és egy adott költséget nem önmagában vizsgálnak, hanem azzal összefüggésben, hogy kapcsolatba hozható-e az értékteremtéssel vagy sem?

### 3.1. Értékelemzés

Az értékelemzés szemlélete és módszertana kiválóan alkalmas tudástársadalom stratégiai jelentőségű vagyonelemeinek érték meghatározásához. Segítségével a „felbecsülhetetlen” értékeket lehet becsülni és a velük kapcsolatban felmerülő költségekről is magabiztosabban kideríthető, hogy melyik valóban szükséges és melyik felesleges. Mindez minőségi áttörést hozna a vezetői döntések megalapozásában, elősegítené a téves és káros döntések elkerülését.

Az értékelemzésből mára már érték módszertanná szélesedett eljárások alkalmazásától garantáltan 20%-os javulás várható, legyen a cél költség- vagy teljesítmény kihozatal javítása, piaci részesedés vagy jövedelmezőség növelése. A legnagyobb megtakarítások természetesen nem meglévő, hanem új termékek, technológiai eljárások, szervezési megoldások létrehozása során érhetők el, hiszen tapasztalati tény, hogy a legtöbb felesleges költség a tervezési szakaszban keletkezik.

Az érték módszertanba számos eljárás tartozik, így többek között

- az értéktervezés (Value Engineering), amelyet új termékek, eljárások, tevékenységek kialakításakor hasznosítanak,
- az értékelemzés (Value Analysis), amelyet meglévő termékek átalakításakor, fejlesztésekor vetnek be és
- az értékmenedzsment (Value Management), amelynek segítségével az értékfolyamatokat integrálni lehet az irányításba.

Elsőként tisztázzuk, mit jelent maga az érték fogalma és mikor teremtünk értéket? Az érték és az értékteremtés alatt olyan haszonáldozat viszonyt értelmezhetünk, ahol az elérhető haszon nagyobb, mint az elérése érdekében szükséges áldozat.

$$\text{Érték (É)} = \frac{\text{Haszon (H)}}{\text{Áldozat (Á)}}$$

▪ Ebben az érték meghatározásban a számlálóban szereplő „haszon” valódi tartalma jóval több, mint amit a számvitel *megfigyelési körébe tartozó bevételek vagy hozamok képesek megragadni. Haszonhatást eredményezhet számos olyan minőségi ismérv, időmegtakarítás, közérzetjavító, egészségőrző stb. intézkedés, amelyet nem, vagy csak igen nehezen lehet a számok nyelvére lefordítani és mutatókba sűríteni.*

▪ *Hasonló a helyzet az érték meghatározás nevezőjében szereplő „áldozat” értelmezésével, hiszen ez is jóval több – mivel minőségi elemekkel bővíthető a tartalma – mint a számvitelből ismert költség (erőforrás-áldozat) vagy ráfordítás-, esetleg veszteségek kategóriák.*

▪ *A mutató időhorizontja is sokkal tágabb mind a számláló, mind a nevező vonatkozásában, mint amit a számviteli megközelítésekben a beszámolási időszak éves ciklusa megenged.*

Az értékelemzés egy olyan problémamegoldó szemléletű csoportmunka, amely törekszik az értékelemzés tárgyát képező „termék” igényelt funkcióinak bíráló elemzésére, és a költségek alakítása révén a legkisebb ráfordítással az optimális érték elérésére. Magát a funkcióteljesítést optimalizálja, kizárólag annyit fordít a minőségre amennyit a fogyasztó

hajlandó és képes is megfizetni, majd ehhez igazítja az előállítási költségeket.<sup>12</sup>

Nagyon fontos a sikeresség szempontjából, hogy milyen problémát akarunk az értékelemzés segítségével megoldani, mert nem minden probléma megoldásánál használható az értékelemzés! A győri pápalátogatás egy olyan nagyszabású és összetett, sokszereplőt érintő, hatásaiban is fontos projekt volt, amelynek a tervezését jóval korábban megkezdték, tehát elegendő idő állt rendelkezésre.

Az értékelemzés szemléletmódja és módszertana kiváló eredményeket képes produkálni, de – pontosan a komplexitásából és szakmaköziségéből fakadóan – hozzáértést, begyakorlottságot, együttműködési készséget igényel a szakértőcsapat tagjaitól és megköveteli a teljes munkafolyamat valamennyi munkaszakaszának konzekvens elvégzését, ami bizony időigényes és elég költséges is. Éppen ezért nem érdemes elaprózni olyan problémák megoldására, amelyet egy vagy két ember gyorsan és megfelelő eredménnyel el tud végezni, sem olyanokra, amelyeknek az eredménye már „tegnapelőtt is késő lett volna!”

Az értékelemzést turbulens környezetben fontos és összetett problémák esetén érdemes bevetni! Az értékelemzés vizsgálati tárgya a termék, abban az értelemben, hogy mindent – aminek funkciója és költsége van – terméknek tekinthetünk.

### Az érték optimalizálása funkció/funkcióköltség arány javításával érhető el

Az értékelemzés keretében a legkedvezőbb értékkihozatalra törekszünk, ami akkor tekinthető optimálisnak, ha a feladatok éppen szükséges mértékű ellátása az erőforrás felhasználások minimalizálása mellett következik be. Eszerint az érték az értékelemzés szemléletében egy haszon/áldozat viszony, jellemzően a funkció és a funkció teljesüléséhez kapcsolható költség viszonya.

A termék **funkcionális értékét** ebben a felfogásban a **funkcióhatékonysági mutató** fejezi ki, amelynek számlálója az egyes funkciók teljesítési színvonalának és fontossági súlyának szorzatösszege, nevezője pedig az egyes funkciók létrehozási költségeinek összege.

$$\text{Érték} = \text{Funkcióhatékonyság} = \frac{\sum_{i=1}^n (\text{Funkciószínvonal}_i \cdot \text{Fontossági súly}_i)}{\sum_{i=1}^n \text{Funkcióköltség}_i}$$

Ebben a logikai összefüggésben tehát a MILES-i klasszikus értékfogalmat, azaz az érzékelhető funkcióhatékonyságot a fogyasztó által igényelt funkcióteljesítések, és az ezek érdekében indokolt ráfordítások hányadosa fejezi ki.<sup>13</sup>

Az **értékoptimalizálásra** ( $E_{\text{opt}}$ ) a következő lehetőségek kínálkoznak:<sup>14</sup>

- *A funkció-összetétel változatlan marad, a költségek csökkennek:  $F \rightarrow / K \downarrow$*
- *A funkció-összetétel bővül, a költségek változatlanok maradnak:  $F \uparrow / K \rightarrow$*
- *A funkció-összetétel bővül, a költségek csökkennek:  $F \uparrow / K \downarrow$*
- *A funkció-összetétel bővül, a költségek bővülnek:  $F \uparrow / K \uparrow$*
- *A funkció-összetétel szűkül, a költségek csökkennek:  $F \downarrow / K \downarrow$  (ez csak akkor lehetséges, ha a fogyasztói igény a szűkebb funkció-összetételre irányul).*

A funkcióteljesítések és funkcióköltségek indokoltságának vizsgálata segít megjelölni a termék kritikus pontjait. A terméknek minden olyan elemi egysége kritikus pontot képez, melynek észszerűbb megoldásával a funkcióhatékonyság javítható, ezért a teamnek ezekre a pontokra kell jobb megoldásokat keresnie. A javulás jele, hogy a funkciószínvonal nő, vagy a

<sup>12</sup> LENKEY MIKLÓS (1982): Értékelemzés. Közgazdasági Továbbképző Intézet, Budapest, 46. o.

<sup>13</sup> IVÁNYI ATTILA SZILÁRD (1980): A gyártmányok versenyképességének fokozása értékelemzéssel. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.

<sup>14</sup> LENKEY MIKLÓS (1982): Értékelemzés. Közgazdasági Továbbképző Intézet, Budapest, 46. o.



funkcióköltségek csökkennek. A kritikus pontokat célszerű többféle szempontból csoportosítani, amelynek célja, hogy piaci oldalról az úgynevezett funkciókritikus pontokra, termelési oldalról a költségkritikus pontokra is kellő figyelmet szenteljünk a későbbi, ötletgyűjtő munkában.

### **3.2. Minőségi kritériumok kezelhetősége**

Az értékelemzés sikerességének megértéséhez további adalék, hogy ez egy olyan komplex gondolkodási keretrendszer, számos olyan módszertani megoldással, amely magába integrált számos hatékonyságjavítási módszert, eljárást, technikát más tudományterületekről. A teljesség igénye nélkül a továbbiakban ezekből szemezgetünk, bemutatva a lényeglátás, a minőségi szempontok rangsorolása és súlyozása valamint a csoportos alkotástechnikai eljárások szerepét az értékelemzés eredményességében.

#### **Lényeglátás, lényegkiemelés a Pareto-elv alkalmazásával**

A PARETO-elven alapuló elemzés, – ne keverjük össze a Pareto-hatékonysággal – az a módszer, amelynek segítségével már az értékelemzés kezdeti szakaszában a figyelmet tudatosan azokra a területekre fókuszálják, ahonnan a legnagyobb eredmény várható! Azért is érdemes ezzel a megközelítéssel tisztában lenni, mert a lényegi problémák megragadásához mindig segítséget nyújthat, és döntő szerepe van a vezetői szemléletmód kialakításánál a lényeglátásban! Különösen látványos, munkatakarékos és hatékony a költséggazdálkodás minden területén, amellyel célirányos szelekciót lehet végezni a vállalkozás költségeinek vagy más értékmutatójának szerkezeti elemzésében, kijelölve a legnagyobb súlyt képző, és ezért a leginkább figyelemre méltó tételeket.

VILFREDO PARETO (1848–1923) olasz közgazdász szociológus fedezte fel az olasz gazdaság tanulmányozása során, hogy az ország vagyonának 80%-a lakosság 20%-a között oszlik el. Ezt nevezik a Pareto-elvnek, vagy ahogyan egyre gyakrabban emlegetik, a 80/20 elv. A Pareto-elv szerint az eredmények (outputok) 80%-a a cselekedetek (inputok) 20%-ából fakad. Ez az elv számos más probléma esetében is igazolható, például egy vállalat esetében a vevők 20%-a hozza az árbevétel 80%-át, vagy az eladók 20%-a hozza az eladások 80%-át, a dolgozók idejük 20%-ban voltak a legproduktívabbak stb. Jól hasznosítható az értékesített termékek, a készletek, a vevők vagy a szállítók összetételének, relatív súlyának, a hibák, selejtek, reklamációk, szállítási késések, raktárhiányok stb. elemzésére.

Bár a 80/20 szabályt széles körben hasznosítják a mindennapos vezetői gyakorlatban, van a PARETO-elvnek egy finomabb változata, az ún. ABC-elv vagy ABC elemzés. (E megnevezéssel azonban csínján kell bánni, mivel újabban egyre inkább a tevékenység alapú költségkalkulációt, az Activity-Based Costing-ot nevezik ABC-módszernek.

A Pareto-féle módszeres szűkítési modellnek az a lényege, hogy egy terv- vagy tényadatokkal foglalkozó gazdasági számsornak nem minden eleme érdemes a részletes elemzésre. Egy nagyobb tételszámból álló anyag-, alkatrész- vagy termékkészlet néhány darabból álló eleme hordozza ugyanis a felmerülő összes költségnek mintegy 75%-át (A csoport). A tételek számának további 20%-a képviseli a költségek összegének mintegy 20%-át – ezek a B csoport elemei. Végül a C csoportba azok az anyagfeleségek, alkatrészek vagy termékek tartoznak, amelyek az össztételszám 75%-át, de az összköltségnek csupán 5%-át hordozzák. Az eljárásnak az a lényege, hogy az adott elemzési egység költség-hordozóit Pareto racionalitási elve alapján, csökkenő költségviselésük szerint sorba rendezzük, majd a kapott költségtömegben belül kijelöljük az A, B, C kategóriáknak megfelelő költséghatárokat. A kategóriák tételei közül elsősorban az A csoport elemeit érdemes részletesen elemezni, és ha marad energia, akkor is legfeljebb a B csoporttal érdemes foglalkozni. Az A csoport elemzése ugyanis a tételes elemzés munkaigényének mintegy 5%-át igényli, miközben itt a lehetséges megtakarítások 75%-áig is eljuthatunk.

## KIPA módszer

Különösen nehéz döntési helyzet az, amikor nem lehet forintosítani, beárazni egyes döntési kritériumok haszonhatásait és különösen az, ha az egyes szempontok egymással sem hasonlíthatók össze. Számos olyan szakértői eljárás, csoportos alkotástechnikai módszer és technika létezik, amelyek segítségével megragadhatók a nem számszerűsíthető tényezők. Ezek közül külön is említésre méltó témánk szempontjából KINDLER JÓZSEF és PAPP OTTÓ<sup>15</sup>, a BME két egykori tanára által kifejlesztett **KIPA módszer**.

A két szerző **KI**ndler-**PA**pp nevét rejtő mozaikszó egy „komplex rendszerek összemérésére használatos eljárást takar, amely bizonyos kritériumrendszer egyes tagjaira páros összehasonlítás módszerével preferenciákat határoz meg, majd ezeket egyéni konzisztenciavizsgálattal és a csoportegyetértés vizsgálatával ellenőrzi és korrigálja. Ezt követően pontozásos eljárással minősíti az adott objektumot a rangsorolt kritériumok tükrében, majd a célobjektumot a súlyozott pontértékek összegzésével értékeli. Az eljárás eredménye adott komplex rendszer értékelési kritériumainak megbízható rangsora, amelyet nemlineáris viszonyok esetén különféle függvénykapcsolatok segítségével lehet módosítani, így bizonyos eloszlásnak megfelelő fontossági rangszámokat meghatározni. A módszert a hazai értékelemzésben igen kiterjedten alkalmazták és alkalmazzák ma is.

### **Csoportos módszerek és eljárások a nem számszerűsíthető tényezők megragadására**

Az értékelemzés következő sikergaranciája abban rejlik, hogy képes magába integrálni gazdasági, mérnöki, orvosi vagy bármilyen más területen bevált szakértői eljárásokat, miközben újak megalkotására inspirál! Nyitott minden olyan módszer iránt, ami rendelkezésre áll, de folyamatosan magába integrálja az újonnan megjelenő módszereket is, ha azok hasznosnak bizonyulnak a problémamegoldáshoz.

Az értékelemzés például már akkor alkalmazta a csoportos alkotó és döntési módszereket, amikor a szociológiai és szociálpszichológiai problémafeltáró és alkotó módszerek még nem álltak olyan rendszerezett formában rendelkezésre, mint napjainkban, vagy a vevők, felhasználók igényeit tudományos igénnyel kezelő marketing még gyerekcipőben járt! Az ábrán látható módszerek és eljárások mindegyike sikerrel hasznosítható olyan problémák kezelésére, amikor nehezen számszerűsíthető tényezők alakulásáról akarunk képet kapni és nem mellékesen alkalmasak olyan szociális kompetenciák fejlesztéséhez, mint **a csoportos döntéshozatal, problémamegoldás, a különböző vélemények és megközelítések tiszteletben tartása, fejlett kommunikációs készségek, helyzetfüggő vezetési készségek, csapatdinamikai ismeretek**. Ám ennél többet jelent az a tény, hogy a team munka keretében a csapattagok kicserélhetik, megoszthatják egymással tudásuk, információik legjavát, új ötletekre sarkallhatják egymást, azaz beindul az a **csoportszinergia** képződés, amelynek számszerűsíthető haszna is jelentős, ám valódi hozamteremtése szinte felbecsülhetetlen.

### **3.3. Funkcióokozatú költségkalkuláció**

Az értékelemzés funkcionális szemléletmódja leplezi le a felesleges költségeket, mivel funkcionális szemléletmódjával a probléma gyökeréig hatol.

A funkcióelemzés feladata eldönteni, hogyan, milyen mértékben és mely tulajdonságok közvetítésével képes a termék megvalósítani a fogyasztói igények kielégítését. Ezért az értékelemzés során elvonatkoztatunk magától a terméktől: először csak a szükséges funkciókra fókuszálunk, végiggondolunk számos lehetőséget, amellyel a funkció teljesítése megoldható.

<sup>15</sup> KINDLER JÓZSEF–PAPP OTTÓ: Komplex rendszerek vizsgálata. Összemérési módszerek. Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1977.

Ugyanakkor megkérdőjelezzük minden olyan költségfelmerülés jogosságát, ami nem kapcsolható valamelyik elvárt funkció teljesítéséhez. Ezen az alapon az egyes részelemek (pl.: csavarok) gazdaságosabb előállítás vagy alkalmazási lehetőségeinek vizsgálata helyett azt firtatjuk, hogy egyáltalán szükséges-e oda az a csavar!

Az értékelemzési eljáráshoz egy páratlan költségallokálási eljárást fejlesztettek ki, az ún. **kifejezőképes költségkalkulációt**, melyet Magyarországon LENKEY MIKLÓS igyekezett népszerűsíteni már a hetvenes években.<sup>16</sup>

A kifejezőképes fogalom annyit jelent, hogy minden termékhez vagy szolgáltatáshoz csakis azokat a közvetlen költségeket rendelik hozzá, amelyeket az adott termék előállítása és értékesítése indokol, ugyanakkor minden olyan fixköltség-elemet is számításba vesznek, amely bizonyíthatóan az adott termék érdekében merül fel. A kifejezőképes költség tehát a közvetlen és közvetett költségeknek az a hányada, amelyet konkrétan és indokoltan az adott terméknek kell viselnie.

A módszer – bár a pótlékolást alkalmazza, mégis inkább a normatív kalkulációval rokon, hiszen az így meghatározott költségkalkulációban szereplő költségek normaköltségeknek tekinthetők. Merőben egyedülálló eleme a kalkulációnak, hogy a pótlékkulcsokhoz a vetítési alapokat (amelyek egyben a normaköltségek is) nem műszaki-gazdasági paraméterekből mérésrel határozzák meg, hanem szakértői becsléssel állapítják meg.

#### **Bemutató feladat: Tortakészítés sorozatban – kifejezőképes kalkulációval**

A sütődében éves szinten mintegy 1500 piskótatortát állítanak elő. A következő példa e sorozatban gyártott piskótatorták kifejezőképes kalkulációját mutatja be, amelyeket a sütődében állítanak elő. A sorozat alatt jelen esetben azt értjük, hogy üzemi méretű keverőtálakban keverik össze a piskóta tésztáját és a krémet is, majd formába öntve kisütik, töltik és díszítik. Egy sorozatban 10 tortát állítanak elő.

A hagyományos kalkulációs módszer segítségével nyomon követhetjük a 10 piskótatorta készítésből álló sorozat felhasznált anyagköltségeit és az elkészítés során felmerülő technológiai költségeket, amelyek értéke összesen 12000 forint, így egy torta önköltsége 1200 Ft. Az értékelemzés metodikáját követve meg kell állapítani az ún. „költséghordozókat”: A piskótatorta (termék) két „részegységből” áll: a piskótából (A1) és a krémből (A2). Mindkettő három-három összetevőből (A11, A12, A13 és A21, A22, A23) áll – ezen „alkatrészek” költségei az anyagköltségek adataiból kinyerhetők. Két közbenső technológiai művelet (T11, T21) után kerül sor a piskótalap sütésére (T12), majd a díszítésre (T3), melynek keretében a krémet betöltik a tortaiba és felkenik a tetejére, majd kialakítják a végső formáját. E technológiai folyamatok költségei a személyi jellegű költségekből, az amortizációból és az üzemi általános költségekből tevődnek össze, amelyek összesített költségét tartalmazza az alábbi táblázat.

#### **PISKÓTATORTA-SOROZATGYÁRTÁS KALKULÁCIÓJA**

HORDOZÓK/ FUNKCIÓK	Piskóta (A1)				Krémm (A2)				Piskótatorta		TERMÉK- KÖLTSÉ G
	Liszt (A11)	Tojás (A12)	Cukor (A13)	Össze- állítás (T11)	Kakaó (A21)	Cukor (A22)	Tej (A23)	Össze- állítás (T21)	Sütés (T12)	Díszítés (T3)	
Összesen Ft	250	1 800	1 350	1500	1300	1200	1500	1000	1200	900	12 000

Ha e költséghordozók költségadatait célirányosan kigyűjtöttük, a következő lépés annak meghatározása, hogy melyik funkció melyik költséghordozóval hozható összefüggésbe, hiszen az értékelemzés erre a csoportosításra abból a szempontból kíváncsi, hogy az egyes

<sup>16</sup> Lenkey Miklós: Értékelemzés (1975) MKKE KTI, Budapest.

költséghordozókra mekkora költség jut az egyes funkcióteljesítésekhez való hozzájárulásuk arányában. Ehhez meg kell határozni a fogyasztó által igényelt funkciókat. A példában ezt most csak a főfunkciók szintjén követjük végig, amelyeknek az egymáshoz viszonyított súlyát is megállapította a szakértő csoport az alábbiak szerint:

F1 = Ízélményt ad 40%

F2 = Éhséget csillapít 10%

F3 = Gyönyörködtet 50%

100%

Kibővítve az előbbi táblázatot a funkciókkal, a szakértői csapat tagjai el tudják dönteni, hogy melyik költséghordozó mely funkció teljesítéséhez járul hozzá, amit a következő táblázatban az X-ek jelölnek.

### FUNKCIÓHORDOZÓK ÉS FUNKCIÓK ÖSSZEKAPCSOLÁSA

HORDOZÓK/ FUNKCIÓK	Piskóta (A1)				Krém (A2)				Piskótatorta (TERMÉK)		FUNKCIÓ/ TERMÉK KÖLTSÉG
	Liszt (A11)	Tojás (A12)	Cukor (A13)	Összeállítás (T11)	Kakaó (A21)	Cukor (A22)	Tej (A23)	Összeállítás (T21)	Sütés (T12)	Díszítés (T3)	
F1=Ízélményt ad	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
F2=Éhséget csillapít	X	X	X		X	X	X				
F3=Gyönyörködtet				X				X	X	X	
Összesen eFt	250	1 800	1 350	1500	1300	1200	1500	1000	1200	900	12 000

Ezt követően az értékelemző team szakértői becsléssel megállapítja az egyes funkciók súlyát hordozónként (például az A11 esetében az F1 és F2 funkció között 30-70% arányban osztja meg a funkcióteljesítés költségeit).

### FUNKCIÓSÚLYOK BECSLÉSE

HORDOZÓK/ FUNKCIÓK	Piskóta (A1)				Krém (A2)				Piskótatorta		FUNKCIÓ/ TERMÉK KÖLTSÉG
	Liszt (A11)	Tojás (A12)	Cukor (A13)	Összeállítás (T11)	Kakaó (A21)	Cukor (A22)	Tej (A23)	Összeállítás (T21)	Sütés (T12)	Díszítés (T3)	
F1=Ízélményt ad	30%	30%	50%	60%	60%	50%	40%	60%	50%		
F2=Éhséget csillapít	70%	70%	50%		40%	50%	60%				
F3=Gyönyörködtet				40%				40%	50%	100%	
Összesen eFt	250	1 800	1 350	1500	1300	1200	1500	1000	1200	900	12 000

E felosztás után már nincs akadálya annak, hogy az így kialakított %-os értékeket használva pótlékkulcsként meghatározzák nemcsak az egyes funkcióhordozókhoz rendelhető költségeket, hanem az egyes funkciók költségét is.

### FUNKCIÓKÖLTSÉGEK MEGHATÁROZÁSA

HORDOZÓK/ FUNKCIÓK	Piskóta (A1)				Krém (A2)				Piskótatorta		FUNKCIÓ/ TERMÉK KÖLTSÉG
	Liszt (A11)	Tojás (A12)	Cukor (A13)	Összeállítás (T11)	Kakaó (A21)	Cukor (A22)	Tej (A23)	Összeállítás (T21)	Sütés (T12)	Díszítés (T3)	
F1=Ízélményt ad	75	540	675	900	780	600	600	600	600	0	5 370
F2=Éhséget csillapít	175	1260	675	0	520	600	900	0	0	0	4130
F3=Gyönyörködtet	0	0	0	600	0	0	0	400	600	900	2 500
Összesen eFt	250	1 800	1 350	1500	1300	1200	1500	1000	1200	900	12 000

Az F1 = Ízélményt adó funkció fontossági súlya 40%, ám a teljes költség 45%-át viseli, azaz 5%-kal (570 forinttal) többet, mint amennyi indokolt, itt tehát egy költségkritikus pontot

sikerült azonosítani. Az F2 = Éhséget csillapít funkció fontossági súlya 10% a fogyasztói elvárás szerint, ugyanakkor jelenleg a költségek 34%-át viseli, tehát ennél a funkciónál 24%-os költségfelhasználás (2930 forint) a funkcióteljesítés érdekében indokolatlan. Az F3 = Gyönyörködtet funkció a fogyasztói megítélésben az elvárások 50%-át adja, miközben itt csak 21%-os a funkcióarányos költségfelmerülés. A két költségkritikus pont  $570 + 2930 = 3500$ , tartánként 350 forint költséget, azaz a jelenlegi teljes költség 29,2%-át tartja indokolatlannak. Ennek leépítése – az évi 1500 darab esetén már önmagában is figyelemre méltó, 525 ezer forint megtakarítást jelenthet.

A kifejezőképes kalkuláció a hazai gyakorlatban nem terjedt el, annak ellenére, hogy rendkívül megbízható költségfelosztási módszer és mind szemléletmódját, mind hasznosságát tekintve igen jól szolgálhatná a felesleges költségek kiküszöbölését és a gazdasági tisztánlátást. A kifejezőképes költségkalkulációval megvalósítható az általános költségek értékelemző szemléletű ok-okozati felülvizsgálata, mivel a funkcionális megközelítéssel elkülöníthetők egymástól az értékteremtés szempontjából indokolt és felesleges költségeket.

**A vezetői számvitel számára a kifejezőképes költségkalkuláció különösen jól hasznosítható lenne az üzemi, és különösen a vállalati általános költségek felosztása során. Azért lenne nagyon alkalmas erre, mert a módszer funkcionális megközelítése mellett nem maradhatnak rejtve az indokolatlanul felmerülő általános költségek, amelyek szükségtelenek alapvető vagy kiegészítő tevékenységek működtetéséhez.**

#### **4. Mitől működőképesek a japán vezetői számviteli módszerek?**

##### **4.1. Célköltségszámítás (Target Costing, TC)**

A célköltség-számítás az értékteremtésből az értéktervezés (Value engineering) módszeréhez áll közel, mivel új termék kifejlesztésekor már **a tervezés szakaszában** érvényre juttatja a fogyasztói elvárásokat az érvényesíthető ár vonatkozásában.

A célköltségszámítás keretében elsőként a tervezett fogyasztói árat határozzák meg, majd ebből levonva elvárt nyereségét, levezetik a megengedett költségeket. Így a fogyasztói árat nem az dönti el, mennyibe kerül a termék előállítás, hanem az alapján tervezik meg az előállításra számható költségeket, hogy mennyiért lehet a piacon értékesíteni.

A célköltségszámítást japán cégek (Toyota, Nissan, Toshiba, Daihatsu Motor) fejlesztették ki és számos iparágban (az autógyártásban, az elektronikában, a gépiparban a precíziós gép- és szerszámgyártásban) járnak élen a hasznosításában. A célköltség-számítást elsőként a gépjárműiparban hasznosították, és ma is elsősorban az összeszerelés-orientált iparágakban örvend a legnagyobb népszerűségnek. Célszerű alkalmazni olyan termék előállításra és szolgáltatásra, ahol erős a verseny intenzitása és árverseny van, hiszen alkalmazása nagymértékben hozzájárul a vállalatok versenyképességének növeléséhez. Fontos hasznosítási területe lehet a tervezett beruházások előzetes megtérülési számításainál.

A célköltségszámítás akkor érdemi, ha már a terméktervezés és fejlesztés időszakában minimalizálják a költségeket az ésszerűség határain belül, hiszen ebben a szakaszban küszöbölhető ki a legtöbb felesleges költség. Az előre tervezés segít a hosszú távú stabilitás megteremtésében, felkészít az esetleges problémákra és piaci előnyhöz juttatja az adott vállalatot. Mivel a vállalat sikeres működése szempontjából a termékért kapható ár és az elérhető fedezet döntő fontosságú, a célköltség számítás szakít a hagyományos ún. „költség-plusz” árképzéssel,<sup>17</sup> és **abból az árból vezeti le a költségek megengedhető mértékét,**

<sup>17</sup> A költség plusz árképzésnél a gyártás során felmerülő költségekhez az elvárt fedezeti hányaddal számított fedezetet hozzáadva állapítják meg az ajánlati árat. A vállalkozások többsége azonban nem „price setter”, azaz ármeghatározó a versenypiacon, hanem „price taker” (árkövető), akiknek áraik meghatározásánál valakihez alkalmazkodnia kell.

**amennyit a vevő a termékért hajlandó megfizetni.** A célköltség-kalkuláció tehát olyan eszköz, mely lehetővé teszi, hogy a jövőbeli, tervezett termékek elegendő profitot termeljenek ahhoz, hogy ezen keresztül a vállalat elérhesse hosszú távú nyereségelvárásait, profitcéljait.

A célköltség számítás alapegyenlete így néz ki:

**Célköltség = Elérhető egységár – Elvárt egységnyi fedezet**

▪ A **célköltség** az elérhető egységár és az elvárt egységnyi fedezet különbsége, amelyet a piac határoz meg és ebben semmilyen formában nem jelenik meg az, hogy a vállalat és beszállítói milyen befolyással rendelkeznek a költségek alakulására, vagyis irreális lenne ezt a költségszintet célul tűzni a termék konkrét tervezésekor. Annak érdekében, hogy a tervezett költségkihozatal a vállalat számára nem befolyásolható célköltség alatt maradjon, a célköltség-limitnél alacsonyabb értéken határozzák meg az ún. megengedhető költséget.<sup>18</sup>

▪ A **megengedhető költség** (allowable cost), az az egységköltség, amelyből a vállalatnak ideális esetben elő kell tudnia állítani a terméket, azaz ennek ismeretében tervezik meg az új terméket és az előállítás technológiai folyamatát.

Ahhoz, hogy az ideális célköltséget kikalkulálhassuk, nem csupán árazási technikákat, hanem a vállalati stratégiát és a termék iránti fogyasztói árugalmasságot is figyelembe kell venni. Számításba kell venni továbbá a későbbi termelési, értékesítési volument, valamint a fejlesztési és előállítási költségekhez köthető amortizációt is.

## 4.2. Kaizen-költségek

### Kaizen-költségszámítás (Kaizen Costing, KC)

A kaizen költségszámítás az értékmódszertanból az értékelemzés (Value Analysis) módszerét hasznosítja, mivel a meglévő termékek gyártása során alkalmazzák, de nem időnként és egy-egy kiragadott termék vonatkozásában, hanem a teljes gyártás ideje alatt szisztematikus következetességgel valamennyi termékénél.

A kaizen nem annyira költségkalkulációs módszer, mint egy szisztematikus eljárás a költségek folyamatos csökkentésére. Úgy járul hozzá a vállalat stratégiai céljainak megvalósításához, hogy a beépíti a teljes gyártási folyamatba a folyamatos tökéletesítésre való törekvést. Szemléletmódja azt követeli meg, hogy minden hiba felmerüléskor olyan megoldást találjanak, ami biztosítja, hogy az adott hiba ne forduljon elő újra, mivel csak eseti hibák fogadhatók el, eseti megoldások azonban nem.

A második világháború óta a japán vállalatok egyre inkább egymással versenyezve törekedtek a minél jobb minőségű termékek előállítására. Pár évtizednyi kitartó munka után a japán termékek világszínvonalúvá váltak. A Kaizen filozófia jegyében több japán módszer látott napvilágot. 5S, MUDA, TPM, just in time, Jidoka, SMED, PDCA, Pareto, diagonál mátrix stb. Ezeket a módszereket a szintén japán Toyota gyár gyűjtötte össze, megalkotva a Toyota termelés rendszert (Toyota Production System: TPS). Ezen felül egy utat is kijelölt magának ezek megvalósítására, alkalmazására. Ezt egy házzal szimbolizálják, ami egy stabil alapokon álló ház két pillérrel, amelyet a dolgozók fognak össze. Csak ezek után kerülhet fel a tető, ami a vállalati célokat tartalmazza. Amikor pedig felépült a teljes ház ki lehet tűzni a győzelmi zászlót, ami a vállalat küldetését hirdeti. A Toyotának sikerült felépítenie ezt a házat, majd nagylelkűen osztotta meg az általa választott utat a többi autógyártó vállalattal, így napjainkra a legtöbb európai autógyár termelési rendszere, jövőképe a TPS-en alapul, természetesen mindenkinek a saját vállalati kultúrájára szabva. A kaizen az 1980-as évek óta számít elfogadott

<sup>18</sup> COOPER, R.–SLAGMULDER, R.: Factors Influencing the Target Costing Process: Lessons from Japanese Practice.

menedzsmentfilozófiának, melyet a származási országtól függetlenül minden vállalat, vezető és alkalmazott sikeresen hasznosíthat eredményessége fokozása és személyes boldogulása érdekében.

A kaizen két japán szó összeolvadásából jött létre. **Kai** = változás, illetve **zen** = jobban, ami jó irányú elmozdulásként fordítható magyarrá. A kaizen tehát a permanens változtatásra buzdít, mivel szemléletmódja szerint a fejlődés soha nem áll meg. Mindig, mindent lehet egy kicsit jobban csinálni, ezért egyetlen nap sem telhet el úgy, hogy ne fejlesztenénk valamin egy kicsit. Bár a kaizen által életre hívott változások fokozatosak és kisléptékűek, segítségével hosszútávon hatalmas jelentőségű és visszafordíthatatlan változásokat generálhatók. Előnye az alacsony kockázat és a költségek csökkenése.

A kaizen költségszámítás alapegyenlete így néz ki:

$$\text{Hozzáadott érték} - \text{Muda I/a} - \text{Muda I/b} - \text{Muda II.}$$

ahol,

**Hozzáadott érték:** azon termelő tevékenységek erőforrásfelhasználásainak pénzben kifejezett értéke, amiért a vevő hajlandó fizetni,

**Muda I.:** azon veszteségek jelölésére szolgál, amelyek a jelenlegi működés szempontjából szükségesek, de hozzáadott értéket nem termelnek. Ezek további két csoportra bonthatók az intézkedések szempontjából:

Muda I/a: amelyeknél már az is cél, hogy arányaikban kedvezőbben alakuljanak az összköltségen belül (a),

Muda I/b: amelyek csökkentésére reális lehetőség van (b),

**Muda II.:** azon veszteségek jelölésére szolgál, amelyek szükségtelenül merülnek fel, tehát megszüntetésükre kell törekedni.

### 4.3. Minőségköltségek

#### Minőségköltség-számítás (Quality Costing)

A minőségköltség meghatározása során arra keressük a választ, hogy mennyibe kerül a vállalkozásnak a minőség. A minőségköltségek egyrészt a vevői igények kielégítése érdekében, másrészt a nem megfelelően kielégített elvárások miatt merültek fel.

A **minőségorientált vezetési rendszerek** által széles körben alkalmazott **zero defect quality** szemléletmód azt jelenti, hogy mindent meg kell tenni azért, hogy ne kövessünk el olyan tévedést, ami hibát eredményez. Ennek elérése nem annyira maximalista törekvés, mint inkább felelősség kérdése. A hibák okozói kétféleképpen lehetnek **gépi meghibásodások (Jidoka)** és **emberi mulasztások (Poka-yoke)**.

A **gépi meghibásodások** megakadályozás érdekében minden lehetséges hiba előfordulását ki kellene küszöbölni a gyártási folyamatból. Ennek egyik kézenfekvő módszere, ha automatizálnának minden, az emberi munkavégzés során nehéz, veszélyes, monoton munkaműveletet. Hiszen a gép sokkal pontosabban és precízebben dolgozik, ráadásul kevesebb hibával. Ezeket az automatizált berendezéseket olyan érzékelőkkel látják el, amelyek azonnal leállítják a gyártást, ha hibát észlelnek, így már az első hibás terméknél sikerül felfedezni a hibát és az nem ismétlődik meg több terméknél. Az **emberi hibák** teljes kiküszöbölésének nincsen realitása, sajnos az a legnagyobb odafigyelésnél is bekövetkezhet. Törekedni viszont lehet és kell is arra, hogy a hibabekövetkezés valószínűségének csökkentésére illetve az előforduló hiba miatti veszteség csökkentésére. Ilyen értelemben beszélhetünk megelőző és ellenőrző-visszacsatoló hibaküszöbölő eljárásokról.

A minőségköltség számítás mind stratégiai, mind operatív szinten jelentős támogatást nyújt a döntések meghozatalánál, mivel képes szétbontani a minőséggel kapcsolatban felmerülő

költségeket a jó és rossz minőség költségeire.

**A jó minőség költségei** mindazon tevékenység költségei, amelyek a tervezés, fejlesztés, gyártás, ellenőrzés során azért merültek fel, hogy megbízható, jó minőségű terméket, szolgáltatást állítsunk elő.

Ezek a költségek, amelyek lényegében a minőségbiztosításba történő beruházás költségei, két további csoportra bonthatók: hibamegelőzési költségekre, és a minőségértékelés költségeire.

▪ **Hibamegelőzési költségeken** értjük azokat a költségeket, amelyek a hibamegelőző tevékenységek és intézkedések során keletkeznek, jellemzően bérköltségben mérhetők.

▪ **A minőségértékelési tevékenységek költségei** azok a vizsgálati költségek, amelyek a minőséggel kapcsolatos mérések és ellenőrzések miatt keletkeznek. Konkrétan bérköltségben és vizsgálati berendezések költségeiben jelentkeznek.

▪ **A gyenge minőség költségei**, azaz a keletkezett minőségi hibák kiküszöbölésének költségei azok, amelyek a hibás termék keletkezése miatt kialakult többletköltségek, lényegében az elveszített nyereséget tükrözik.

▪ **Belső hibaköltségek** még a kiszállítás előtt azáltal keletkeznek, hogy a termék vagy szolgáltatás nem felel meg a minőségi követelményeknek. Anyagköltségben, bérköltségben és általános költségben mérhetők.

▪ **Külső hibaköltségek** a termék kiszállítása, a szolgáltatás nyújtása után, a minőségi követelményeknek való nem megfelelésből adódnak. Tartalmazznak személyi jellegű ráfordításokat és általános költségeket is.

## MINŐSÉGGKÖLTSÉGEK

A jó minőség költségei, beruházás a minőségbiztosításba		A gyenge minőség költségei, hibaköltségek	
<b>A HIBAMEGELŐZÉS TEVÉKENYSÉG KÖLTSÉGE</b>	<b>AZ ÉRTÉKELÉSI TEVÉKENYSÉG KÖLTSÉGE</b>	<b>BELSŐ HIBAKÖLTSÉGEK</b>	<b>KÜLSŐ HIBA- KÖLTSÉGEK</b>
Minőség tervezés; folyamat-szabályozás; minőség-biztosítás irányítása; minőségfejlesztés; minőségügyi képzés, oktatás; beszállítók minősítése; előzetes bevizsgálás; minőségaudit.	Beszert anyagok, illetve beszállítók vizsgálata, ellenőrzése; végtermék és gyártásközi ellenőrzések; vizsgáló berendezések működtetése, karbantartása; minőségügyi felülvizsgálatok.	Selejt, selejtkezelés; selejtjavítás; váloga- tás; átdolgozás; pótlólagos anyag- beszerzés; utólagos fejlesztés; hiba- kiküszöbölés.	Garanciális javítások; vevőszolgálat ; termék visszahívás.

Piacon maradni hosszú távon csak jó minőségű termékkel vagy szolgáltatással lehet. A minőségnek ára van. A megelőzési és értékelési költségek növelése, a minőség szabályozás szigorítása csökkenti a belső és külső hibaköltségeket. Ebből az elvből kiindulva a minőségfejlesztés lényege a megelőzés. Törekedni kell arra, hogy a hibás termékek, szolgáltatás lehetőleg ne jussanak el a vevőkhöz.

**A hagyományos pénzügyi, számviteli információs rendszerek** adataira támaszkodva akkor kapunk az egyes termékekhez, szolgáltatásokhoz konkrétan köthető minőségköltségeket, ha a felhasznált erőforrás típusa (anyag, igénybe vett szolgáltatás, bér, értékcsökkenés) és a felhasználás célja (költségviselő) egyértelműen beazonosítható. Abban az esetben, ha az erőforrás felhasználásnak csak a helye ismert (költséghely), akkor további mutatóra van szükség annak felosztására.



A minőségkölségek első csoportjába tartozó hiba megelőzés és vizsgálati költségek jellemzően bérkölségben és az alkalmazott technikai berendezések amortizációjában realizálódnak. Ezeket a minőségkölségeket a hagyományos költség-elszámolási rendszerek nem képesek hatékonyan kezelni, mivel azok jellemzően közvetett, általános költségek, melyek csak spekulatív módon, közelítő mutatók (közvetlen munkabér, munkaórák) segítségével oszthatók fel a termékekre, szolgáltatásokra, így előfordulhat, hogy egyes termékeket, szolgáltatásokat alul- vagy felülárasszák.

A hibaköltségek közül a belső hibákat kiküszöbölő tevékenységek (selejtgyártás költsége) már ténylegesen beszámíthatók az önköltségbe, míg a külső hibaköltségek (pl. vevőszolgálati munkatársak, garanciális javításokkal foglalkozók bére) általánosan, költséghely szerinti bontásban állnak rendelkezésre.

A gyártási folyamat minőségét a selejt adatok nagyságával és arányával értékelhetjük: A selejtre vonatkozó információk felhasználásával megállapítható az egyes termékek selejt százaléka, illetve az átlagos selejt százaléka.

**Selejtszázalék = Selejt mennyisége / Termelés mennyisége**

**Átlagos selejtszázalék = Bruttó selejtkár / Termelési érték**

A fenti mutatók beépítése a termelési költségekbe, a ráfordításokba, az értékesítés nettó árbevételébe a számlaszámok alábontásával megoldható.

A **kontrolling-rendszerek térhódításával a minőségkölségek mérhetősége is változott**, a folyamatkölségek megfigyelése elősegítette a hiba megelőzési és vizsgálati költségek szétválasztását az egyéb általános költségektől, így pontosabb információk állnak rendelkezésre az üzleti tevékenységekről.

A stratégiai minőségfejlesztési tervek operatív megvalósításának célja a megelőzési költségek és a hibaköltségek arányának ismeretében a minőségkölségek optimalizálása. Az elemzések, mérések, vizsgálatok mind-mind költséget jelentenek, de ezáltal csökkenthetők a hibaköltségek, javul a termék minősége és a vállalkozás piaci hírneve, melynek hatására növekszik a forgalom, az árbevétel-arányos eredmény és összességében a piaci pozíció megerősödését vonja maga után.